

Rusko včera, dnes a zítra

Lenka Procházková

Oskar Krejčí

Marek Řezanka

Tereza Spencerová

Ilona Švihlíková

Radim Valenčík

Petr Žantovský

Mojmír Grygar

Rusko v era, dnes a zítra

Sborník příspěvků k problematice

Recenzent: prof. PhDr. Jozef Leikert, Ph.D.

Editor: mgr. Petr Žantovský, Ph.D.

Tisk: Tiskárna Gemmapress Nulčice

Vydává: Medias res - občanské sdružení v roce 2014 jako svou

2. publikaci

www.mediasres.cz

email: mediasres@email.cz

ISBN 978-80-87957-04-2

Obsah

Lenka Procházková: P edmluva	5
Oskar Krej í: Ruský fénix a Ukrajina	10
Marek ezanka: V em (ne)tkví odkaz jedenadvacátého	18
Tereza Spencerová: Ruský návrat na Blížký východ	22
Ilona Švihlíková: Sankce – po átek války mezi Západem a Ruskem?	27
Radim Valen ík: Optimistická vize? Dnes? V kontextu Ruska?	38
Petr Žantovský: Rusko a eská média	43
Mojmír Grygar: Ukrajinský labyrint	54

Lenka Procházková

Bubáci v železných maringotkách

Srpnová invaze roku 1968 p išla v dob , kdy jsme prali své vlastní špinavé prádlo. Probíhaly rehabilitace odsouzených v politických procesech, Stalinova socha už byla odst elena, noviná i hore nat psali o dosud tabuizovaných tématech a nad krajinou se klenula duha nad je, že se vymaníme ze zrezav lých pout a že si sv j dvore ek upravíme podle svého. Konvoje zrezav lých nicmén stále funk ních tank nás z toho omylu vyvedly.

Zážitek z 21. srpna 1968 byl pro eskoslovenské ob any zážitek traumatický. Invazi jsme pojmenovali slovem ZRADA, nebo šlo o vpád **spojeneckých** armád. Ty sice byly vyslány z p ti sousedních stát , nicmén za hlavního konstruktéra vpádu byl považován Sov tský svaz. Ten samý Sov tský svaz, jehož vojáci v roce 1945 osvobozovali naši zemi a více než sto t icet tisíc z nich tu padlo. Vd k k t mto mrtvým byl i pro nepam tníky velmi zásadní citovou výbavou, kterou ani tupá státní propaganda typu *Se Sov tským svazem na v né asy*, nemohla zni it. I po šoku ze srpna 1968 jsme byli schopni vnímat, že vztah k mrtvým nelze zrušit zlo iny živých. A také jsme rozlišovali, že *ti bubáci v železných maringotkách* o vpádu do sp átelené zem sami nerozhodli. Proto i nápisy márané na zdi dom byly spíš ironické, než nenávistné: *B ž dom , Ivane, eká t Nataša*. Probuzení hromadné nenávisti k národ m Sov tského svazu pomohl zažehnat i state ný in osmi obyvatel Moskvy, kte í 23. srpna 1968 v krati ké demonstraci na Rudém nám stí rozvinuli transparenty odsuzující invazi. Toto gesto solidarity, za které draze zaplatili ztrátou osobní svobody, podpo ilo u mnohých ob an eskoslovenska smysl pro spravedlnost.

Okupace se však protáhla na více než dvacet let. A to je dlouhá doba. P íliš dlouhá na to, aby nám schopnost rozlišování vydržela, natož abychom ji byli schopni p edat d tem, které se narodily až v pr b hu normalizace. To,

že my sami, nebo alespo mnozí z nás, jsme nep estali chodit na kvalitní sov tské filmy, dál kupovali knihy p eložené z ruštiny a m li rádi ruskou hudbu a písň , se našim potomk m zdálo být jako p ehnaná velkorysost. Samoz ejm byly mezi nimi i výjimky, mladí lidé, kte í chápali, že odmítáním i toho nejlepšího z ruského a sov tského um ní bychom ochuzovali sami sebe. Co se týká normaliza ní politiky, v rámci spravedlivého ohlédnutí za touto dobou je nutné p ipomenout, že špinavou práci za okupanta mnohdy vykonávali eši a Slováci sami. Jejich kádrovácká horlivost pomohla vytvo rit nejen ob anskou opozici, ale i podhoubí mnohem širšího pohrdání režimem. Objektivní situace ke „st ídání stráží“ tedy po dvaceti letech normalizace skute n reáln existovala.

Nejsme jako oni!

Listopadová zm na režimu prob hla nekrvav , tém podle hesla: jaká okupace taková revoluce. P evrat byl tedy sametový, na rozdíl od revoluce roku 1945, kdy se vztek na n meckého okupanta a také poko ení z asté kolaborace s ním vybíjely v pouli ních násilnostech, rabování a posléze divokých odsunech. Možná i vzpomínky na hr zné projevy toho nekontrolovaného a nepotrestaného vzteku p isp ly k sametovému pr b hu listopadové zm ny režimu. Jist zaú inkoval i strach adových komunist (KS m la v roce 1989 víc než sedm set tisíc len). P ekotn p ijaté ochranné heslo Nejsme jako oni! uvítali i mnozí z nich a houfn cinkali klí i na rozlou ení s rudou knížkou. Smysl pro spravedlnost se uspokojil n kolika málo soudními procesy (nap . s Karlem Hofmannem) a lustra ním zákonem. Odchod okupa ních voják byl vnímán jako vít zství národní sve eposti a semknutosti. Zrušení Varšavské smlouvy tyto pocity stvrdilo.

Rozpad Sov tského svazu jsme kvitovali s jistým zadostiu iním. Sjednocení N mecka jsme velkoryse zatleskali. Rozd lení vlastní republiky (bez vypsání referenda) sice odporovalo ústav , ale zato se odehrálo bez st elby. Pozd jší rozpad Jugoslávie nás zp tn ujistil o vysoké úrovni naší civilizovanosti. P ekotný vstup do NATO (op t bez referenda) sice mnohé z nás zasko il, ale teprve „humanitní bombardování“ a pozd ji plán na umíst ní radaru v Brdech, nás p im ly k podrobn jšímu p emýšlení.

Postupně sílící občanský odpor proti radaru svědčí o tom, že i p evýchova má své limity a selský rozum své skryté rezervy.

Odveta po p tadvaceti letech?

Souasná krize na Ukrajin zdnliv zastihla eskou republiku se svázanýma rukama. Jako len EU a NATO máme v i ob ma t mto „institucím“ své smluvní závazky. Souasn však jsme závislí na ruském plynu a mnoho eských firem s RF obchoduje. Sankce v i Rusku, které je, za vydatné pomoci médií, p edstavováno jako hlavní viník občanské války na Ukrajin , evidentně postihnou více nás než tohoto „viníka“. Morálně zabarvené hlasy p edstavitel EU a NATO tvrdí, že to je nutná ob , kterou musíme, jako len obou „klub“, p inést. Nebo spravedlnost žádá iny, aby její dopad byl ú inný. Hlasy mnohých eských politik , echované médií, nám p ipomínají zlo iny komunismu (které jsme civilizovan p ekryli sametem), invazní vojska Sov tského svazu (který se rozpadl) a varují p ed rozpínavými ambicemi dnešního Ruska (které jedná v defenzív). Tyto hlasy navrhují krom uvalení sankcí proti RF, (které v d sledcích mohou porušit naši energetickou bezpe nost) i souhlas s vyšším nákladem na zbrojení a zbudováním st edoevropského p edpolí pro vojka NATO, což má vést k zajištění obrany našich hranic, (a koliv se tím v p ípad napadení Ruska staneme jedním z prvních odvetných cíl). Tyto hlasy odmítají vnímat chronologii d j na Ukrajin , legitimizují ozbrojený pu v Kyjev , nevdí jim, že samozvaná vláda porušila ústavu Ukrajiny, zatímco v p ípad referenda na Krymu na porušení té samé ústavy poukazují, nevyžadují vyšet ení autodafé v Od se, tolerují vražd ní civilist ukrajinskou armádou, neodsuzují ádní nacistických skupin, operují amatérskými falzy o ruské invazi v Donbasu a p edjímají stanovisko ohledn viníka za sest elení civilního letadla. Odpov dný postoj eského premiéra, který zpochyb uje smysl sankcí proti Rusku, pochybnosti prezidenta Zemana o ruské invazi na Ukrajinu a hlasování Sn movny pro mírovou politiku pokládají tyto „spravedlivé“ hlasy za politické selhání. Selhání vlastní soudnosti si nep ipoušt jí a ší í nenávisť k Rusku a Rus m.

Zmínila jsem, že česká republika má za této vypjaté situace zdánliv svázané ruce a že její hlas je jen tak íkající do po tu. Toto zdání ší ené tlapa i médií jako realita vyvolává pocit bezmoci, že znovu nejsme pány svého osudu. P i pohledu na mapu Evropy v nás roste úzkost, kterou ješt siln ji poci ují ob ané Slovenska. P ipadá nám, že evropští politici ztratili nejen smysl pro realitu ale i instinkt.

Probouzení kritického myšlení

Nejlepší obranou proti strachu je schopnost vyhledávat a hodnotit informace. A tak n kte í z nás neúnavn surfují na internetu, aby se dov d li víc, než naše média p ipoušt jí. Jiní listují ve „starých“ knihách, aby si p ipomn li události p edcházející první i druhé sv tové válce. Srovnání s dneškem je alarmující.

Skládání zapomenutých nebo vyt sn ných fakt do mozaiky a shromaž ování informací z více zdroj však vedou k probouzení kritického myšlení. Otevírání této zaví kované schopnosti mozku (mozk) p ipomíná vegetativní proces v p edja í. Zatímco evropští politici (est výjimkám) stále spí ve svých vytáp ných klíčkách, probuzení ob ané už vycházejí do ulic. V echách zatím jen v malém po tu, protože mediální nálepkování aktivních ob an je zstrašující, i v debatách na internetu jsou asto ozna ování za Rusofily nebo bolševiky. Zastydlý antikomunismus, kterého se p idržují i mnozí um lci (mezi nimi i ti, co kdysi signovali antichartu), by p sobil komicky, kdyby jej neší ila i ve ejnoprávní média a ned lila tak (op t) eské ob any na pravov rné a na pomýlené. Staré propagandistické metody zjevn neztratily svou ú innost a bohužel poškozují i mladou generaci. Vypadá to, že se to íme v kruhu pokrytectví. A zatímco se mnoho z nás umanut v nuje t mto folklórním tane k m v národním dome ku, nemá as rozpoznat, že situace ve sv t se nebezpe n zm nila. A že slovo M R, které nám v d tství svou oficiální vlezlostí zevšedn lo a skoro se zprotivilo, má dnes zcela aktuální význam.

Dne 21. srpna 2014 se v prostorách Jazzové sekce v Praze konala debata na téma Rusko, v era, dnes a zítra, kterou jsem zorganizovala a moderovala. Nevelký sál byl p epln n poslucha í a ti, kte í

se nevešli, sledovali pr b h diskuze venku na zahrad , kam jsme nouzov vyvedli ozvu ení. Pr b h ve era byl p enášen on-line na webových stránkách Rádía Hortus. Ve ejnoprávní televize, ve ejnoprávní rozhlas a noviná i z mainstreamových médií se nedostavili, pouze zástupce internetových Parlamentních list napsal o pr b hu akce podrobnou reportáž a Literární noviny otisky texty dvou debatních p ísp vk .

Pro zájemce, kte í se o téma zajímají a na diskuzním ve eru nebyli, jsme se tedy rozhodli vydat dodate n sborník obsahující p ísp vky všech debatér a dopln ný esejem Mojmíra Grygara „Ukrajinský labyrint.“

P ísp vky jsou azeny tak, jak byly proneseny. Velký dík pat í Petrovi Žantovskému, který se ujal redak ní práce na sborníku a také zajistil tisk.

Lenka Procházková (nar. 1951) je eská prozai ka, dcera Jana Procházky, signatá ka Charty 77. Její prózy vycházely nejprve v ineditní edici Petlice a v zahrani í (román R žová dáma, který dostal Cenu Egona Hostovského). V zahrani í vyšly také knihy P ije ochutnat, Hlída holub , O ní kapky a Smolná kniha. Po r. 1989 již autorka publikovala oficiáln a krom reedice starších v cí vydala novelu o Janu Masarykovi Pan Ministr, romaneto Š astné úmrtí Petra Zacha, sbírku povídek Zvrhlé dny, sbírky fejeton Dopisy z Bamberka a Jak si stojej nebožtíci, dále p edlohy k televizním hrám: O bab hladové, Milá sle no! a Narkóza a rozhlasové hry: ty i ženy Alexandra Makedonského, Exitus a Milostiplná. Stala se lenkou eského Pen-Clubu, Obce spisovatel , Syndikátu noviná , zakládající lenkou spolku Šalamoun (do r. 1999) a do roku 2004 byla též lenkou Rady eského rozhlasu a p edsedkyní Spole nosti Národní knihovny. Od jara 1999 strávila rok na tv r ím stipendiu v Mezinárodním dom um lc v Bamberku, kde napsala historický román Beránek. Jejím zatím posledním dílem je román Slunce v úpl ku - p íb h Jana Palacha, popisující Invazi do eskoslovenska v roce 1968 pohledem hlavního hrdiny Jana Palacha. Od íjna 2008 vyu ovala tv r í psaní na Literární akademii Josefa Škvoreckého. V sou asnosti se politicky angažuje v ob anských hnutích, nejprve vystupovala proti tzv. církevním restitucím, a v poslední dob jako v d í osobnosti n kolika hnutí upozor ujících na nebezpe í nového vále ného konfliktu v souvislosti s krizí na Ukrajin .

Oskar Krejčí

Ruský fénix a Ukrajina

Ruské nebezpečí je pro řadu lidí největší hrozbou. Americký prezident Barack Obama ve svém projevu na Valném shromáždění OSN v září 2014 je zmínil hned za ebolou a ještě před brutalitou teroristů z takzvaného Islámského státu: „Ruská agrese v Evropě vyvolává vzpomínky na dny, kdy velké státy rozšlapávaly malé při naplňování svých teritoriálních ambicí“. Média se plní varovnými výkřiky a „autentickými“ fotografiemi z kosmů i do odtých svdků, které ukazují vojenské kolony ruské armády překračující ukrajinskou hranici. Ekonomické spory se mní na geopolitická témata a po této metamorfóze kdejaký politik cítí povinnost vzít pod ochranu slabé státy před nenasytným ruským medvedem. V nastalé psychóze se pak volá po zvýšení výdajů na zbrojení, po hospodářských sankcích, po zákazu návštěv vybraných politiků, kulturních elit a sportovců, kteří se provinili jiným názorem, než je ten oficiální, zrozený na západ od ruských hranic.

Nebezpečí z východu je v Praze poměrně dobře prodejné zboží. 21. srpen 1968 poznamenal osud celé politické generace a jeho kritika se stala jednou z nosných idejí nového režimu. Kritika, která má propagandistický, nikoliv analytický obsah. Současná Ruská federace však není Sovětský svaz. Rusko dneška nelze pochopit přes prizma 21. srpna 1968. Ale ani pouze pomocí vzpomínek na 9. květen 1945, kdy Rudá armáda osvobodila Prahu. A nejen to. Při snaze porozumět politické kultuře Ruska je třeba nezapomínat ani na 9. květen, ani 21. srpen – obě data poznamenala myšlení všech v tví „politické tídy“ Ruské federace, představitelů všech politických stran a všech politických proudů. Ovšem ani to nestačí. Ruská politická kultura odráží složité dějiny, přičemž současný Kreml se snaží jednotlivé etapy vývoje zařadit do mozaiky dneška a jednotlivé proudy spíše spojovat než rozdělovat. To je zcela odlišný přístup od Česka, kde jsou dějiny zapírány či vnímány jako cizí nános: pro většinu část české politické elity je národní historie ve své komplexnosti zbytečná a neautentická.

Porozumět ruským dějinám vyžaduje více znalostí empirických dat i filosofování, než pochopit například „lineární“ dějiny USA. V Rusku je vše poněkud komplikovanější, plné diskontinuity a zákrut. Rusko je fénix. Rusko přece přetrvávalo z popela: Kyjevská Rus, Moskevská Rus, Ruské impérium, Sovětský svaz, Ruská federace. Vytvořit i obnovit státnost vyžaduje zajistit a obhájit suverenitu nad určitými územími a obyvatelstvem. Rusko takto povstalo dokonce do podoby mocnosti. To samo o sobě je malý zázrak.

Je tu ale ještě jeden důležité moment, který charakterizuje fénixe: tento mytický pták umírá samovznícením. Nevzplane pod vlivem vnějšími vlivy, ale zevnitř. To je charakteristické i pro Rusko. Kyjevskou Rus nevyvrátili Tataři – rozpadla se ještě před jejich odchodem v důsledku neshod ve vládnoucím rodu Rurikovců. Moskevskou Rus nevyvrátili Poláci – například zde byly tragédie v rodině Ivana IV. Hrozného, hospodářská katastrofa v době vlády Borise Godunova, až pak přichází *smuta*. Ruské impérium nezahynulo díky neúspěchům v 1. světové válce, ale v důsledku vnitřních rozbrojů. Sovětský svaz neprohrál studenou válku v důsledku porážky na bojišti, ale díky zcela neadekvátním reakcím Kremlu na zaostávání, na vnitřní rozklad byrokratického socialismu. Samovznícení ruské státnosti bylo ve všech případech způsobeno především selháním domácích politických elit.

Každé porozumění vyžaduje vlastní slovník. V případě Ruska je ale tento slovník sám o sobě zdrojem mnoha nedorozumění. Jméno přýdal Rusku byzantský císař Konstantin VII. Porfyrogenetos (905–959). Označení RUS v zeměpisném slova smyslu je zpravidla spojováno se státním útvarem Kyjevská Rus, tedy z 9. až 12. století. Někdy se v této souvislosti mluví o Staroruském státě (), ovšem nejedná se o starověk, ale o středověk, období po pádu Západoférické říše (476). Zde hlavní část obyvatelstva tvořili staro-rusové i Rusové, staroslovanský národ, z nichž vznikli později Rusové, Ukrajinci, Bělorusové a Rusíni. Podle některých autorů název „Rusové“ byl původně užíván pro germánský kmen, kterému patřil i Rurik, zakladatel Kyjevské Rusi.

Dnes výraz „Rusko“ a jeho slovní tvary užívá v podstatě velmi odlišných významech, přičemž mnohé mají své vlastní zeměpisné vyjádření. To může být i falešné, a také mnohdy bývá nepřesné a plné iluzí. Avšak prostor –

jako (a) podmínka života národa, (b) forma státu – tvoří dle ležitou, by často podiv domou součástí politické kultury. Obrázky třeba i do asného státního území, nejasné obrysy hranic a map zanechávají svůj otisk v podiv domí. Psychoanalytik Carl Jung by pravděpodobně v této souvislosti hovořil o „kolektivním nevědomí“, o skupinových šablonách myšlení zformovaných dle jinými. Ruské, ale i polské, dle jinými se daleko více pohybují v prostoru než dle jinými české i slovenské. A v tomto prostoru zanechávají stopy, a to v etn etnických.

Tato skutečnost má i své jazykové vyjádření, ovšem v podobě specifického problému. Ruština rozlišuje dva výrazy, pro jejichž politicky mimořádně citlivou osobitost nemají čeština a slovenština cit:

- РУССКИЕ – tedy „Rusové“ a jejich „ruský jazyk“ (русский язык, русский язык). Tento pojem a slovní spojení zachycuje etnickou specifikou, tedy příslušnost k rusko-slovanskému národu.

- РАССИЙСКИЙ (русский). Tento pojem vymezuje spojení s ruským státem, dnes se především jedná o občanství Ruské federace. Znamená více než administrativní členění – jako impérium i federace představuje státní uspořádání, které zahrnuje různé etnika.

Tento jazykový rozdíl se odráží i v oficiálním názvu asného ruského státu. V češtině totiž zní „Ruská federace“, ale v originále je to „*Rassijskaja Federacija*“ (русская Федерация), nikoliv tedy „*Russkaja Federacija*“.

Tak tomu bylo i v minulosti. Ruská říše se v originále nazývá *Rassijskaja impéria* (русская империя; русская империя). Po svržení cara prozatímní vláda vyhlásila vznik toho, čemu se český říká „Ruská republika“ (září 1917), ovšem jednalo se o *Rassijskiju respubliku* (русскую республику; русская республика). Ta byla po revoluci v říjnu 1917 přejmenována na „Ruskou sovětskou republiku“, přesněji *Rassijskiju sovetskiju respubliku* (русскую советскую республику; русская советская республика).

Nová republika se změnila na federaci přijetím *Deklarace práv pracujících a vykořisťovaného lidu*, kterou na Lenin v návrh přijal III. všeruský sjezd sovětských v lednu 1918. Podle čl. 1 odst. 2. se „Ruská sovětská republika zizuje na základě svazku svobodných národů jako federace sovětských národních republik.“ Stalinem vedená komise navrhla, aby se

nový stát jmenoval Ruská (Rassijskaja;) sovětská federativní republika. Také podle povodního návrhu začlenit k zakládajícím republikám i ruské země jako rovnoprávné autonomní, národnostně - administrativní celky. Vladimír I. Lenin ale navrhl vytvoření *Svazu sovětských socialistických republik Evropy a Asie* (1922). Tento návrh dal podobu novému názvu státu, který hledal, na rozdíl od carské říše, ve své struktuře místo pro státotvorné národy.

Bylo a je zde mnoho historických názvů, které zdomácnily v politické kultuře a ne vždy mají přesné zeměpisné vyjádření. Nejznámější je dle Velkou a Malou Rus, na Velkorusy a Malorusy. Svě zeměpisné vyjádření mají ale i Bílá Rus, černá Rus a červená Rus. Obanská válka na Ukrajině v roce 2014 znovu objevila název NOVORUSKO. Ten měl označit konfederativní spojení Svazu lidových republik, tedy dvou povstaleckých útvarů: Doněcké lidové republiky a Luhanské lidové republiky. Ovšem už v dobách Ruského impéria existovala Novoruská gubernie (1764–1783, centrum Kremenuk; 1796–1802 s hlavním městem Jekaterinoslav, přejmenovaný na Novorossijsk, dnešní Dněpropetrovsk), která se rozléhala na severním pobřeží černého moře. Těm předešlým stoletím též existoval Novorusko-besarabský generální gouvernement (1822–1874) s centrem v Oděse. Název „Novorossijsk“ dnes nese přibližně polovina v Ruské federaci, na sever od Sochi a na jih od Kerčského průlivu.

Jak bylo naznačeno, až po druhé revoluci v roce 1917, se v rámci ruského (*rassijskogo*) a sovětského státu začaly oddělovat etnicky odlišné celky. To platí také o vymezení hranic Ukrajiny. Patří k pozoruhodnostem vývoje v sovětské éře, že obroda národního citu menšinových národů byla spojena se zmenšováním Ruské sovětské federativní socialistické republiky uvnitř SSSR. Současná Ruská federace je důsledkem těchto procesů, přičemž mnohé hranice tohoto státu nemají historii coby státní hranice – vznikaly pouze jako administrativní přelky, a to ne vždy s ohledem na etnické rozhraní. Díky tomu Ruská federace nese i etnické rysy:

- Je státem, kde 80,9 % obyvatelstva tvoří etnicky Rusové, v němž ale žije přibližně 200 národností, které jsou pokládány za státotvorné.
- V Ruské federaci žije přibližně 11 milionů cizinců, převážně ze zemí

Spole enství nezávislých stát , což p edstavuje druhé místo za USA v po tu imigrant .

- Podle oficiálních odhad žije za hranicemi Ruské federace p ibližn 30 milion etnických Rus , z nich 20 milion v zemích Spole enství nezávislých stát .

Tato skute nost je zdrojem nejen celé ady rozdíl v národnostní struktu e, ale i možných rozpor i dokonce konflikt . Rozdíl však nemusí automaticky znamenat rozpor i konflikt. To platí i o pohrani í i „p eshrani í“, kde se osudy Rus a Ukrajinc p ekývají. Etnogeneze moderních národ je ovšem spojena s tvorbou národních stát , což je politicky rozporný proces. Jestliže v Evropské unii se hovo í o euroregionech, pak p elévání etnik nap íklad p es rusko-ukrajinské hranice je pokládáno za zdroj nevyhnutelného geopolitického konfliktu.

Rusku a Rus m se dnes pod nevybíravým a kontraproduktivním tlakem Západu da í nalézt svoji jednotnou identitu. V p ípad Ukrajinu a Ukrajinc je to ale obtížn jší. Nesporné je, že Ukrajina byla ve vztahu k ostatním postsov tským stát m vytvo ena z vnitrostátních administrativních hranic a uzav ela do sebe odlišná etnika. Tato etnika – díky politizaci sociálních i kulturních otázek v podmínkách neut řené materiální situace v tšiny lidí v d sledku nevyda ené postsocialistické transformace – m ní své vztahy na konfliktní. Podle Mezinárodního m nového fondu inil v roce 1992 hrubý domácí produkt Ukrajiny 818,8 bilion h iven ve stálých cenách, p i emž loni to bylo 690,7 bilion . e eno srozumiteln ji, Ukrajina ješt nedosáhla výkonnosti ekonomiky, kterou m la v dobách existence Sov tského svazu. Tak se stává, že jihovýchod hlasuje pro jiné politiky než západ Ukrajiny, že lidé na jihovýchod a na západ této zem sdílejí odlišnou, n kdy dokonce protikladnou zahrani n politickou orientaci. Ukrajinu ned lí Dn pr, ale hned ti skupinové identity – etnická, náboženská a sociální.

- Podle posledního s ítání lidu (2001) žije na Ukrajin 77,8 % Ukrajinc a 17,1 % Rus . Na západ republiky iní p evaha ukrajinštiny 94,4 % oproti 3,1 % ruštiny, na východ je pom r obrácený – 86 % ruština a 3,7 % ukrajinština (dopo et tvo í suržik, sm s ukrajinštiny a ruštiny).

- Údaje o religiozitě se často liší. Podle výzkumu Centra Razumkova (2006) převládá pravoslaví, které je však rozštěpeno na ty, kteří se hlásí ke kyjevskému patriarchátu (38,9 %), k moskevskému patriarchátu (29,4 %) a k autokefálnímu pravoslaví (2,9 %). Také katolíci jsou rozděleni, a to na řecké (14,7 %) a římské (1,7 %). Uvedené podíly však platí pouze v rámci věřících – podle citovaného výzkumu je na Ukrajině 62,5 % nevěřících nebo těch, kdo se nehlásí k žádné církvi.

- Ukrajina není rozdělena jen na pro-myslový východ a agrární západ. Oficiální údaje hovoří o nezaměstnanosti na úrovni 8 %. Pokles po tu obyvatel se od roku 1994 nezastavil, přičemž letos v lednu dosáhl propad 87,9 % úrovně roku 1990. Podle *The World Factbook*, což jsou informace vydávané CIA, žije 24,1 % Ukrajinců pod hranicí chudoby (2010).

Na této bázi se odehrává ukrajinská „permanentní revoluce“. Zrodila oligarchy a je jimi využívána pro jejich sobecké zájmy. Tyto konstanty ukrajinské krize jsou známy více než dekádu, přesto si s nimi domácí i zahraniční politici zahrávali tak, že za alfa téct krev. Po letošním převratu v Kyjevu, který byl podporován jak z Washingtonu, tak z Bruselu, vnitrostátní konflikty nabyly geopolitického významu. Takzvaní západní demokraté se nešití na Ukrajině podporovat fašistické skupiny, jen když jsou dostatečně protiruské. Obanská válka v podobě užívání těžkých zbraní proti zlidněným městským aglomeracím dokonce nabírala podobu protiruské etnické čistky i genocidy. Během přelomu roku se tak rozdíl z konfliktu změnil na válku s více než třemi tisíci mrtvých, poničenou infrastrukturou a pro-myslovou základnou východu Ukrajiny.

Krize a následná obanská válka na Ukrajině, dotvářející tlaky ze zahraničí, nově vyzvedly otázku funkčnosti mezinárodního práva. Velkým tématem se stalo násilné svržení ukrajinského prezidenta a uznání i neuznání nové vlády v Kyjevu, plus připojení Krymu po místním referendu k Rusku. Je zřejmé, že mezinárodní právo obsahuje řadu protikladných principů, jako je například zásada nedotknutelnosti suverenity států (například *Charta OSN*) versus právo národů na sebeurčení (například články 1. odst. 1 jak *Paktu o obanských a politických právech*, tak i *Paktu o hospodářských, sociálních a kulturních právech*). V období studené války

byla patrná tradiční „vestfálská“ hierarchie principů v mezinárodním právu, přičemž za nejvýznamnější zásadu byla pokládána suverenity států. V geopolitickém cyklu, který začal porážkou Sovětského svazu, byla ale tato hierarchie zpochybněna.

V oblasti teorie vyvolala nejistotu především koncepce humanitární intervence a pojetí suverenity jako odpovědnosti chránit obyvatelstvo. V praxi pak především vytvoření Kosova (2008) a jeho uznání západními mocnostmi. Stalo se tak hlavně s odvoláním na právo národů na sebeurčení bez ohledu na suverenity Srbska. Suverenity jako základní princip práva narušovaly ale i další akce, a to od bombardování srbských pozic v Bosně a Hercegovině (1995), následovaly útoky stílet s plochou drahou letu na Afghánistán a Súdán (1998), bombardování Jugoslávie (1999), intervence v Afghánistánu (2001) a Iráku (2003), bombardování Libye (2011). Navíc od roku 2008 do začátku roku 2014 bylo uskutečněno přibližně dva tisíce útoků amerických bezpilotních letadel (dronů) na cíle v Afghánistánu, v Pákistánu, Jemenu, Somálsku, Iráku, na Filipínách a v Libyi. Ani tzv. barevné revoluce, podporované ze zahraničí, nerespektují suverenity států – tedy klasickou hierarchickou strukturu mezinárodního práva. To je i případ zmíněné krize na Ukrajině.

Když selhává právo, je nutné jednat – pokud se nemá válit. Summit v Minsku, kdy se koncem srpna 2014 sešli nejvyšší představitelé Ruska a Ukrajiny, nastartoval významnější procesy, než v tšina komentátor dodnes připouští. „Duch Minska“ umožnil první dny bez mrtvých, stažení těžkého dělostřelectva z nejlidnatějších oblastí, výměnu zajatců, přijetí zákona o statutu Luhanské a Doněcké oblasti. A jednání pokračují dál, což dává naději, že se krveprolití podaří zastavit. Nejde ale jen o nějaký mír. Ukrajina stále hrozí hospodářským bankrot a zima bez dodávek plynu – Evropská unie dala Kyjevu papírovou asociativní dohodu, Ukrajina ale potřebuje především finanční pomoc.

* * *

Dnešní Rusko nepředstavuje pro Česko i Slovensko žádnou vojenskou nebezpečnost. Potřebuje mír k vlastnímu znovuzrození po implozi Sovětského svazu. Přichází-li z východu nějaká aktuální hrozba českým a slovenským

národním zájmům, je to nebezpečí zhroutení ekonomiky Ukrajiny. Mnozí politici Evropské unie to již začínají chápat, hlavně proto, že Západem nastartované sankce vůči Rusku mají bumerangový efekt. Hrozba zastavení dodávek plynu a ropy přes Ukrajinu není jen teoretická. Jestliže v době bombardování Jugoslávie stála proti letadlům NATO především humanistická idea, pak dnes je to i pragmatický a sobecký zájem mnoha členských států EU/NATO, který nutí Západ změnit politiku. A to i díky dalšímu problému, který si sám Západ vyrobil – bojovníkům takzvaného Islámského státu.

V této situaci se otevřel prostor i pro umnou politiku malých států. Kdyby česká diplomacie skutečně hájila národní a evropské zájmy, poučila by se z evro- ecké iniciativy v době bombardování Jugoslávie. Kdyby na Hradě, ve Strakovce i v bernickém paláci seděli lidé s porozuměním pro potřeby Unie a vlastní země, dávno by se spojili s podobnými lidmi na Slovensku, v Maarsku, ecku, na Kypru i jinde. Našli by si partnera, se kterým by společně sdílili Bruselu, Kyjevu a svetu: kdo chce spolupracovat s Evropskou unií, nebo chce do ní dokonce vstoupit, musí sdílet povodní hodnoty Unie. To je především mír. A řešení sporů volbami, v parlamentech, komisích, kancelářích – ne pomocí facek, vyháněním jinak smýšlejících z parlamentu, i dokonce stělbou z tanku, odpalováním raket a bombardováním. Jakékoli přiblížení se Ukrajině k Unii vyžaduje, aby se vláda dohodla se svým obyvatelstvem a se svými sousedy, a to civilizovaným způsobem. Evropská unie se nesmí nechat zatáhnout do sobeckých sporů oligarchů.

Mediální hrátky nemohou zakrýt fakt, že nazrává čas změny. Je třeba hledat diplomatické řešení – postovat onen „duch Minska“. Ukrajinská ekonomika se dostává na hranici zlomu. Síly anti-Majdanu neslábnou. Pomalu nastal čas, aby se objevila i hnutí typu Evropané proti válce. Je nutné formovat internacionálu rozumu, která na Ukrajině nehledá nepřátele, ale mír.

Oskar Krejčí (nar. 1948) je český politolog, autor přibližně dvaceti publikací knih a více než tisícovek nejrozličnějších studií a článků. Je univerzitním profesorem, prorektorem na Vysoké škole mezinárodních a veřejných vztahů v Praze, editorem Vzdělávacího a konzultačního institutu v Bratislavě a učí na Fakultě politických věd a mezinárodních vztahů Univerzity Mateje Bela v Banské Bystrici. Od února 1989 do listopadu 1990 byl poradcem komunistických předsed federálních vlád SSR Ladislava Adamce a SFR Mariána Čuláky. Od léta 1989 zprostředkovával kontakty premiéra poslední komunistické vlády Adamce s iniciativou Most. Je autorem projevu, kterým byl v prosinci 1989 ve Federálním shromáždění SSR navržen na prezidenta Václava Havela a posléze jednomyslně zvolen prezidentem. Krejčí připravoval programové prohlášení předchozí federální vlády národního porozumění a byl i hlavním redaktorem programového prohlášení federální vlády Mariána Čuláky vzešlé z voleb roku 1990.

V posledních letech vydal například:

Sametová revoluce (2014), Lidská práva (2011), Válka (2010), Geopolitika středoevropského prostoru. Pohled z Prahy a Bratislavy (2010), Mezinárodní politika (2010), Zahraniční politika USA (2009) a d.

Marek ezanka

V em (ne)tkví odkaz jedenadvacátého...

P ipomínáme-li si datum 21. 8., potom v tšinou pouze jako datum temné, spojené se vpádem cizích vojsk na naše území.

Události Pražského jara ovšem nelze smrsknout pouze na tuto epizodu, jakkoli hluboce ovlivnila naši spole nost. Její myšlení, její postoje, její hodnoty.

Pražské jaro bylo vyvrcholením dlouhodobého procesu v naši spole nosti, který m žeme sledovat po celá šedesátá léta. Procesu, který neskon il v roce 1968, ale až o rok pozd ji, po období mohutného intelektuálního a morálního vzdoru.

V souvislosti s tímto výro ím uslyšíme z médií adu zjednodušení. Jinak se dozvíme, že šlo o tragický pokus reformovat nereformovatelné, tedy, že demokratický socialismus je nereálnou utopií. Dále se dozvíme, že demokracie jsme se do kali až s p echodem ke kapitalismu. A p edevším – budeme patrn sv dky velkolepé protiruské propagandy, kdy se bude zd raz ovat sov tská okupace v kontextu dnešní krize na Ukrajin .

Vše je ovšem pon kud jinak.

Šedesátá léta se u nás nesla ve znamení mimo ádného kulturního rozkv tu. B hem této doby vznikla ada literárních skvost , nato ily se desítky pozoruhodných film , realizovala se celá plejáda jímavých divadelních inscenací. To nebyla náhoda. V eskoslovensku 60. let se nezbrojilo, nechystalo se n koho vzít p es hlavu, nevytvá ela se p da pro bratry Mašíny, aby mohli napochodovat v uniformách a vrhnout se na nep ítele.

Ne. Zato se formovalo podhoubí vzd lané, kriticky myslící spole nosti, kde se lidé u ili mluvit a diskutovat. N komu mohlo p ijít sm šné, že i d lník vystoupí v televizi a ekne, co si myslí. N komu mohlo p ijít trapné, že se kultura otevírá i lidem jinak uv zn ým mezi dojením a kydáním hnoje.

Jenže právě v přístupu, kdy vzdělání a kultura neměly sloužit toliko vybraným elitám podporujícím vládnoucí establishment, v zela síla obrodného procesu. Skutečného demokratického socialismu, k němuž se milovými kroky směřovalo.

To, proč se k němu nedostalo, netkvělo v jeho utopičnosti, ale v okolnosti, že obě velmoci tehdejšího bipolárního světa se takového modelu bály. Nevyhovoval ani jedné z nich. Sovětský „komunismus“ se jím cítil být ohrožen stejně jako americký kapitalismus. Pokud by totiž tento model prokázal svou životaschopnost, vedl by k pádu obou do té doby hegemonních systémů. Proto bylo z pohledu obou velmocí záhodno, aby byl zadupán do země co nejdříve. Pokud možno ještě ve svém zárodku.

Bratrské tanky sice přijely z Východu, ale cestu jim dláždil svou neinností Západ. Na rozdíl od Maastrichta zde se nechystalo bitevní pole. Nejednalo se o zničení protivníka.

Dělení na zlý Východ a hodný Západ tedy neobstojí. Byli jsme semletí velmocenskou politikou ze všech stran. Semletí tak, že jsme se odnaučili pro cokoli nadchnout. Že jsme se začli vnitřně v cokoli jiného než ve svém momentální prospěchu. Že jsme si odvykli v komkoli a v čemkoli vidět naději.

Stali jsme se cyniky a prospěcháči, kteří se naučili přežívat. Přežívat v pevných klientelistických sítích s tím, že ten ví na toho to a ten zas na onoho ono a dohromady se drží všichni pod krkem. Takto se zrodilo podhoubí pro rozné mrázky, rittigy, pitry a janoušky. Podhoubí pro Klausovu privatizaci a kapitalismus po esku.

Toto nám ovšem naše média připomínat nebudou. Média, která v šedesátých letech obstála s istým štítem – a zejména dobu hájení svobody českého rozhlasu je třeba připomínat.

Tehdy média netloukla do válečných bubnů a nepřilévala olej do zlovného ohně demagogie a šalby.

Že k nám nepatří Podkarpatská Rus, si již ani nevzdychneme. Zato bychom div nerukovali, že se k Rusku připojil Krym, který se ukrajinským stal na chvíli a vlastně náhodou – a o jehož osudu rozhodli jeho obyvatelé v referendu poté, kdy se situace na Ukrajině vyhrtila a kdy se menšiny (v etnicky volných zemích) přestaly cítit bezpečně.

Putin není rozhodně žádným spasitelem, ale také to není žádný diktátor. Není to Hitler. Nestupuje své požadavky ad absurdum. Nechce vyvolat světovou válku za každou cenu. Nenabádá nikoho, aby vraždil představitelů cizích zemí.

Čím více jsme ujištěni, že současný systém nemá alternativu, tím více stávající fáze kapitalismu obnažuje své meze, své limity. A my spolu s ní na tyto mantinely narážíme. Někteří z nás velmi citelně a znatelně bolestivě.

Prozradí, že neoliberalní fáze kapitalismu není slučitelná s demokracií a humanismem, jak jsme si oba tyto termíny během šedesátých let vysnili, má být pro mnohé z nás šokující.

O to více si Pražské jaro – a v šedesátá léta – zaslouží naši vzpomínku a naše zamyšlení. Nebo pomyslný kompas svobody ukazuje tímto směrem – a v žádném případě nemá nic společného s nadnárodními korporacemi, s fiskálními paktami a transatlantickými smlouvami, ani se zbrojařskými lobby, které se živí krví žen a dětí a troskami škol a nemocnic.

Marek Mazanka (nar. 1980), vystudoval sociologii a demografii, v současnosti pracuje jako odborný pracovník, ale působí jako textař a básník, komentátor v Britských listech a Literárních novinách. Více o něm a jeho básnické a textařské tvorbě lze najít na: www.muamarek.cz

Tereza Spencerová

Ruský návrat na Blízký východ

Nynější sankce -- a ve výsledku i nová studená -- válka Západu s Ruskem má podle mnoha vyjádření západních politik „izolovat Rusko od světa“, což je ovšem jen důkazem nepochopení, co pojem „svět“ vlastně znamená, tedy že „svět“ není jen oněch zhruba 35 zemí, které se k sankcím proti Rusku přidaly.

O silnicích vazbách Ruska a dalších zemí BRICS na Latinskou Ameriku toho bylo popsáno už mnoho, méně známé jsou ruské investiční projekty v Africe, nicméně možná nejzajímavější je návrat Ruska na Blízký východ, který byl posledních zhruba pět dekad -- až na nepatrné výjimky -- doménou Spojených států. Už není.

Celý problém má mnoho rovin a v tradičně komplikované oblasti ho ani nelze ve vymezeném časovém prostoru popsat do detailů, obecně ale platí, že Rusko v této regionu zaujalo až drasticky pragmatický přístup a upřednostňuje sekulární režimy před islamistickými, bez ohledu na míru porušování lidských práv a masakrování vlastního obyvatelstva -- by je nutno podotknout, že v tomto přehlíženém postoji se v praxi od Západu nijak zásadně neodlišuje. Na počátku ruského návratu na Blízký východ byla samozřejmě mediálně dobře známá válka v Sýrii, v níž se Moskva rozhodla postavit za režim v Damašku a vojenskou a politickou pomocí ho ubránila před svržením. Válka ještě trvá, ale už dnes lze říci, že právě Rusko s íránskou podporou zabránilo proměně Sýrie v chaotický islamistický stát, kterému by politika Západu a podpory všemožným džihádisty vydávaným za „umírněné revolucionáře“ bezpochyby vedla.

Právě pragmatismus a sílící sebevědomí Ruska se před pár měsíci projevil i v dodávkách stíhaček Iráku okamžitě poté, co se zrodila hrozba Islámského chalífátu, aniž by se Moskva nějak oficiálně zajímala, jak a proti komu Bagdád letadla použije. V této sně koordinaci s Íránem posléze podle všeho souhlasila, aby Barack Obama mohl na domácí politické scéně

„ukázat svaly“ a zahájit útoky v Iráku, a to i se všemi d sledky, mezi nimiž vévodí jasně nebezpečí teroristické odplaty proti americkým cíl m nejen v Iráku, ale samoz ejm také i na území USA.

Zcela mimo podobné komplikované zákulisní stínohry stojí ovšem ruská politika v í Egyptu, jehož hlas má na Blízkém východ stále rozhodující váhu. Zatímco Spojené státy a EU p i pohledu na lo ský vojenský pu v Káhí e jen nerozhodn p ešlapovaly a odsuzovaly jeho nedemokrati nost, Rusko situaci nekomentovalo a nabídlo nové vlád finan ní i vojenskou pomoc. Ve výsledku tehdy ješt maršál Abdal Fatáh Sísí b hem olympiády v So i odjel do Moskvy, kde Putinovi až teatráln oznámil úmysl kandidovat do ela státu, a dostalo se mu požehnání. P ed pár dny už prezident Sísí odmítl ú ast na Obamov summitu USA-Afrika s tím, že má na práci d ležit jší v ci, a jako do první zem mimo arabský sv t odjel práv do Ruska. S Putinem jednal nejen o dodávkách egyptské zeleniny i p ti milion tun ruského obilí, ale také o tom, že by se Egypt mohl p ipojit k „ruské“ Celní unii, že by Rusko v Egypt zbudovalo zónu volného obchodu, dodalo Káhí e – coby první cizí zemi - supermoderní migy a podobn . Mimochodem, n které zprávy z Kremlu nazna ují, že by práv Egypt jako první cizí zem mohl dostat nejmodern jší ruské stíha ky Mig 35, což je krok hluboce symbolický – už za Násira m l Egypt migy 21 d íve než armády Varšavské smlouvy. Postoj Káhíry k USA asi dokonale ilustruje potupa, kterou si musel užít ministr zahrani í USA John Kerry p i vstupu do prezidentského paláce v Káhí e – policista ho projel „bzu ákem“ a jeho doprovod musel projít bezpe nostním rámem a vysypat veškerý obsah kapes...

A zatímco byl Sísí u Putina, šéfové jeho tajné služby v Káhí e moderovali rozhovory mezi Hamasem a Izraelem, z nichž byly USA zcela vylou eny – což je další rovina ruské politiky v regionu. Sov tský svaz byl prvním státem, který Izrael v roce 1948 uznal, a cesty Izraele a východního bloku se za aly rozcházet až v 60. letech minulého století, kdy se b hem studené války Izrael dostal pod sféru vlivu USA. Politika izraelských vlád nicmén vyvolává ve Washingtonu stále v tší nelibost, a tak se Izrael porozhlíží po

nových pátelích. Rusko a Izrael ost e rozcházejí v postoji nap íklad k situaci v Sýrii, ale izraelský ministr zahrani í a moldavský rodák Avigdor Lieberman blízké vztahy s Ruskem kultivuje až do té míry, že je mnohými podez íván, že je ruský agent. Na po átku srpna se pak v médiích objevily zprávy, podle nichž Rusko a Izrael už dva roky odposlouchávají Johna Kerryho a zprávy si navzájem p edávají. Zpravodajská spolupráce Izraele, jednoho z nejbližších spojenc USA, s Ruskem, jedním z aktuáln nejv tších protivník USA, dokazuje, že loajalita izraelského vedení není bezb ehá, spíše se ídí aktuálními zájmy Izraele. Nutno podotknout, že Rusko p i nyní jší izraelské agresí do Gazy stojí stranou a Izrael za masakry civilist nijak hlasit nekritizuje, práv naopak. O intenzit rusko-izraelských vztah p itom m že vypovídat i skute nost, že se v dokumentech, které z NSA vynesl Edward Snowden, toho asu s dalšími t emi roky pobytu v Rusku, se zatím pom rn ne ekan neobjevilo nic významného o Izraeli i innosti jeho tajných služeb. Izraelské zdroje konstatují, že vým nou za azyl Snowden poskytl své dokumenty ruské tajné služb , která je p ed zve ejn ním „prosela“.

Je jisté, že Rusko nemá v úmyslu nahradit roli Spojených stát a poskytovat Izraeli ro n zbran za t i miliardy dolar , nicmén komentá e z Jeruzaléma nazna ují, že tuto „povinnost“ ponesou Spojené státy dál, a to pod tlakem vlivné proizraelské lobby. Že by tak ve výsledku musely USA p íhlížet sbližování Izraele a Ruska a ješt za to židovskému státu platit? V každém p ípad je to ale zajímavý st ípek do skláda ky obrazu sou asného sv ta.

K n mu pat í i fakt, že Káhira udržuje blízké vazby na Saúdskou Arábii, zatímco Izrael úzce spolupracuje se saúdskými tajnými službami. To ale neznamená, že by Moskva s Rijádem jednala práv p es tyto prost edníky. Jak bylo e eno, Kreml up ednost uje sekulární režimy, ale na kontakty s t mi ostatními má pom rn p ekvapivý nástroj – e enského v dce Ramzana Kadyrova. Už v roce 2007 ud lal dojem na delegaci Organizace islámské konference, která p í návšt v e enska vid la rozsah obnovy po dekád konfliktu. V roce 2010 m l est být prvním zahrani ním státníkem, který mohl hned dvakrát vykonat o istný rituál

u Káaby v Mekce, a co víc, stal se v bec prvním ruským muslimem, kterému bylo n co takového umožn no. V následujících letech se stal vítaným hostem na mnoha panovnických dvorech; p ijali ho panovníci Saúdské Arábie i Jordánska, desítky dalších blízkovýchodních vlivných a mocných, k emuž pat í i dv návšt vy u palestinského lídra Mahmúda Abbáse.

Zatím naposledy, v listopadu 2013, podnikl turné po Spojených arabských emirátech, Jordánsku, Bahrajnu a Saúdské Arábii, aby „p ilákal kapitál pro nové investic ní projekty“, a jordánský král byl kv li hrozb Islámského chalífátu a e enským džihádist m na Blízkém východ v Grozném letos už dvakrát. Nic z toho se nem že odehrávat bez Putina souhlasu. Naopak, Moskva z tohoto procesu m že jen získat -- a už se tak i d je.

Za prvé, tím, že e ensko ukazuje svou novou image republiky, v níž mají muslimové všechna práva (a v Grozném mezitím vyrostla nejv tší mešita v Evrop), m že Rusko zpochyb ovat n která z tvrzení extremist o ruském útlaku islámu. Za druhé, mnozí blízkovýchodní mocní v e enském autoritá ském prezidentovi nacházejí sp ízn nou duši, pro niž jsou západní liberální hodnoty stejn nep íjatelné, jako pro n . Kadyrov tím dává Rusku další výhodu, a to z pozice zem , s níž je p ece jen snazší se domluvit, než se západními partnery. A kone n , Rusko si p íklonem k Íránu a dalším šíitským vládám siln poškodilo pov st u sunnitských muslim . Vztahy mezi Moskvou a Rijádem, Dauhá a Abú Dhabí jsou chladné, a tak Kadyrovova kyvadlová diplomacie Rusku potenciáln otevírá další kanál k obnov popularity u sunnitské v tšiny muslimských stát .

To jen stru ný nástin m níci se situace v kdysi politicky petrifikovaném regionu Blízkého východu. A snad i doklad toho, že teze o „izolaci Ruska“ zcela opomíjejí realitu sou asného sv ta.

Tereza Spencerová (nar. 1965), novinářka. Po Fakultě žurnalistiky UK působila v TK, mimo jiné i jako korespondent pro blízký východ v Káhiře, později v české redakci časopisu Reader's Digest Výběr. Pro časopis Reflex psala pravidelné sloupky, přeložila knihu amerického transsexuála Leslie Feinberga *Pohlavní štvanci* (G plus G, 2000), několik let spolupracovala s časopisem Mladý svět a Mf Plus. V současnosti je editorkou Literárních novin.

Ilona Švihlíková

Sankce – po átek války mezi Západem a Ruskem?

Základní definice praví, že ekonomické sankce jsou restrikcemi v oblasti mezinárodního obchodu a financí, které jedna zem (nebo skupina zem) uvaluje na jinou zemi (zem) z politických důvodů. Wikipedie ještě přidává, a tohoto důvodu si povšimneme, že sankce mohou být aplikovány z důvodu oekávání domácího politického zisku.

Než se podíváme konkrétněji na dopad sankcí a na konkrétní případ Západ X Rusko, je třeba si uvědomit několik souvislostí.

Používání ekonomických sankcí v éře globalizace, tedy vrcholného propojení jednotlivých subjektů mezinárodních vztahů, nemůže mít jen jeden směr i dopad. Sankce se nutně, i když například znými zprostředkujícími způsoby dotknou toho, kdo o jejich uvalení rozhodl. Proto je důležité analyzovat nejen dopady na „postiženou“ zemi, ale také na vykonavatele rozhodnutí. Právě takovýto hlubší pohled může odhalit řadu dalších motivací, a již geopolitických, nebo sektorových, tj. například negativní zasažení sektoru, který má dlouhodobě s vládou rozpory apod. Na uvalení sankcí mohou být různé reakce. Postižená země může hledat jiné obchodní a finanční partnery. To je aktuální zejména v současné situaci, kdy dominance Západu upadá, objevují se a rozvíjejí nové struktury, například země BRICS. Další reakcí je pokus o obranu rozvojem domácích struktur, tj. soběstačnosti v dané oblasti. Tato reakce může být do budoucna, v případě eskalace konfliktu, ale i nestabilních mezinárodně-ekonomických vztahů velmi vhodná. V řadě oblastí se hovoří o nutnosti zajištění soběstačnosti i ze strategických důvodů, velmi často je to energetiky a zemědělství. Sankce mohou vyvolat, zejména jedná-li se o velmoc, jakou je například Rusko, kontra-sankce, a může se rozvinout velmi nebezpečná forma tzv. obchodní války. V situaci napjaté socio-ekonomické situace se logicky takové pokusy objevují. Vzpomeňme na brazilského ministra financí, který již v roce 2009

tento termín použil v souvislosti se snahou ady zemí provádět tzv. kompetitivní devalvace, tedy uměle snižovat hodnotu své měny a tím podporovat export. Sankce tedy mohou být vedeny nejen politickým motivem, ale i motivem získání určité ekonomické výhody na úkor jiné země. Tím by se uvalení sankcí blížilo politice „ožebra svého souseda.“ Jak uvidíme, je tomu tak i v případě sankcí uvalených na Rusko, i když v poměru k jiným podobám, než se na první pohled může zdát.

Jaké jsou obecné dopady sankcí? Někteří analytici mezinárodních vztahů se domnívají, že sankce jsou považovány za alternativu v ozbrojeném konfliktu (válce) s tím, že nejvíce zasáhnou obyvatelstvo. V případě autoritativních režimů neodpovídají výsledky dopadů sankcí povodním (tj. deklarovaným) očekáváním. Autoritativní režimy se naopak mohou více uzavírat, a spíše než podporovat politickou změnu (a už si ji ten, kdo sankce uvaluje, představuje jakkoliv) se naopak semknout za současným politickým vedením. V takových případech jsou sankce kontraproduktivní.

Liší se názory na efektivitu sankcí. V jedné z rozsáhlejších studií najdeme informaci, že zhruba ve třetinu případů vedly sankce k cíli, kterým byla – mimo jiné – také změna režimu. Robert Pape ovšem studoval dlouhodobé dopady sankcí, tj. zda změna, kterou stát, či skupina zemí uvalily měla dlouhodobější trvání. V takovém případě klesla míra úspěšnosti sankcí na pouhé 4%.

Empirické dopady proto nenasvědčují tomu, že by sankce vedly k zamýšlenému cíli. Exemplosním příkladem je padesát let trvající sankce Spojených států na Kubu, které nevedly ani v nejmenším ke změně režimu, jen ochudily kubánskou ekonomiku a obyčejné Kubánce.

Sankce je proto někdy možno vnímat také v kontextu: udělat něco, aby bylo vidět, že se něco děje, když nechceme (prozatím?) jít do ozbrojeného konfliktu. Mohou být tedy i zástvkou neschopnosti, či neochoty najít jiná řešení konfliktu, například v diplomatické rovině. Mohou tedy i sloužit jako nástroj snahy neztratit tvář a předstírat tvrdý postoj, i když ten bude, i vzhledem k empirickým zjištěním a realitě globalizace, nejspíše

kontraproduktivní.

USA a EU kontra Rusko

Sankce ze strany Západu (USA a EU, v určitých případech i zapojení Japonska) přicházely v určitých vlnách a mly r zná zd vodn ní. První z reakcí bylo uvalení sankcí po připojení Krymu k Rusku. Sankce mly podobu zákazu vycestování, resp. obchodního styku se určitými osobami (včetně Igora Sečina), kteří se ocitli na seznamu. Zde EU podávala vysvětlení, že tyto sankce nemají být represivní, ale mají za cíl změnu chování dané země (Ruska).

Sankce následně pokračovaly a jejich vyostření bylo motivováno sestřelením civilního malajsijského letounu nad ukrajinským územím. Vyšetřování nebylo dosud ukončeno, ale přesto již – zcela nezodpovědně – krátce po zjištění skutečnosti zazněly hlasy, že tuto operaci bezesporu má na svědomí Rusko, aniž by byly předloženy důkazy. Situace se začala i emotivně vyostřovat a následně bylo přijato další kolo sankcí se zjevnějším ekonomickým dopadem (pro obě strany), přičemž tato eskalace nadále (září 2014) pokračuje.

Tato vlna sankcí, které byly přijaty jak USA, tak i EU se týká finančních institucí a energetických firem. Spojené státy rozšířily zákaz transakcí na velké ruské energetické firmy – Rosneft a Novatek, a významné ruské banky Gazprombank a Vnšekonombank. Následovala EU s rozšířením sankčního seznamu, přičemž na konci července schválila sankce proti ruským bankám, které kontroluje vláda, ale také obchodní restrikce týkající se vývozu technologií pro energetický a vojenský průmysl.

Ani tato vlna sankcí nevedla k tomu, co by Spojené státy a EU nazvaly splněným cílem. Otázkou ovšem zůstává, co vlastně má být cílem sankcí namířených na Rusko. Pokud od začátku je konflikt na Ukrajině představen jako ruská agrese, jedná se o naprosté nepochopení. Mnohem pravděpodobnější se jeví situace, kdy Rusko má být prezentováno jako jasný agresor z jiných, ekonomických, ale především geopolitických důvodů, jak uvidíme dále. Při rozboru konfliktu není možné nevnímat

katastrofálně chybnou politiku EU v í Ukrajin , kterou má bohužel z velké části na sv domí, eský komisa Š. Fülle. Snaha získat Ukrajinu pro Západ byla z jednosm rného tlaku EU jasn patrná, p estože od po átku bylo jasné, že ekonomicky vzato, nemá EU Ukrajin co nabídnout (USA klasicky nabízejí své vojenské instruktory a zbran). EU nebyla ochotna zachránit p ed sociální devastací mnohem menší (a relativn bohatší) ecko. Velká a ekonomicky velice zaostalá Ukrajina by pot ebovala na obnovu své ekonomiky stovky miliard dolar . Je tedy bohužel od po átku patrné, že Západ zneužil logické nespokojenosti oby ejných Ukrajinc se stavem jejich zem , která se ješt nedostala na ekonomickou úrove p ed rozpadem Sov tského svazu a která je ovládána klany (a nyní i armádami) oligarch . Ukrajina m la a má cenu pouze jako geopolitická ko ist Západu, která má za úkol oslabit Rusko a p edstavovat další dílek v jeho systematickém obkll ování. Jak dále uvidíme, takováto politika je pro EU naprosto nelogická, ale zato odpovídá zájm m jiné velmoci – Spojeným stát m.

V zá í tohoto roku byly sankce proti Rusku dále rozší eny. Postiženy mají být p edevším ruský finan ní, energetický a vojenský sektor. Sankce USA tentokrát namí ily na nejn vší ruskou banku – Sberbank. Jako další slabá stránka Ruska, krom p ístupu na finan ní trhy, byly vytipovány technologie pro t žbu hlubokomo ské, polární a b idliné ropy. Spojené státy cht jí rovn ž zakázat spolupráci ruských firem s energetickými firmami jako je Exxon Mobil i BP.

Evropský parlament dokonce p ijal nezávaznou rezoluci o vylou ení Ruska ze systému SWIFT. SWIFT je dalším lánkem, který Rusko spojuje s mezinárodními finan ními trhy. Zablokování p ístupu k SWIFTU, který sídlí v Belgii a spadá tak pod evropské právo, by znamenalo nesmírn závažné narušení obchodní a platebních tok . Nelze neo ekávat, že by na takovéto vyost ení Rusko neodpov d lo také svým dalším kolem sankcí. Již v srpnu ovšem informoval Itar-Tass, že byl schválen zákon pro vytvo ení vlastní ruské p evodní síť . Zde op t vidíme, že Rusko by bylo postiženo krátkodob , ale dlouhodob by m lo možnost – i nap . ve spolupráci s dalšími zem ími – vytvo ením vlastní finan ní infrastruktury

n jaké budoucí sankce v tomto ohledu zcela vyloučit, nebo by jeho transakce byly jen obtížně monitorovatelné. Zástupci SWIFT se ovšem velice ostře ohradili s tím, že takováto doporučení ohrožují jejich reputaci a že jednání tohoto typu je diskriminující. Nejedná se o první pokus znesnadnit provádění finančních transakcí. Kromě omezení přístupu k financím pro ruské banky, se také uvažovalo o restrikcích v rámci sítí kreditních karet ovládaných Visa a Mastercard. I zde Rusko zareagovalo nutností vybudovat vlastní, národní síť plus zavedením restrikcí (kolaterál u centrální ruské banky) pro tyto dva kreditní systémy.

Jak vidíme, sankce prozatím vedly k tomu, že Rusko hledá jiné, než západní partnery. Západ si při sankcích nejspíše nedostatečně uvědomil, že jeho jasná předeva je již pryč a dominance trvá v určitých sektorech (financictví, Západ ovládá kapitálové struktury), ale to neznamená, že nelze najít alternativy, jak již národní, tak například ve spojení se zeměmi BRICS.

Uvalení sankcí nezstalo bez ruské odezvy. Zde je třeba také připomenout, že sankce jsou obvykle používány v situaci, kdy země, která má být postižena, je podstatně menší a ekonomicky slabší (uveďme Kubu, Írán). To ale rozhodně není ruský případ. Jako víceméně všechny ekonomiky má ruská také řadu strukturálních slabostí – uveďme závislost na ceně ropy a zemního plynu, nedostatečnou diverzifikaci ekonomiky a další. Rusko je ovšem zemí, která se angažuje v alternativních uskupeních, a již dominantně geopolitického charakteru (Šanghajska organizace spolupráce), i ekonomického (nově vznikající struktury zemí BRICS). Proto krátkodobé sankce Rusko mohou poškodit (oslabení rublu, horší přístup k refinancování ze západních struktur, hrozba vyerpávání ruských devizových rezerv), ale dlouhodobě mže Rusku – pokud při vytváření svých struktur, i se spátelenými zeměmi uspěje – významně pomoci.

První odvetný krok Rusko učinilo v březnu, kdy také sestavilo seznam na němž americké obchany, včetně Johna McCaina. Rusko již tehdy zdraznilo, že sankce jsou kontraproduktivním nástrojem. Seznam v Rusku

nežádoucích osob byl následně také rozšířen na představitelů Kanady.

Po zákazu vzájemně nevhodných osob Západ přistoupil a Rusko hned na začátku srpna reagovalo zavedením tzv. zvláštních ekonomických opatření. Toto opatření zahrnuje rovněž embargo na zemědělské produkty ze zemí, které přijaly sankce proti Rusku. Opatření bylo specifikováno, jak z hlediska produktů (např. ovoce, zelenina, ryby, mléčné výrobky atd.) v rámci Spojených států, EU, Norsku, Kanady a Austrálie. Rusko je významným dovozcem zemědělských produktů. Potravinové exporty z EU tvořily téměř 12 mld. euro. Potravinové exporty z USA byly podstatně menší, necelá jedna miliarda eur. Rusko ten samý den také oznámilo uzavření svého vzdušného prostoru pro ukrajinská letadla.

Dopady sankcí

Obchodní vazby mezi EU a Ruskou federací jsou zcela logicky podstatně intenzivnější než vazby mezi USA a Ruskem. Roli hraje nejen geografická blízkost, ale také energetické propojení a kulturní vlivy a vztahy z předchozích období (především u zemí z tzv. nových zemí EU). Nelze ale nevnímat, že právě Rusko bylo v minulých letech považováno za atraktivní trh, který má velké technologické a modernizační potřeby, což jasně reflektovalo například Německo.

Statistika WTO, Trade Profiles, uvádí, že v případě exportu bylo Rusko 4. nejdůležitějším externím partnerem EU. Jeho podíl na celkových exportech činil 7,3%, což vzhledem k celkovému objemu exportu EU je přes 158 mld. dolarů. Z hlediska importu ale bylo Rusko důležitější, hned po Číně zaujímalo druhou pozici. Jeho podíl na importech do EU činil 11,9%, což je téměř 274 mld. dolarů.

Samostatnou otázkou je vysoká závislost EU na ruských energetických importech, které jsou zvýrazněny širokou ruskou infrastrukturou (ropovod Družba, plynovod Nord Stream a plánovaný, byť sádou kontroverzí plynovod South Stream).

Naproti tomu, v případě Spojených států Rusko nefiguruje v první řadě ani v exportu, ani v importu. Jak uvádí americké statistiky, export do Ruska

inil v roce 2013 n co p es 11 mld. dolar , import p es 27 mld. dolar . Spojené státy m ly tedy s Ruskem zápornou bilanci. Mnohem d ležit jší ovšem je, jak masivn se liší objem obchodu EU od Spojených stát . Objem exportu je pro EU 14x v tší, objem importu 11x v tší. Je tedy zcela jasné, že sankce se musí EU dotknout mnohonásobn siln ji než Spojených stát .

Pro p esnost ovšem dodejme, že EU je hlavním ruským partnerem jak p i exportu, tak importu (p es 40% obě), p i emž ína následuje na druhém míst s v tším odstupem.

EU je celkov ístým dovozcem energií. Rusko má silnou pozici zejména u zemního plynu (hodnotový podíl 41%), následováno Norskem (32%) a Alžírem (14%). Tato vysoká závislost jednak souvisí s ruskou infrastrukturou a také nepochybn s tím, že Rusko má jedny z nejv tších sv tových rezerv zemního plynu (po Íránu). Zd razn me, že práv u zemního plynu je infrastrukturu zcela zásadní, nebo že své povahy zemní plyn neumož uje tak velkou flexibilitu jako ropa. Ropná infrastruktura m že být snadn ji suplována ropnými tankery, zatím zpracování a doprava LNG (zkapaln ného zemního plynu) je podstatn technologicky i finan n náro n jší. U ropy je Rusko stále na prvním míst (hodnotový podíl 33%), následováno adou dalších zemí s nižšími podíly, jako nap . Norsko, Nigérie, Saúdská Arábie a další. Jak zd razn uje EU, je t eba se také podívat na d ležitost trhu EU pro Rusko, nebo závislost je vzájemná. Jak pro zemní plyn, tak pro ropu je EU nejd ležit jším ruským obchodním partnerem, s podílem cca 70% u obou produkt .

Podobná situace závislosti panovala i u zem d lských produkt . I zde v importu do Ruské federace dominovala EU. Významn jší podíly jiných zemí najdeme spíše výjime n , nap . u hov zího masa Spojené státy, u ryb a mo ských produkt Norsko. Je t eba uvést, že Rusko není potravinov sob sta né, a import zem d lských produkt pode WTO tvo í p es 13% jeho celkových dovoz . Jedná se tedy o velice významnou položku, který je pod tlakem sankcí p esm rována do jiných zemí, což pro

zemí dle EU p inější zna né ztráty. Rusko si vytipovalo zem , ze kterých m že dovézt nutné potraviny. P ehled možností p inesla agentura Itar-tass. Nap . u hov z ího masa uvádí Brazílii, Uruguay i Argentinu, u ovoce a o ech ínu, Turecko, Srbsko i Irán, u s ýr Nový Zéland, B lorusko a Srbsko. Ruské embargo bylo zavedeno na rok, což m že být dost dlouhá doba na to, aby Rusko své importní pot eby v této oblasti p eorientovalo a aby EU ztratilo tyto trhy na dlouhá léta. D sledn jším krokem by ovšem bylo obnovení ruské potravinové sob sta nosti, nebo i p es klimatické obtíže, k tomu má dostate né podmínky. Embargo se m že stát motivací pro ruské zem d lství, ale pak nesmí z stat jen u p eorientování obchodu. Uv domme si ztráty pro evropské zem d lce. Evropská zem d lská politika produkuje zna né p ebytky, které jsou následn za pomoci dotací vyváženy do zemí mimo EU. Ztráty se netýkají pouze t ch zemí, pro které byl export zem d lských produkt d ležitý, jako nap . Polsko i pobaltské zem . et zovitý efekt nutn vede k tomu, že se na trzích ostatních zemí objeví produkty, které se budou zem d lci ze všech sil (i za minimální ceny) udat jinde. Pád cen m že být pro spot ebitelé sice krátkodob zájímavý, ale z hlediska celého sektoru má likvida ní ú inek. I proto musela EU p islíbit kompenzace, ale z hlediska dlouhodobého bude muset z ejm hledat jiné trhy, což se bez dalších dotací t žko obejde.

Geopolitické souvislosti sankcí

P i dopadu sankcí se samoz ejm nelze jen technicky omezit na hlavní ísla a tendence. Základním rámcem, ve kterém sankce probíhají, jsou geopolitické pohyby, které bychom mohly stru n shrnout do teze o postupném úpadku Západu a o nár stu vlivu jiných struktur, nap . zemí BRICS. Spojené státy jsou si své situace samoz ejm v domy, a tak se r znými nástroji snaží zpomalit sv j pád, resp. zabrzdit rozvoj zemí, které chápou jako geopolitické a ekonomické rivaly. To jsou zejména Rusko a ína. Jedním z nástroj je, již delší dobu, obkli ování Ruska zemí NATO. Slib, že se NATO nebude ší it na Východ, upadl v prach, jak také kritizoval V. Putin ve svém slavném mnichovském projevu. Zasa me si navíc ukrajinskou krizi do kontextu sv tového d ní. Neustále se rozši ující

pás zhroutených stát (od Nigérie, po Libyi, Irák až k Afghánistánu) m že být ukázán jako výsledek chybné americké zahrani ní politiky. Ale m že být také interpretován jako zám r vyvolávat a ší it chaos, který „ospravedlní“ další vojenské nasazení Spojených stát a tím pádem i zakázky pro páte ekonomiky USA – vojensko-pr myslový komplex. Destabilizace okolí jak Ruska, tak i íny je sice hrou s ohn m, ale v p ípad odchodu hegemonu se m že stát pro n které kruhy p íjatelnou taktikou.

Je t eba také vnímat pohyby ve sm ru vytvá ení ekonomických blok , které souvisejí i s útlumem pokroku v rámci Sv tové obchodní organizace a s problémy multilaterálního vyjednávání zvlášt . Již krátce po krizi p edstavil Vladimír Putin, tehdy v roli premiéra, n mecké kanclé ce plán kooperace EU s Ruskou federací. Tento plán na harmonickou zónu od Lisabonu po Vladivostok byl N meckem odmítnut, p estože by z ekonomického hlediska dával smysl. Ne nadarmo, ruská strana zd raz ovala komplementárnost ekonomik EU a Ruské federace i spole né vazby. Asi by se nejednalo o zónu volného obchodu, ale série smluv v r zných oblastech mohla prosp t jak EU, tak i Ruské federaci a prostor významn zastabilizovat. Po odmítnutí se Rusko za alo více orientovat na jiný projekt: Euroasijskou unii, která ale pro Rusko nep inese tak velké benefity, jako by m lo hlubší partnerství s EU.

Po odmítnutí Ruska, za aly (utajen) evropské elity rozhovory se Spojenými státy ohledn tzv. Transatlantického partnerství, tj. smlouvy TTIP. Díky Wikileaks a ob anskému tlaku máme p eci jen o n co více informací než na za átku. Jednání o TTIP je nesmím sporné z mnoha d vod : a to jsou již odlišné standardy (nižší u USA) v oblasti sociální, i environmentální, arbitrážní doložky mezi soukromými investory a státy apod. Je d ležitě také íci, že simultánn s TTIP jsou Spojené státy i zapojeny do jednání o TPP, tj. Transpacifickém partnerství. Letmý pohled na mapu ukazuje, že vy le ovány jsou jak Rusko, tak ína, kterou návrh TPP p ímo obkli uje. TTIP je tedy nástrojem, jak dostat EU pod americký vliv, a to jak pomocí spole né regulace, i arbitráží a odtrhnout ji od Ruska.

Takováto politika má být v zájmu Spojených stát (uchování, resp. prodloužení hegemonie), ale bezesporu ne EU. Pokud bude EU americké návrhy akceptovat, stane se beranidlem v geopolitické hře, jejíž sledky evropské elity nechtjí nebo neumí odhadnout. Evropa zcela natvrdo, není v zájmu EU se od Ruska odtrhnout, a Rusko vehnat na východní vektor, nebo není v zájmu EU dlat Spojeným stát m užite ného idiota. Stejn tak není v bec v evropském zájmu probouzet v Rusku snahy se od Evropy zcela odtrhnout (což se již d je) a vydat se pouze východním sm rem. Jist t eba chápat, že ruská politická kultura, i socio-ekonomické podmínky se liší od evropských, to ale není nep ekonatelnou p ekážkou v hledání souladu v t ch oblastech, kde vazby mezi EU a Ruskem existovaly a existují. V základech teorie chaosu je postulát, že meze chaosu jsou tvo eny práv komunikací – tedy v e i geopolitiky diplomací.

Snad ještě poznámka k energetice. Práv energetická vazba mezi EU a Ruskem je jak Spojenými státy, tak kruhy, které si p ejí odtržení od Ruska, vnímána jako hlavní p ekážka. I z t chto d vod je in n intenzivní nátlak na bulharskou vládu, aby zablokovala stavbu jižního plynového koridoru (South Stream). Zárove jsou uvád ny nadšené prognózy, týkající se možného vývozu b idli ného plynu ze Spojených stát do EU. Tím by se m la jednak odstranit závislost EU na ruských energetických zdrojích, zvýšit vazba na Spojené státy (a ta by nutn m la další bezpe nostní dimenzi), a významn ekonomicky oslabit, i p ímo zni it Rusko. Ponechme stranu logický fakt, že chtít ekonomicky zni it takovou zemi jako je Rusko, je šílenost sama o sob , a že v zájmu t ch, kte í usilují o mír je naopak stabilní a prosperující Rusko. Takové, které nebude poci ovat tlak probouzet demony, které jsou i v n m p ítomny, a nahradit politiky jako je V. Putin iracionálními šílenci, kte í by m li k dispozici jaderný arzenál.

P í nadšení panující kolem b idli ného plynu se zapomíná na adu d ležitých fakt . Vybudování infrastruktury pro zkapal ování zemního plynu je velice drahé. Pohybujeme se v miliardách dolar . Takovéto investice jsou nejen drahé, ale také technologicky náro né a nelze je vybudovat z roku na rok. Je jasné, že by se cena investic (závody na zkapal ování plynu,

dopravu speciálními tankery a následnou úpravu zpět do stavu plynu a vpuštění do evropské soustavy) projevila na ceně zemního plynu. Boom na americkém trhu vedl k ceně za jednotku plynu okolo dvou, tří dolarů, zatímco na asijském trhu, který je právě závislý na dovozu LNG se cena pohybuje kolem 16-17 dolarů za jednotku. Jsou tu i další varující fakta. Příliš málo pozornosti se věnuje stavu polí s biotankery ve Spojených státech. Jejich významnost je mnohem menší, než se o nich zdálo a firmy operující v tomto odvětví jsou silně závislé na přílivu levných úrodných půd, tedy na pokračování politiky kvantitativního uvolnění. Pokud firmám se dostala do červených čísel a pokud tato situace nebude rychle pokračovat, čeká je bankrot. Je zde tedy dobrý indikátor, že trh s biotankerním plynem není nic jiného než další z mnoha bublin. Pokud tomu tak je, pak Spojené státy i jejich spojenci vědí vlastní propagandu.

Ilona Švihlíková (nar. 1977), Absolvovala Vysokou školu ekonomickou v Praze, kde vystudovala obor mezinárodní obchod a komerční jazyky. Ve své diplomové práci se věnovala tématu „Postavení Německa ve vývoji evropské ekonomické integrace“. Doktorát obhájila v roce 2006 disertační prací „Politické aspekty globalizace“. Dnes působí na Vysoké škole mezinárodních a veřejných vztahů v Praze, vede katedru politických, společenských věd a ekonomie. Jejím hlavním oborem jsou mezinárodní ekonomické vztahy, různé aspekty globalizace, nové otázky, energetická bezpečnost a obecná souvislosti mezi ekonomikou a politikou (především daňová problematika).

V roce 2010 byla vydána její první monografie „Globalizace a krize“. V roce 2011 úspěšně dokončila habilitační řízení na slovenské Fakultě politických věd a mezinárodních vztahů Univerzity Matje Bela v Banské Bystrici a získala hodnost docenta.

Radim Valeník

Optimistická vize? Dnes? V kontextu Ruska?

Dnes probíhá diskuse o Rusku: Mám na ni právo přivést nějakou optimistickou vizi. Slíbil jsem to. Ale jak slib splnit? Promýšlím to již několik dní. Čím rychleji se akce blíží, tím více si uvědomuji, jak je to obtížný úkol.

Jedna dobrá optimistická vize tu již byla. Stojí zato ji připomenout. Mezinárodně slavná. Richtova "Civilizace na rozcestí" (z roku 1956). Brzy bude mít kulaté výročí a zasloužila by připomenutí. Ti, co ji neznají, nebudou litovat, když si ji přečtou. Je ke stažení i s komentárem:

http://www.sds.cz/docs/prectete/eknihy/rri_cnr.htm

Podle ní jde o společnost, ve které svobodný rozvoj schopností a z nich vycházející tvorivá práce bude rozhodujícím faktorem ekonomického růstu, a to v podmínkách sounáležitosti, tj. v podmínkách, kdy svobodný rozvoje jednoho bude podmínkou svobodného rozvoje každého. O něco později (v roce 1992) s velmi podobnou optimistickou vizí půšel F. Fukuyama ve svém "Konci dějin a posledním lovci". S trochou nadsázky lze říci, že jediný rozdíl mezi oběma vizemi je, že to, co R. Richta nazývá "socialismem", F. Fukuyama nazývá "liberální demokracií".

Jak vidíme dnes, uvedené vize se nenaplnily. Žijeme ve světě, který se výše nazvaným směrem nevyvíjí. Prohlubuje se ekonomická segregace, bohatší jsou ještě více bohatí, chudí ještě více chudí, rovnost šancí pro společenský vzestup se omezuje. Menší konflikty stíhají v tšit, malé lži jsou stíhány ještě většími lžemi. Menší lumpárny jsou překrývány ještě většími lumpárnami. Menší darebáky stíhají v tšit darebáci. - A to v poslední době se zrychlující se tendencí.

Kam až zajde tento vývoj? Existují nějaké meze slušnosti, přijatelnosti, nebo aspoň přežitelnosti, které nelze překročit? Proč se pozitivní vize nenaplnily? A proč dochází k historickému excesu, který málokdo očekával a ke kterému se obtížně hledá jiná analogie?

Pokud chceme dát optimistickou vizi, musíme se s uvedenými otázkami vyrovnat. A to si vyžaduje dost úsilí, trpělivosti, studia, přemýšlení. Nikoli pouze individuálního. Pokusím se velmi stručně naznačit, k čemu došlo, co

je p í inou toho, co se odehrává:

1. Celé d jiny lze nahlížet z hlediska d sledk dvou tendencí:

- Investování do rozvoje lidských schopností, které je nositelem spole enského pokroku, ze kterého mají užitek všichni.

- Investování do spole enské pozice, kdy ti, co mají více prost edk , získávají výhody tím, že omezují možnost rozvoje a uplatn ní schopností druhých.

2. V ur itou dobu (dodal bych zbyte n) p evládla p edstava, že dynamický rozvoj spole nosti není trvale udržitelný a že tudíž dojde ke st etu, ve kterém se bude rozhodovat o p ežití. Pozi ní investování za alo získávat p evahu.

3. To by ješt nebylo tak strašné. Existují spole enské mechanismy, které tuto tendenci vyvažují. Zap sobil však jiný, nesmírn devastující mechanismus:

- Ve snaze dostat se pozi ním investováním mezi "vyvolené", za ali n kte í pod tlakem konkurence porušovat obecn p ijatá pravidla, která jsou základem institucionální stability spole nosti. To je b žné a je také b žné, že n kte í jsou potrestáni, jiným se poda í postoupit do vyšší hry.

- Skute ný problém za íná ve chvíli, kdy za nou mít p evahu ti, co na sebe n co v dí, tj. v dí, že porušili obecn uznávané zásady. Spole enský vzestup za íná být podmín n již nikoli dostate ným majetkem, ale i schopností porušovat zásady, z toho pak vyr stajícím vzájemným vydíráním, ale i krytím a prot žováním v institucionálních strukturách.

- Struktury založené na vzájemném krytí porušování obecn p ijatých zásad propojené s vytvá ením majetkových pozi ních výsad jsou sto ovládnout celý institucionální systém spole nosti. V d jinách se tento fenomén vyskytl v r zných dobách a vedl k zániku stát í celých íší.

- Problém je, že dnes žijeme v monopolárním sv t a zasaženo je p ímo globální mocenské centrum. Došlo k propojení struktur, které vznikly výše popsaným zp sobem, s enklávami zpravodajských služeb, které se vymkly jakékoli kontrole a které mj. ovládly i prezidentskou administrativu Spojených stát . Proto jsem sv dky tragikomických jev , pokud jde o vystupování amerického prezidenta a jeho nejbližšího okolí.

O euroreprezentaci, která byla dosazena výše popsanými mechanismy, ani nemluvím. Ta není nejen schopna prosazovat, ale ani zformulovat zájmy Evropské unie. A v d sledku svého nabub elého europapalášství si pot ebu d lat skute nou eurounijní politiku ani neuv domuje.

4. Struktury založené na vzájemném krytí porušování obecn p ijatých zásad spojené s vytvá ením majetkových výsad mohou existovat jen díky permanentnímu vyvolávání konflikt , jejich stup ování, vytvá ení obrazu nep ítele, pokryteckému využívání karty "lidských práva", "demokracie", "protiteristického boje", používání dvojího metru k prosazování takového " ešení" problém , které trestá jakoukoli oponenturu i opozici, a to doslova za každou cenu.

Sv t se žene do stup ujících se konflikt , do bahna p edstavy vyvolených, že porušování jakýchkoli obecn p ijatých zásad (daných zákony, zvyklostmi, morálkou, lidským cít ním i dokonce i rozumným zd vodn ním) je normální a že v tomto sm ru neexistují žádné meze. To, co vyrostlo na bázi pozi ního investování a vzájemného krytí ovládlo institucionální systémy zemí, zpravodajská, finan ní a informa ní centra. Disponuje obrovskou p evahou majetku, moci, informací. Je výsledkem spontánního procesu, ke kterému došlo za ur itých specifických podmínek. - Jak za této situace zformulovat optimistickou vizi? Je to v bec možné?

Domnívám se, že ano. A to z následujících d vod :

1. Základní ideové paradigma, které si vytvo ila a na kterém stála dosavadní moc, je v krizi a stává se neudržitelným. Neudržitelným se stává jak sou asný typ moci, tak i jeho ideové krytí.

2. Pozitivní vize existuje. Globální spole nost prochází zm nou obdobnou pr myslové revoluci. Jsme na prahu ekonomiky založené na produktivních službách, službách umož ujících nabývání, uplatn ní a uchování lidských schopností.

Poznámka k Rusku:

- Rusko již prošlo Gorba ovsko-Jelcinovským obdobím (naivního reformátorství a následného velkého rozkrádání a výprodeje bohatství i moci), obnovuje základní funkce státu.

- Spojených stát (které rovněž potebují obnovit základní funkce státu v i tomu systému moci, který jsem výše popsal) se pokus o naivní reformátorství gorbaovského typu jen letmo dotkl v období raného obamovství, aby následně tato země spadla přímo do jelcinovského období velkého rozkrádání a dezintegrace státu v období pozdního obamovství. Doufejme že i této zemi se podaří zvrátit tendenci vlastního rozvratu.

Poznámka k odpovědi na otázku "Co dlat?":

Rizika současného vývoje jsou velká a mají povahu rizik civilizačního přežití. Co z tohoto hlediska dlat? Podle mě je nejdůležitější učit se, učít se:

1. Učit se chápat, co se odehrává, učít se číst realitu, učít se předvídat současné dění, učít se odpovídat na otázku, co dlat.

2. Učit se vzájemně mezi sebou. Každý z nás vidí jen kousek toho, o co jde. Proto bychom se měli více vnímat, efektivněji komunikovat, chránit a šířit společně poznávané. Protože proti majetku, moci, ovládnutí institucí, financí, médií, převaze in-side informací atd. musíme něco stejně tak silného postavit. A tím nemůže být nic jiného, než pravdivé a kvalifikované poznání reality, v etnické znalosti toho, jak provést nejen nápravu, ale i nutné pozitivní změny, které otevírají cestu pro naplnění pozitivní vize.

Dnešní setkání mě že být důležitým impulsem, ale i krátkou cestou na dlouhé cesty. Kdo se chce dozvědět více, zejména pokud jde o otázky, pro jejichž výklad jsem neměl dost času (co je současné základní globálně sdílené ideové paradigma a proč je v krizi, o jakou změnu ekonomického systému jde, resp. co je to ekonomika založená na produktivních službách, jaké reformy k prosazení nutných změn realizovat), mě že se podívat na můj blog.

Radim Valeník (nar. 1953) je český vysokoškolský učitel, ekonom a politik, po sametové revoluci československý poslanec Sněmovny lidu Federálního shromáždění. V období let 1995-1999 vyučoval na Bankovní akademii v Praze. V roce 1996 založil elektronický časopis Marathon, který se specializuje na společenské vědy. Od roku 2006 je šéfkem projektu Grantové agentury české republiky Investování do sociálního kapitálu a efektivnost. K roku 2012 se uvádí jako profesor na Fakultě ekonomických studií Vysoké školy finanční a správní. Na této škole učí od roku 1999 jako vedoucí katedry ekonomie a zahraničních vztahů. V roce 1998 zde založil tradici pořádání konferencí na téma Lidský kapitál a investice do vzdělání. Zaměřuje se na mikroekonomii a teorie her. Napsal nebo byl spoluautorem několika knih a učebnic: Lidé, ještě máte rozum (1994), Lidský kapitál a kapitálový trh (2003), Mikroekonomie základní kurz a Mikroekonomie středně pokročilý kurz (2010). Je členem Institutu pro sociální a ekonomické analýzy ISEA.

Petr Žantovský

Rusko a česká média

Způsob, jakým referuje v tiskové tiskovině českých médií, zejména ta tzv. mainstreamová, o záležitostech týkajících se současně Ruska, zavdává podnět k adukci. Ty se dají shrnout do těchto oblastí:

1) Proč jsou novináři ve svých žurnalistických projevech s ruskou tematikou tak emocionální, proč opouští její přirozenou objektivní roli žurnalisty zpravujícího o událostech, přičemž komentujícího je a referujícího o jejich souvislostech?

2) Proč téměř všichni novináři zastávají, a to navzdory faktům, jednoznačnou názorovou linii a přehlížejí skutečnosti, které jim tuto linii zpochybňují a přinejmenším dokreslují o nové úhly pohledu a možnosti výkladu?

3) Proč se novináři, ve své většině patrně dobrovolně a bez vidiny odměny i jiných výhod, stávají propagandisty, čímž, jistě nechtěně, demonstrují leninskou definici žurnalistiky coby „kolektivního agitátora, propagandisty a organizátora“?

4) A konečně proč se všechny tyto jevy odehrávají tak masově, napříč celým spektrem tzv. mainstreamových, i jinak zřejmě „liberálních“ médií, a to zejména v periodickém tisku a ve veřejné televizi? Proč, a kolik jde o skutek pravdy podobný v tiskovině o dobrovolný politický aktivismus novinářů, celá věc přitom dojemně – promiňte mi to slovo – doboje organizovaného mediálního spiknutí?

Zkusme si na tyto otázky postupně odpovědět za použití citací a příkladů z aktuální české mediální produkce.

Mediální hra emocí

„Ukrajinský premiér Arsenij Jace uk obvinil Moskvu, že se pokouší rozpoutat třetí světovou válku tím, že hodlá vojensky a politicky okupovat Ukrajinu“, informoval deník Právo 25. 4. 2014¹.

1. Dostupné na:

<http://www.novinky.cz/zahranicni/evropa/334570-rusko-chce-rozpoutat-treti-svetovou-valku-zni-z-kyjeva.htmls>

Ve stejném duchu teme 16. 4. 2014 na názorovém serveru Hospodářských novin HN Dialog lánek Jana Hrona (pracovníka Knihovny Václava Havla – tuto okolnost nezmiňuji náhodou, ještě se k ní vrátím), který je uvozen mj. v tou: „Musíme si se vši vážností p ipustit variantu, že nás Rusko zatahuje do války. Ne do ekonomické nebo studené, ale skute né války. Je prozíravé a racionální se na ni p ipravit.“²

Je pou né íst lánek dál. Najdeme v n m i tyto myšlenky:

„Putin možná odvádí pozornost Rus od ekonomických problém Ruska. Možná se snaží naplnit své imperiální ambice a pomstít se Západu za prohru Sov tského svazu ve studené válce. Možná se prost a jednoduše zbláznil. Možná všechno dohromady. Putin prost nastartoval vále ný stroj, který už jede svou vlastní setrva ností, možná se asem zcela vymkne kontrole. Nemáme žádnou jistotu, že se vále ná rétorika nezmní ve skute nou agresí. Jak známo, démoni pýchy a nenávisti se probouzejí snadno, ale jejich zkrocení je stonásobn t žší. Putin p itom rozhodn nevypadá, že by cht l n co brzdit. Naopak. Ekonomické sankce jsou málo. Musíme si se vši vážností p ipustit variantu, že nás Rusko zatahuje do války. Ne do ekonomické nebo studené, ale skute né války. Je prozíravé a racionální se na ni p ipravit. Naše jednozna ná ochota k obran - nejenom nás samých v NATO, ale také zemí ohrožovaných Ruskem - m že dokonce v tuto chvíli nejlépe zajistit mír. Jak má naše p íprava na válku vypadat konkrétn ? Krom toho, že si NATO p ipustilo, že Rusko je agresor, a za alo pracovat na plánech obrany pobaltských stát , musí mít také plán obrany Ukrajiny nebo Moldavska. NATO má posílit svoje jednotky p ímo na hranicích s Ruskem, možná je dokonce dobré poslat vojáky rovnou na Ukrajinu. Musíme také Ukrajin poskytnout jasné bezpe nostní záruky, zahájit nap íklad společ ný vojenský nebo policejní výcvik. Nesta í na Ukrajinu jenom lít peníze, ta zem se pod ruským tlakem vnit n rozkládá, bez naší další pomoci ty peníze prost zmizí. Musíme se p ipravit i na to, že peníze budeme asem posílat i dalším ruským soused m - Moldavsku nebo Gruzii. A i jim bude pot eba dát bezpe nostní záruky.“³

2. <http://dialog.ihned.cz/c1-62036760-co-kdyz-rusko-chce-vaalku>

3. tamtéž

Co z tohoto – pro uvedený typ liberální žurnalistiky obsahově velice typického textu dá vyíst? Předn autor bez dalšího akceptuje oficiální výklad událostí, jaký prezentuje souasná ukrajinská vláda. To znamená – bez dalšího přijímá myšlenku, že viníkem dnešního neklidu, který mnozí pravdiv nazývají občanskou válkou vedenou ukrajinským politickým vedením proti části obyvatelstva zejména na východě země, není prezident Petro Porošenko a už vůbec ne silový tlak Evropské unie na tehdejšího legitimního ukrajinského prezidenta Viktora Janukovyče, aby podepsal přístupové dohody s EU a tím de facto porušil dohody mocností reprezentovaných Georgem Bushem a Michailem Gorbacovem při vzniku samostatné Ukrajiny – dohoda zněla tak, že hranice evropských politických a vojenských struktur zůstane na úrovni západní hranice nové Ukrajiny a nebude se posouvat na východ. Podle autora je za katastrofu dnešní Ukrajiny zodpovědné jedině a výhradně Rusko a jeho prezident Vladimír Putin.

Co je ještě pozoruhodnější, autor nezůstává při konstatování viny, ale snaží se též definovat trest. V tomto směru jde dále než souasná západní diplomatická rétorika: rovnou svolává do války. A více: navrhuje podobu této války a taktiky, které se mají využít. Jako by diktoval americkým a eurounijním politickým a vojenským elitám další scénář, o němž podle něho nemůže (a snad ani nesmí) být pochyb. Operuje přitom se značnou mírou emocionality („*Putin se zbláznil!*“). Značnou emocionální a na silný citový efekt vypočítaný náboj má i další část textu:

„Celá situace má ovšem svou nadřazenou rovinu. Díky souasnému Rusku je Evropa o něco stmelena jší než dříve. Je potěšitelné vytvořit z Evropy, dnes nebezpečně rozdrobené a nejednotné, Evropu se skutečně vnitřní soudržností, s mnohem větší mírou ekonomické, politické a vojenské jednoty. Rozpínavé putinovské Rusko mnozí srovnávají s rozpínavým hitlerovským Německem. Hitlerovské Německo by ovšem nebylo tak silné, kdyby okolní evropské státy nebyly tak slabé a neešily svoje partikulární zájmy. Snad jsme se z historie poučili.“⁴

4. tamtéž

Srovnání dnešního Ruska s nacistickým Německem není nic nového. Například Martin Fendrych nazval připojení Krymu s Ruské federací jako naplnění výsledku tamního referenda „*anšlusem*“.⁵ Michail Romancov zase srovnává stejnou událost – připojení Krymu k nacistickému záboru Sudet po Mnichovu 1938.⁶

Ve stejném duchu píše v Právu 29. 7. 2014 i Jiří Pehe v článku jistě nechtěně autoparodicky nazvaném Riskantní historické paralely⁷:

„Nkte í lidé, kterým Putin naslouchá, dokonce šli tak daleko, že tvrdili, že Hitlerova expanzivní politika, na jejímž základě připojoval k šší území s německým mluvícím obyvatelstvem, byla v podstatě legitimní až do roku 1939.“

Srovnávání s nacistickou expanzí konce 30. let minulého století, která vedla k rozpoutání 2. světové války, samozřejmě není náhodné. Má vyvolat strach, z něj nejsilnější emoci, kterou je schopna pocítit drtivá většina obyvatel Evropy s touto zdrcující historickou zkušeností. Není asi třeba ani dodávat, že se auto i operující tímto ahistorickým srovnáním, zpravidla nezatím žují předsložiti d kazy svých tvrzení. Jim stačí, že vyvolají emoci. Čím silnější, tím lepší.

Pro potřeby si připomeňme, že tato rétorika kopíruje oficiální názory některých českých vrcholných politiků. Ministr zahraničí Lubomír Zaorálek například prohlásil (v Právu 19. 3. 2014): „*Putin př sobí dojmem, že chce znovu Rusko budovat jako impérium*“.⁸ Ocitujme z něj nejzásadnější myšlenky:

„Putin v projevu př sobí dojmem, že chce Rusko budovat znovu jako impérium a že nikdy neuznal samostatnost bývalých států Sovětského svazu, když říkal, že regiony byly Rusku uloupeny. Je možné, že se také

5. Dostupné na: <http://nazory.aktualne.cz/komentare/anslus-krymu-strach-nad-ukrajinou-a-narodni-duch-rusu/r~83ff00b2add211e3a81d002590604f2e/>

6. Dostupné na: <http://www.ceskatelevize.cz/ct24/svet/268590-srovnani-krymu-a-sudet-jako-politicka-metafora-sedi-rika-romancov/>

7. Dostupné na: <http://www.novinky.cz/komentare/343452-komentar-riskantni-historicke-paralely-jiri-pehe.html>

8. Dostupné na: <http://www.cssd.cz/media/cssd-v-mediich/l-zaoralek-pro-pravo-putin-pusobi-dojmem-ze-chce-znovu-rusko-budovat-jako-imperium/>

chystá zopakovat v t chto oblastech totěž co na Krymu, a to je strašn nebezpe ná v c...P edstava, že budeme po ádat referendum o hranicích na základ národnostních menšin, které tam žijí, je ábelská nejen pro Evropu, ale i jiné ásti sv ta. Ve výsledku by mohla rozmetat samotné Rusko. Je to pekelný stroj, který by mohl mít hrozivé d sledky a úpln zni it bezpe nost, klid a mír v Evrop ... Nejpodstatn jší není to, co Putin íká, ale to, co d lá. To, že neuznává samostatnost státu bývalého SSSR a tvá í se, že to je jeho majetek, je daleko závažn jší, než co Putin íká.“

Oficiální stanovisko eského ministra zahrani í tedy zní: viník je Putin a Rusko. A dodává:

„Je d sivé, u kterých politických stran Putinovy myšlenky vyvolávají nadšení. Na Putinovy teze reagují nacionalistické strany v Evrop , které nadšen citují jeho slova o sebeur ení. Nap íklad v Ma arsku se extrémní pravice nadšen hlásí k Putinovi a pokládá ho za svého guru, protože lépe formuluje myšlenky, které se báli vyslovit.“

Takže i šéf naší diplomacie hovo í o nacistickém p íkladu, je tedy t eba chápat to op t jako oficiální stanovisko dnešní eské vlády.

V souvislosti s výro ím vstupu vojsk Varšavské smlouvy do eskoslovenska 21. srpna 1968 ožívá v médiích též druhá velmi podstatná a op t zna n emocionáln rozvíjená myšlenková linie, a to je burcování proti strašidlu komunismu.

Tuto propagandu rozvíjí nap íklad Ji í Pehe 22. 7. 2014 v lánku deníku Právo Náš ruský problém⁹:

„Nikdo se asi nediví, že Rusko v jeho po ínání na Ukrajin podporují eští komunisté, kte í jsou spjati s Ruskem jakousi pupe ní š rou. Vladimír Putin je má na své stran , protože agresivní a expanzivní politika, kterou provozuje, navazuje na tradice, kterým komunisté rozumí. Jsou to tradice vlády silné ruky, spojené s odporem v í „prohnilému“ Západu, které se v letech 1917 až 1990 schovávaly za marxismus-leninismus.“

A aby nebylo pochyby, že ten, kdo je jiného názoru, nepat í do slušné spole nosti, ihned dodává:

9. Dostupné na: <http://www.novinky.cz/komentare/342869-komentar-nas-rusky-problem-jiri-pehe.html>

„I naši neaktivní jší apologetové Ruska si jist najdou d vody, jak toto vše relativizovat... Je to moráln pochybné.“

Putin – vále ný štvá

Obraz ruského prezidenta jako vále níka, chystajícího se na expanzi, je ve ejnosti sugerován všemi možnými zp soby i cestami. Tak jako v prvnj sérii ukázek jsme coby p edobraz postavili vyjád ení ukrajinského p edstavitele Jace uka, i další vlnu mediálního lí ení ruských vále ných plán odstartoval zdroj tak ka oficiální, Andrej Illarionov, bývalý spolupracovník Vladimira Putina. V lánku zve ejn ním na serveru Hospodá ských novin 30. 3. 2014 íká: *„Po Krymu chce Putin Pobaltí, Finsko i B lorusko“*¹⁰. A pokračuje: *„Západ zapomn l na v dce, kte í cht jí dobývat jiné zem . Šéf Kremlu chce vrátit ruské impérium do dob cara Mikuláše II. nebo sov tského diktátora Stalina, a tak si po anexi Krymu d lá zálusk dokonce i na Finsko.“*

Tento informa ní zdroj se stává následn rozbuškou mnohonásobn opakované teze, kterou v té nejstru n jší, nejefektn jší a také zcela nepodložené dalšími d kazy, vyjád ila 30. 3. 2014 ve svém vysílání komer ní televize Nova:

*„Ruský prezident Vladimir Putin se s anexí Krymu nespokojí, k Rusku chce p ipojit ješt B lorusko, pobaltské státy a také Finsko.“*¹¹

Další hlasy téhož unisono sboru se ozývají ze všech stran. P íkladn tehdejší senátor Jaromír Št tina 23. 4. 2014 prohlašuje:

*„Putin chce na Ukrajin vyvolat chaos. Aby byl d vod k vojenskému zásahu.“*¹²

Ladislav Kryzánek zase v MF DNES 3.3.2014 píše:

*„Vladimir Putin riskuje svým šokujícím in ením zbran mi hodn . Dlouhodobou nestabilitu v regionu. Izolaci v rámci mezinárodního spole enství. Stup ování nap tí, jež ve svém d sledku m že podkopat sv tovou bezpe nost.“*¹³

10. Dostupné na: <http://zpravy.ihned.cz/c1-61941990-rusko-prezident-vladimir-putin-chce-dobyt-pobalti-finsko-belorusko>

11. Dostupné na: <http://tn.nova.cz/clanek/zpravy/zahranici/putin-chce-pripojit-k-rusku-finsko-a-pobalti-tvrdi-jeho-byvaly-kolega.html>

12. Dostupné na: <http://www.parlamentnilisty.cz/politika/senat/Putin-chce-na-Ukrajin-vyvolat-chaos-Aby-byl-duvod-k-vojenskemu-zasahu-tvrdi-senator-Stetina-316302>

13. Dostupné na: http://zpravy.idnes.cz/putin-chce-byt-za-hrdinu-a-ukazat-slabost-zapadu-ft3-/zahranici.aspx?c=A140303_2040470_zahranici_bva

Nejlapidárněji se osob ruského prezidenta vyjadřuje také komentátor Jan Ziegler. Na serveru První zprávy 16. 7. 2014 prohlašuje: „*Putin stále doufá, že by se Ukrajina mohla zapojit do jeho chudobince, pardon, Euroasijského svazu.*“¹⁴

A aby nebylo sebemenších pochyb o jeho názoru na hlavu ruského státu, sahá Ziegler i k parafrázi písně Karla Kryla, když svjálánek na serveru Virtually 6. 3. 2014 otevírá vstou:

„*Když vrah Putin o morálce káže.*“¹⁵

Naši žurnalisté ani politici nejsou ale ve svém snažení vložit Putinovi do ruky zbraň osamocení. Tu a tam se k nim přidá i hlas zpoza řeky Moravy. Slovenská politická i mediální scéna je oproti té české nepoměrnatě pluralitnější, což je projevuje i ve veřejné diskusi o ukrajinském konfliktu a roli Ruska v něm. Nicméně i zde je slyšet hlasy ladící s českým unisonem. Příkladem 16. 4. 2014 poslanec Národní rady SR František Šebej (za stranu Most – Híd) apodikticky prohlašuje ve vysílání Rádia Expres, z něhož poté obšírně citují Hospodářské noviny (mimořadně vydavatelem tohoto deníku je firma, kterou vlastní Andrej Babiš): „*Putin nechce Krym. Chce Ukrajinu ako celok. Chce obnoviť Sovietsky zväz.*“¹⁶

Závěr, který si má z této mediální kampaně odnést tená, divák, příjemce, je zřejmý: Ruský prezident se chystá na expanzivní válku, jako první obětí jsou v jeho hledáku státy bývalého Sovětského svazu – Ukrajina, Pobaltí, Moldávie i Gruzie, potom další bezprostřední sousedé, například Finsko. A není pochyby o tom, že ruská vojenská mašinerie se poté přesune na západ a ohrozí bezpečnost Evropské unie a snad i celého euroatlantického prostoru.

Jak to vidí průzkumy

Nedávno vešel ve známost průzkum, podle něhož skoro dvě třetiny českých nedůvěřují Evropské unii. Tato důvěra meziročně klesá, a to docela rapidně. Například server zprávy.tiscali.cz to komentuje takto:

14. Dostupné na: <http://www.prvnizpravy.cz/zpravy/zpravy/ziegler-putin-chce-ukrajinu-pripojit-ke-svemuchudobinci/>

15. Dostupné na: <http://virtually.cz/journal/?q=kdyz-vrah-putin-o-moralce-kaze>

16. Dostupné na <http://hn.hnonline.sk/ekonomika-a-firmy-117/putin-nechce-krym-chce-ukrajinu-ako-celok-607683>

A také na: <http://www.expres.sk/clanok/7248/nazivo-podla-sebeja-chce-putin-obnovit-sovietsky-zvaz.html?t=162014>

„Mín ní ech o Evropské unii se v posledních letech zhoršuje. Vyplyvá to pr zkumu agentury STEM. Podle výsledk se 59 % dotázaných domnívá, že EU nefunguje demokraticky, t i tvrtiny respondent jsou potom názoru, že EU je neefektivní. Výrazn stoupající skepsi ob an eské republiky zaznamenala agentura poprvé v roce 2010.“¹⁷

V minulých dnech z jiného pr zkumu vyšlo, že v tšina eské populace nepovažuje Rusko za hrozbu pro naši národní bezpe nost ne ku-li identitu¹⁸. (Mimochodem: je zajímavé, že v jiném pr zkumu v roce 2008 na obdobn koncipovanou otázku respondenti odpov d li zhruba ve stejném procentním pom ru, z ehož je z ejmé, že navzdory aktuálním událostem se zásadní postoj ech k této problematice dramaticky nem ní.¹⁹)

Mám za to, že ob informace spolu souvisejí. ím víc unijní struktury a politické elity tla í na ukrajinskou pilu, tím mén vzbuzují d v ru ve ejnosti, protože to tla ení je nápadné. Za tím nem že být nic jiného, než n jaký geopolitický, a tedy finan ní zájem a zisk, ekne si ob an. A je-li mediální rovnice postavena tak, že si lze vybrat jen mezi dv ma póly – Ruskem a EU resp. USA, pak tato soustavná mediální masáž p ihrává sympatizanty Rusku. Pak se noviná i diví, jak je to možné, vždy se p ece tolik snaží, aby se ob anovi dostalo té jediné povolené pravdy, a on se p ece jen orientuje jinak, dokonce zcela opa n .²⁰

Pro to média d lají?

Zasv cených diskusí o tom, pro jsou eší mainstreamoví noviná i tak jednostrann protirusky orientovaní, už bylo vedeno bezpo et. Padlo mnoho rozmanitých a asto z velké ásti pravdivých vysv tlení. Jedno z nej ast jších má ko eny v roce 1968, kdy došlo k traumatickému ot esu celého tehdejšího komunistického bloku. Sov tským svazem vedená

17. Dostupné na: <http://zpravy.tiscali.cz/vetsina-cechu-si-mysli-ze-eu-nefunguje-demokraticky-236774>

18. Informace nap . na: <http://www.parlamentnilisty.cz/arena/monitor/40-procent-Cechu-ma-strach-ze-nas-ohrozuje-Rusko-318588>

19. Na otázku Obáváte se ohrožení bezpe nosti ze strany Ruska odpov d lo 41% respondent kladn a 59% záporn . Zdroj: <http://hn.ihned.cz/c1-26553010-cesi-rusum-rok-68-neodpustili>

20. Petr Hájek na serveru Priproud.cz k tomu 12. 5. 2014 p ipominá, jak na to reagují p edstavitelé v tšinových médiích: „Podstatné je, že proruské názory neší í žádné mainstreamové médium, jinak by situace s „postoji ech “ byla ješt mnohem horší.“ povzdechl si pon kud zoufale J. Machá ek z Respektu.

Dostupné na: <http://protiproud.parlamentnilisty.cz/svet/politika/komentare/1007-vetsina-cechu-se-ruska-neboji-bakalovy-a-babisovy-propagandisty-to-desi-neustavni-referenda-vzbourencu-proti-demokratickym-volbam-pucistu.htm>

Varšavská smlouva se vložila do vnitrostátních a vnitrostranických událostí v Československu a prosadila si svůj geopolitický zájem. Podotkneme, že za mléčného souhlasu USA – začínalo období *détente*. Amerika neměla rozhodný zájem na tom, aby se prohloubila komunikační propast mezi ní a Sovětským svazem.

Čeští komunisté, kteří prohráli svůj boj o moc s prosovětsky orientovanou skupinou téže strany, tak kladli veškerou vinu za svou prohru na Moskvu. A tato filosofie, podpořená každodenní praxí, přítomností sovětských vojsk na našem území a čím dál větší rozporem mezi vůlí politického vedení a míněním většiny obyvatelstva, přetrvávala do dnešních dnů. Nabyla podoby apriorní nedůvěry vůči všemu, co pochází z dnešního Ruska, a to navzdory tomu, že svět se od té doby bezprecedentně proměnil, hranice západu a východu přestaly být méně důležité, než hranice bohatého severu a chudého jihu. Rusko je nepominutelný fenomén a začínat novou studenou (natož „horkou“) válku mezi ním a euroatlantickým společenstvím je trestuhodně nezodpovědné. Přesto, jak jsme ukázali, naše mainstreamová média už bubnují do útoku.

Tato média, inspirovaná myšlenkami dávno přeloučeného a vlastně vždy iluzorního Pražského jara, se chovají podle principu sněhové koule. Dochází k ustávenému opakování a multiplikaci informací a sdělení, vzájemnému ujišťování se ve společných „pravdách“. Funguje spirála mléní, jedna z nejzákladnějších manipulačních technik – když si myslíš něco jiného než my, vstoupíme tě ze svých řad. To je ovšem stará komunistická parol: kdo nejde s námi, jde proti nám.

Ikona tohoto proudu byl a dosud v symbolické rovině je Václav Havel. Reprezentuje domnělý étos „osmašedesátého“, je nedotknutelnou modlou. Mnozí čeští intelektuálové, k nimž se i většina novinářů z liberálních médií řada po řadě, tak odkazem Václava Havla – či poukazem na to, co sami vydávají za skutečný odkaz Václava Havla - pomějí všechny a všechno – zejména politické názory. I proto – abychom se vrátili na začátek – je ve stejném prostoru stále plněni lidmi z Havlova okolí. Ale to jen na okraj.

Co je navíc zajímavé, je to, že majitelé a provozovatelé médií v československých rezignovali na tržní princip. Přestali se zajímat – přestože jim: připustili, aby

novinář i v těchto médiích zametání ignorovali, jaký je zájem ve společnosti, co ve společnosti chce a potěbuje, čím žije, jak si buduje své hodnotové normy a v co připadně vstoupí. Tím se média, především ta mainstreamová, dostávají do fatální izolace. Na sklonku minulého režimu se říkalo: československá televize lže, jako když Rudé právo tiskne. Nedávno jsem slyšel obdobnou prapovídku: česká televize lže, jako když Mladá fronta tiskne.

Od té doby se vydavatelé periodických tiskovin zamýšlejí, proč klesá jejich prodaný náklad meziročně v průměru o 10 procent. Vyhledávají to na internetu. Internet ale tuto tendenci nespustil, ten jen dodal nenasycenému zájmu i chtivému informací náhradní zdroj. A zájem zjistil, že – alespoň zatím – je internetová platforma dostatečně široká, a tím i dostatečně pluralitní a dosud nezglajchšaltovaná jediným povoleným názorem na cokoli, jako ona mainstreamová média (a to se netýká jen novin, ale i televize, asi nejméně rádií), že tam lze dosud najít svobodnou výměnu informací a názorů. Zájem i divák totiž, a se to našim bohorovným novinářům líbí, i nikoli, stále ještě volí svobodu před diktátem.

Média by tomu měla tleskat, zvláště letos, u příležitosti 25. výročí listopadu 1989. Zdá se však, že je v tštinový názor našich novinářů na tento fakt spíše opačný. A to na celé škále – od nepochopení až k totálnímu znevážení. Jiná prapovídka říká, že to nejhorší na demokracii jsou voliči. Soud podle našich mainstreamových médií se zdá, že jsou přesvědčena, že to nejhorší na svobodě tisku jsou zájem i diváci, a to nejhorší na svobodě slova je to, že ji mohou užívat všichni, nejen ti vyvolení, například novinář i.

Mgr. Petr Žantovský, Ph.D. (*1962). Absolvoval Fakultu žurnalistiky UK Praha, 1988 (mgr.), obhájil dizerta ní práci z oboru Teorie a d jiny žurnalistiky na Filozofické fakult Katolické univerzity Ružomberok (Ph.D.)

V 90. letech p sobil nejprve jako noviná (deník Práce, týdeník Reportér a poté knižní vydavatel (šéfredaktor nakl. Melantrich, editel vydavatelství Votobia Praha). Od konce 90. let se v noval ve ejné innosti (místop edseda Syndikátu noviná , poradce p edsedy Poslanecké sn movny, len Rady pro rozhlasové a televizní vysílání atd.). V akademické sfé e p sobí už p es 10 let. V sou asnosti p sobí jednak na Vysoké škole ekonomické (kabinet ekonomické žurnalistiky), jednak je prorektorem Akademie managementu a komunikace.

Napsal víc než desítku knižních rozhovor s p edními osobnostmi eské politiky a kultury (V.Klaus, M.Zeman, J.Potm šil, E.Urbanová, O.Vávra a další), a také n kolik publikací o médiích (Média na praný i – 2004, Hovory o médiích – 2005). Odborn se zabývá p edevším mediální manipulací (Manipulace v médiích - spolu s T.Ilowieckým, 2008) a nejnov jší historií eských médií (eská politika a média po r. 1989, 2013). Jako spoluautor a editor se podílel na sborníku Médiokracie (2014).

Mojmír Grygar

Ukrajinský labyrint

1. Způsob, jakým američtí i evropští i politikové reagují na události v Ukrajině, vzbuzuje údiv spojený s obavami. Pěkně ukazuje, jak povrchní znalostí v cíl jsou tyto významné hráči světové politické scény s to bez váhání zaujímat zásadní postoje. Zřejmě je mluví připraveny již dříve, protože scénář Maidanu, jak o tom svědčí data utajovaných souvislostí a fakt, byl sepsován s jejich podporou a iniciativou již o pár let dříve. Poněkud měn nás udiví, jak jejich argumenty novináři, rozhlasoví a televizní komentátoři ve svých projevech ještě více rozetou, jak fakta filtrují a cenzurují, aby mohli bez skrupulí vyjádřit rozhodující mocenské a ideologické stanovisko. Byl jsem otesen, jak si některé české novináři, ale i intelektuálové a politikové, od nichž bych to nečekal, rychle osvojili rétoriku studené války a již předem souhlasí nebo přímo vyžadují vojenský zásah proti Rusku. Obsazuje-li někdo v Kijevě násilím vládní budovy, je pro něj vlastenec, dělá-li to Rus na východě, je terorista.

Buď jak buď, dnes některé lidi již nevidí podstatný rozdíl mezi Ruskem a SSSR, Putina vykreslují jako novodobého Stalina, který právě za nové tažení proti demokratickému Západu, a tím se stává pro severoatlantickou civilizaci mimořádně nebezpečným. Putina přirovnávají k Hitlerovi a zapomínají, že představitelé tvrdě postí povstalců na Maidanu, členové strany Svobody a Právěho sektoru, už delší dobu jezdí do Německa pro peníze a podporu neonacistické strany NPD, která do té míry ostře kontrastuje s demokratickými stranami Německa, že jí hrozí zákaz.

Protivládní, to znamená protirusští vzbouřenci nosí na rukávech emblém, který nápadně připomíná hákový kříž. Oleg Ahnybok, předák strany Svobody, který již kandidoval na prezidentské místo, v programu hlásá novou Ukrajinu. V tomto státě principy liberální vlády ustoupí direktivním zákonům. Obě země se budou klasifikovat podle etnického původu, ve veřejném informačním prostoru bude řídit stát, země se stane hrází proti Rusku, její bezpečnost bude zajišťovat vojenský pakt s USA a Velkou Británií. Přestože Ahnyboka Wiesenthalovo centrum ve Vídni zařadilo mezi deset nejnebezpečnějších antisemitů, našim novinářům tato informace zůstala utajena nebo ji prostě zamlouj, aby na hrdinech majdanského povstání neuplácala žádná skvrna. Mezitím se šéf extremistické strany chlubí, že získá masovou podporu – do jeho strany prý denně vstupuje pět set nových členů. Tak nevím, komu by víc slušel Hitler v knírek.

Bez znalosti faktů a souvislostí se nikdy nevymotáme k ukrajinskému labyrintu. Je to především labyrint dějin, v němž se Ukrajinci museli vymezovat a bránit vůči starším a mocnějším sousedům – Rusům, Polákům, Rakušanům, Němcům. Nezetelnost geografických, jazykových a kulturních hranic ztěžovala a ztěžuje objektivní líčení těchto vzájemných vztahů, zejména pokud jde o Rusko. Dnešní statistiky ukazují, že Ukrajinu obývá 77,8 % Ukrajinců, ale mezi obyvateli státu má ukrajinštinu jako mateštinu pouze 67,8 %; Rusové jsou 17 %, ale ruština je mateštinou téměř 30 % obyvatel. Jak si máme vysvětlit, že bezmála třetina obyvatel je upírana možnost používat mateštinu jako druhý úřední jazyk? Zákon namířený proti ruštině byl proklamován již v prvních dnech povstání. Jak mohli bruselští politikové přehlédnout toto omezování základního lidského práva? Zdá se, že tyto vady na kráse údajně demokratického hnutí zcela přehlušily argumenty a zájmy jiného druhu. Jak si máme vysvětlit ve veřejnou

podporu amerických a evropských politik , kteří povstáním na Majdanu dali již v prvních dnech protest neuvěřitelný kredit? Aniž v důsledí, jak dramatická akce skončí (nebo možná právě proto, že to předem v důsledí), povstalce bezvýhradně podporovali – stojíme za vámi, v imé vám, ke zvolenému prezidentovi ani k jeho většině v parlamentu nemáme důvěru, těšíme se, že se přimknete k Evropě a k NATO, že budete vyznávat hodnoty kapitalistické demokracie atlantického typu. Když někdo na nám stí dobýval a vypaloval vládní budovy, vrhal molotovovy koktejly, pářil a střílel po policistech, velkolepým způsobem organizoval zásobování, vytápění a ozbrojování mnohatisícového davu, bylo zřejmé, že nikomu velmi záleželo na tom, aby dohoda mezi Janukovičem a těmi zahraničními ministry nikdy nevstoupila v platnost. Když Kličko se svými spojenci požadoval demisi prezidenta a vlády za podmínku vyjednávání, nikdo z vzácných hostů nepovažoval za nesmysl. Nevadilo to senátorovi John McCainovi, příteli gruzínského prezidenta Saakašviliho, který se vyznamenal tím, že dal důležitost neposlušné obyvatelce vlastního státu, nevšimla si toho ani paní baronka Catherine Ashtonová, odpovědná za mezinárodní vztahy Evropské unie, nevěnoval tomu pozornost německý ministr zahraničí Frank-Walter Steinmeier, který z nedostatečně pochopitelného důvodu přivítal Rusko k Saudské Arábii, ani se tím nezabýval kdokoli jiný z vybrané suity zahraničnických příznivců, podnikovatelů a rádců Majdanu. Všimli jste si, že mezi státními obránci demonstrantů byli také fotbaloví rowdies? Četl jsem se, že jeden z ukrajinských spisovatelů bude o nich psát knihu: obětavou železnou postavou povstání je třeba oslavit. Ale nikde jsem se nedočetl, kdo zaplatil mnohatisícovému davu lidí ztráty, které utrpěli nepřítomností v záměně, nikdo neřekl, kdo je živil a zajišťoval všechny nezbytné technické podmínky takového masového podniku. Jaké bylo

vlastní složení shromáždění na Majdanu? Kolik tam bylo obyvatel Kijeva, kolik ze západní části a odjinud, kolik nezaměstnaných, kolik lidí, lidští stědří lidé, vzdělanci, kolik společensky nezájemných, deklarovovaných, kolik Ukrajinců, Tatarů, cizinců, kolik lidí znalých vojenského řemesla, kolik výrostků, pravoslavných, katolíků, Židů, bezkonfesijních? Víím, že žádám po novinářích příliš mnoho, ale čím víc se události na Majdanu propadají do polomýtické, symbolické sféry, tím víc odpovídá na zmíněné otázky musíme mít. Jinak nemůžeme tvrdit, že dav na Majdanu reprezentoval v těšinu obyvatel Ukrajiny. O tom je však i bez přesných dat nutno pochybovat.

Prokvapuje, kolik novinářů doma i na Západě nadšeně oslavuje zrod demokratické, občanské společnosti na Ukrajině, aniž si dnes vybavují elán, s jakým před lety vítali oranžovou revoluci v Kijevě, která skončila politickým i morálním fiaskem jejich protagonistů – Juščenka a Tymošenkové. Na velkolepém, patetickém obraze majdanského povstání, jak je nám dnes v masmédiích předkládán, najde i povrchní pozorovatel skvrny, které, jak zní nápis na látkách v místních, nelze odstranit bez poškození látky. Snad povahu těchto skvrn pochopíme, rozpoznáme-li jejich povod, vydáme-li se za nimi do temných a dnes záměrně zapomínaných koutů ukrajinského bludiště.

2. Politické myšlení nelze nahradit myšlením právním. Politik, není-li pro něho výhodnější řešit zásadní existenciální a historické otázky národa a státu, než se odvolat k této nebo oné smlouvě, k tomu nebo onomu paragrafu. Když Obama a představitelé Evropské unie považovali plebiscit obyvatel Krymu za nelegální, odporující ukrajinské ústavě, jednali ne jako státníci, ale jako právníci. Přitom každý ví, že porušování zákonů, a nejen mezinárodních, patří k běžné praxi, které se často dopouští její právní zastánci

mezinárodních dohod. A první hodí kamenem, kdo je bez viny. Zahájení vojenské intervence USA v Afghánistánu a v Iráku porušovalo mezinárodní zákony, ale vytipování představitelů těchto států, které mají speciální jednotky armády zlikvidovat, je v rozporu i se zákony Spojených států. Status vězňů na Guantanamu neodpovídá žádné právní normě: nejsou to váleční zajatci, pouze je podezírají ze zločinů, které se jim teprve musí dokázat. Protože by je nemohli držet v žádné věznici v USA, uklidili je na vojenskou základnu na Kubě. Obama v prezidentské kampani slíbil, že tento právní nonsens napraví, ale dosud se tak nestalo. Kdo mu v tom brání? Proč ty, které v zemi deportovali do Polska a snad i do jiných zemí, aby je tam podrobili výslechu? A proč se při týrání v zemi používaly metody, které jsou v rozporu s americkými zákony? Proč musí federální soud rozhodnout, zda násilné vyživování vězňů, kteří drží hladovku, je v souladu se zákony Spojených států? Proč je zákon o masovém sledování obyvatelstva, Patriotic Act, který byl přijat po 11. září 2001 na omezenou lhůtu pět let, stále v platnosti? Proč to americkým zákonodárcům nevadí, že hrubě porušuje základní články americké ústavy? Proč se náhle nebere ohled na paragrafy? A podle jakého zákona si americké výzvědné služby osobují právo kontrolovat telefonní hovory milionů obyvatel doma i za hranicemi? Elektronické i fyzické strážci bezpečnosti země, která přebírá odpovědnost za všechno, co se na této planetě děje, dokonce odposlouchávají i přední politiky spojenců. Jak se jen vydala paní Merkelová, když se nabourali i do jejího speciálního kancelářského mobilu opatřeného státním znakem. Zlobila se právem, ale špiclové na nejvyšším vrcholu nejmocnějšího státu světa mají v rukou větší trumf – moc silnější. Sice tím pošlapávají nejen mezinárodní zákony, nýbrž i základní pravidla slušnosti a zdvořilosti, ale co se dá dělat? Než kdo se na přehlubě omluví,

n kdo se ot epe; sp átelení politikové a politi ky se na sebe usmívají, podávají si ruce, všecho je vpo ádku. Politika není pro slabé jedince.

3. Zahrani ní politika USA se již od první sv tové války ne ídí zakladní doktrinou americké státnosti vyhlášenou v roce 1823. Podle prezidenta Jamese Monroea Evropa nemá právo zasahovat do záležitostí nezávislých stát na území amerického kontinentu; na druhé stran Spojené státy zase nebudou zasahovat do válek v Evrop , a vojenskou moc použijí jen v p ípad vážného ohrožení své bezpe nosti. Od okamžiku, kdy se USA staly dominantním hrá em na sv tové poli a rozší ily sféru svého životního zájmu do ty sv tadíl , ameri tí politikové považují za samoz ejmé, že každé oslabení jejich pozice je d vodem k ráznému zásahu, nejen diplomatickému, ale i vojenskému.

Vyhlašuje-li jedna velmoc principy, které zaru ují její bezpe nost zakotvenou v geopolitických a historických podmínkách, pro by se m ly tyto principy odpírat jiným velmocem, jmenovit Rusku nebo ín ? Která z velmocí by si p ála mít na svých hranicích rakety a vojenská za ízení, která nikdy nemohou mít pouze obranný charakter?

Když prezident Janukovi v roce 2008 p i jednání s velením NATO prohlásil, že Ukrajina nevstoupí do západního vojenského paktu, protože je to v rozporu s p áním v tšiny obyvatelstva, netušil, že si tím vypsál ortel. Od té chvíle se v politických i vojenských kuloárech USA i n kterých stát NATO za ala odvíjet aktivita, která m la p ívést Janukovi e k rozumu, nebo ho vyst ídat jinými politiky, p esv d enými, že ve vlastním zájmu Ukrajinc je, aby se jejich ne zcela p esn hystoricky a národnostn vymezené území stalo ástí ochrann úto ného nebo úto n ochranného východoevropského pásma, které má držet ruského medv da na uzd .

Ukrajina nepředstavuje pro USA žádné životně důležité teritorium, ale pro Rusko by Ukrajina jako součást západního vojenského bloku znamenala nebezpečí číslo jedna. Vžil se prezident Obama a státníci řídící Evropskou unii do situace prezidenta Ruské federace? Uvdomili si, jakou mají zodpovědnost, když se nová ukrajinská vláda, která nebyla dosazena v souladu s ústavou, ale pod nátlakem rozvášněných demonstrantů, s nadšením vrhá do náruče Západu? Je podivné, když západní demokraté tleskají ozbrojencům, kteří podobně, jak to známe z dějin Ruska, Německa, Itálie, Iránu, Gruzie a dnes i v některých arabských zemích, rozehnali parlament a vytvořili situaci, kdy platí právo toho, kdo má v jedné ruce pušku a v druhé molotov v koktejl? Pro západní média, ani oficiální analytici nepřednesli a nepředložili přesná data o podivném proměně, která probíhala v několika hodinách uvnitř ukrajinského parlamentu? Zdá se, že není kdy je pro demokracie určitého typu vhodnější, aby houževnatě lpěly na litere zákona, jindy zase, aby dali přednost revolučnímu násilí. V případě ukrajinské krize politikové angažovaní v protiruském tažení jsou aspoň uplatňují obojí taktiku, porušování zákona na Majdanu považují za legitimní, obsazení Krymu za nezákonné. Vypalují-li majdanští radikálové vládní budovy a házejí-li na vládní ozbrojence hořící lahve, je to prý chválehodná iniciativa občanských organizací, ale když se Rusové v Oděse a ve městech na východě cítí ohroženi protiruským postojem, lze jejich chování označit za terorismus? U nás se tomu říká mít dvojím metrem, v Holandsku se praví, že se někdo pokouší foukat z úst souasně studené i horké.

Neutralita Ukrajiny byla v rozporu s dlouhodobým směřováním zahraniční politiky Spojených států, které, v domnění svého vítězství ve studené válce, chtěly dovést spor dvou bloků do všech detailů. Každý sebevdomý Američan je už od mládí vychováván masovou kulturou

domácí provnience – westerny, hv zdnými válkami, teminátorý, supermany, osvojuje si etiku a taktiku t chto v ných *evergreen* , všt puje se mu, že nep ítele je t eba nejen porazit, ale i ochromit, ponížít, zadupat. V p ípad íše Zla (oblíbený termín Ronalda Reagana) se jim to tém poda ilo. Ne náhodou popularita bondovek, v nichž nep ítele p edstavují sov ti nebo Rusové (není nutné mezi nimi rozlišovat – oba p icházejí z nebezpe ného východu), ani po skon ení studené války neztratila na saktualit a p itažlivosti.

4. Na za átku 90. let, kdy se Sov tský svaz rozpadl, nenašel se nikdo, kdy by byl v politicky i hospodá sky zpustošené zemi, a tím mén za hranicemi, s to uvažovat o geopolitických d sledcích této katastrofy. Západ slíbil Gorba ovovi, že NATO bude respektovat bezpe nost Ruska, a sféru svého vlivu nerozší í až na jeho hranice, ale on, v naivní ví e, že dané slovo platí, si nevyžádal právní záruku a dopustil se fatální chyby – zapomn l odejít z jednání s orazítkováným glejtem v kapse. Na jedné stran je to projev politické naivity, na druhé pokrytectví. Dnes by v ci týkající se Ukrajiny, Krymu i jiných strategických záležitostí mohly vypadat z právního hlediska docela jinak. Až se dostaneme k výkladu podivné anexe ruských oblastí Charkova, Od sy, Donbasu a Krymu, k níž došlo v roce 1954, bude se jevit nespornost hranic Ukrajiny ve sv tle ješt horším. Politi tí právníci nebo politikové pod izující principy státnosti lite e zákona se neptají na okolnosti, za nichž byl zákon p íjat, vycházejí z daného stavu zákona, žádné ohledy na demografickou, historickou, nacionální nebo jazykovou realitu je nezajímají. Paragraf je paragraf. Na druhé stran p imhou í ob o i, aby p íjali situaci, kterou nekryje žádná ústava, žádný zákon. Není t eba provád t složitou právní analýzu, abychom pochybovali o legalit dnešní

ukrajinské vlády. Nepotvrdila ji v tšina ob an zem , nýbrž ne zcela dob e identifikovatelní v dcové tisícového davu na Majdanu. Ani odvolání prezidenta Janukovi e neprob hlo v souladu s ústavou. Kam se pod lo skrupulózní lp ní západních politik na lite e ústavy a zákona? Že by se jim náhle zalíbilo v revolu ním ešení krizových situací? Ostatn v souladu s jakými právními normami provedly Spojené státy v roce 1954 anexi Havajských ostrov ? Když na konci 60. let za ali Ameri ané bombardovat Kambodžu, která Spojené státy nenapadla a ani neohrožovala, Nixon, Kissinger a jeho generálové jednali – zákon nezákón – podle své vojenské zv le.

Z pohledu n kterých p edstavitel amerických politických, vojenských i pr myslových kruh Rusko z stávalo i po svém rozpadu zdrojem nebezpe í. Proto se stávalo ter em útok pokaždé, kdy se pohrobk m nebo d dic m studené války na Západ zazdalo, že si ruský medv d zase p íliš dovoluje. Každý náznak sebemenší obnovy velkého hospodá ského i kulturního potenciálu nejv tší zem sv ta hlídali západní analytici s obavami. Pamatuji si, jak m n kdy na za átku 90. let šokoval výrok bývalého amerického ministra války Weinbergera, který v eské televizi prohlásil, že nejv tším nep ítelem demokracie a Západu bylo a z stává Rusko. U nás tehdy nebylo možné nic pozitivního íct o této zemi; zapomenuty byly ob ti desítek tisíc krasnoarm jc , kte í padli v bojích s N mci na území eskoslovenska, ale lidé ješt m li v živé pam ti tanky, které p ijely rozdrtit politické nad je a inspirace Pražského jara. Vandalové tehdy ni ili památníky padlých sov tských voják , aniž se v naší politické a kulturní reprezentaci našel n kdo, kdo by protestoval a vysv tliil, že ob ti sov tských lidí za druhé sv tové války nenesou nejmenší odpov dnost za nezodpov dné jednání sov tského politbyra p tadvacet let

po ní. Po sametové revoluci oslavy konce války nabyly zcela jiné podoby: zájem politik a médií se soustředil na ústast amerických vojsk na západních, o obtech sovětských vojáků se téměř neslušelo mluvit, ve skutečnost byla poukávána, že rudoarmádci nás vlastně nepřišli osvobodit, nýbrž obsadit. Některí historikové druhé světové války, a nebyli to pouze mluvčí sudetských Němců, začali popisovat její výsledek – tak jsme se dozvěděli, že jsme vlastně v květnu 1945 ani nebyli na straně vítězných mocností a států, Protektorát byl dokonce součástí říše. Zamrazilo mě, když jsem si 15. března v *Lidových novinách* přečetl slánek o obsazení okleštěného československa německou armádou; autor v něm tvrdí, že 15. března 1939 byl pro Němce „vlastní šťastné datum“. Tento skandální výrok je výrazem tendence, která jako syndrom Druhé republiky již dvacet let podřívá národní sebevědomí. Podle postmoderní strategie je třeba zrušit zásadní protiklady na všech hodnotových škálách. Dosáhne se toho tím, že se mezi ně vloží šedá, beztvářá, neuchopitelná zóna polopravd a někdy i vyslovených lží. Každý má svou pravdu, válečný zločinec i jeho oběť – vyber si! (Křiklavým příkladem tohoto 'vyvažování' byl dokument o Banderovcích vysílaný v televizi.) Když přesuneme klíčové momenty českých dějin ze sféry společenské paměti do kompetence historiků, můžeme se dokat neobyčejných paradoxů. Prostor dějin nikdy není *jenseits von gut und böse*, mimo dobro a zlo; tvrdí-li to někdo, zpravidla chce vystupit na straně toho zlého. Tak se dnes husitské hnutí dostává ze sféry předreformního úsilí o nápravu církve i společnosti do oblasti neospravedlnitelných aktů lupičství a žhářství (tato hrubá falzifikace se ozvala i v uvedeném pořadu o Banderovcích); Bílá hora a následující rekatolizace již není genocidou, nýbrž jediným možným řešením složitých dějinných procesů, k nimž ostatně patřili protestantští pánové sami;

národní obrození neprávem ruší zemské dvojjazy né vlastenectví barokní doby; vznik eskoslovenska neblaze p isp l k rozpadu Rakouska, po staletích obnovená eská státnost byla *falsche Konstruktion*, a Beneš se dopustil fatální chyby, že nedal N mc m víc autonomie, víc svobody. K výroku o 15. b eznu jako o “š astném datu“ našich d jin se skv le hodí výrok paní ministryn spravednosti (!), že si o odsunu sudetských N mc myslí jen to nejhorší a „že to u nás p ece jen nebylo tak zlé“. Noviná z *Lidovek* ani paní ministryn nezaznamenali existenci a závažnost našeho odboje, ani to, že jeho úsp chy p im ly Hitlera, aby poslal na echy svého nejlepšího specialistu na potla ování ilegálního odporu. Paní ministryn se do jejího bavorského bydlišti asi nedostaly zprávy o tisících deportovaných apopravených ech a Moravan , o zav ení vysokých škol, o soustavné germanizaci, o p ípravách na likvidaci eského národa, na nichž se podílel i Ernst Freiherr von Weizsäcker, státní sekretá Joachima Freiherr von Ribbentropa, len Himmlerova štábu SS.

5. V dob , kdy se po rozpadu Sov tského svazu ekal totální hospodá ský bankrot, možnost katastrofického scéná e nevzbuzovala na Západ mnoho emocí, ba n kte í lidé takové d sledky pádu rudého impéria považovali za zasloužený trest boží. Divoká privatizace nezm rného p írodního a pr myslového bohatství SSSR byla doprovázena plánovaným zbída ováním širokých vrstev obyvatelstva. M j p ítel Oleg Malevi , významný ruský bohemista, mi jednou vysv tloval ty i fáze tohoto vývoje, kdy úm rn s tím, jak se hromadilo pohádkové bohatství v rukou hrstky vyvolených, naprostá v tšina oby ejných lidí byla okradena o poslední zbytky sociálních jistot. Když byl v roce 1993 zat en Chodorkovskij, jehož majetek se odhadoval na 250 miliard dolar , našlo se u nás n kolik lidí,

reprezentujících politickou, novinářskou, vdeckou a literární elitu, kteří v tomto ohledu viděli tak výrazné potlačování občanských svobod, že neváhali veřejně a manifestně protestovat. Nikdo nebral v úvahu možné následky Chodorkovského záměru prodat svou firmu, která tvořila významný díl energetické základny země, Američanům. Zahraniční karikaturista tuto situaci vyjádřil kresbou, na které je Chodorkovskij vykreslen jako car trnící na voze taženém nevolníkem Putinem. Putinovi se podařilo tuto noční mru zažehnat: nevolníkem se stal Chodorkovskij a na carský trůn dosedl Putin. Jak by se asi vyvíjely poměry na Rusi a za Uralem, kdyby bohatství země exploatovaly americké společnosti? Stále si naivně myslím, že zisk nerostného bohatství země by neměl plynout do ciziny, ale měl by sloužit k užtku domácích lidí. Nemám pohled o tom, jak se zahraniční společnosti už dnes a ještě víc v budoucnosti těší z dosud ne zcela zprivatizovaného bohatství Ukrajiny. Kolují zprávy, že zahraniční společnosti již odkoupily licenci na dobývání bledlicového plynu; budou prý bez zábran těžit i v hustě osídlených oblastech. Nevím, proč nám novináři a znalci neposkytují o těchto ekonomických záležitostech víc informací. Nebo je to záležitostí neviditelné ruky trhu, která ani žádné státní hranice neuznává a nemusí se ohlížet na kontrolu veřejnosti?

Všech nem nenapadá, abych paušálně chválil všechno, co se děje v dnešním Rusku. Vyjadřuji se pouze k jedné složité a citlivé otázce ve snaze pochopit důvody, proč bylo Rusko před šedesáti lety škrtnutím perazbaveno značnou částí svého evropského území. Také bych rád v dějích, proč se tato otázka hned po rozpadu Sovětského svazu nestala předmětem mezinárodního jednání. Nezasadíme-li ji do souvislostí dnešních, v dějích i předvedených událostí evropského a světového dosahu, můžeme snadno

v ukrajinském labyrintu zabloudit. Aktuální politické spory mají často složité historické kořeny. Kdo by se jimi zabýval, když stačí v tšina v tom nebo onom politickém grémiu, výboru nebo soudní síni, aby se zjistilo, na které straně je pravda a právo?

Západ, veden strategií konečného vítězství nad zbytky sovětské moci, se postaral o to, aby se na Balkáně rozpadla Jugoslávie. A hodnotíme tento stát jakkoli, neupeme Titovi odvalu, s jakou vyvoil, proklínán Stalinem, alternativní typ socialistické společnosti, a pokusil se o diplomatické spojení států různých typů, které chtěly ztratit stranou bipolárního rozdělení světa. Spojeným státům, Anglii ani ostatním zemím Evropské unie málo záleželo na mezinárodním právu a na dohodách, k nimž docházelo za bratrovražedných bojích v Chorvatsku, Srbsku, Hercegovině, Makedonii. Gentscher, německý ministr zahraničí, a v podivě shodě s ním i mluvčí Vatikánu, byli první, kteří uznali Chorvatskou republiku jako nezávislý stát. Nelze přitom nekonstatovat, že právě Chorvaté za druhé světové války těžce kolaborovali s Němckem a že přitom zvláště trapnou úlohu sehráli představitelé chorvatské katolické církve. Byla to náhoda? Pro německý politik nepokal na společné stanovisko Evropské unie, jak o to již od počátku balkánské krize usiloval prezident Mitterand? „Humanitární bombardování“ mělo Srbsko srazit na kolena (dovedeme si vybavit, co všechno 'polidštít' 30 000 pum?); tento okřídlený výraz se stal symbolem pokrytectví, jež mělo ospravedlnit agresorovo jednání. Bylo zapotřebí, aby Západ podnocoval nepřátele Srbska, by to byli lidé napojení na teroristická centra islamistů? Izegbegovi, předeák muslimů v Hercegovině, se neskřýval svým plánem utvořit na svém teritoriu stát řídicí se šarií, islámským právem. Američtí politikové a vojeňští velitelé si tehdy neuvdomovali, že záporným podnocováním mudžahedínů v Afghánistánu, motivovaným jediným cílem –

vypudit sovětská vojska ze země, vypouštět jí džina náboženského fanatismu z lahve. Dodnes se jim ho nepodařilo zahnat zpět. Taliban se jim stále vysmívá a mstí. Stratégové ve Washingtonu a v Kongresu si zřejmě ani dnes neuvědomují, jaké neviditelné, podprahové, emocionální síly se daly do pohybu na Ukrajině, jaký labyrint skrytých souvislostí je ve hře. Politikové, kterým jde o prosazení dlouhodobých strategických cílů, ani vojáci disponující dokonalou technikou, se zpravidla příliš nezdržují studiem a rozбором složitých nemateriálních a ideologicky nesnadno pojmenovatelných aspektů událostí v dalekých zemích. Je na místě se ptát, proč odborníci a poradci nevysvětlili Obamovi, jaké náboženským fanatismem inspirované síly vyvolaly občanskou válku v Sýrii. Také není jasné, proč američtí zpravodajci neodhalili, že osudné použití sarinu na předměstí Damašku bylo zosnováno odpůrci Bašára al Asada, kteří tím chtěli prezidentu Obamovi dodat důkaz, aby mohl zahájit válečné tažení proti syrské vládě. Hrozba, kterou Obama vyslovil a vzápětí odvolal, podryla jeho důvěryhodnost. Proč bychom měli dnes očekávat, že by americký prezident mohl potěbovat k odsouzení referenda na Krymu víc než jednoduchý argument právního typu. Zejména uvážíme-li, že vojenskou intervenci v Sýrii zažehnal Putin.

7. Stojí za to, podívat se zblízka na vratkost ústavních a jiných právních norem na Ukrajině v době po rozpadu Sovětského svazu. V našem tisku se již objevily informace, týkající se nelegálního a svévolného rozšíření hranic Ukrajiny v roce 1954, které nebylo motivováno etnickými, jazykovými ani geografickými důvody. Chruščov, ukrajinský vlastenec, byl bezpochyby již ve třicátých letech roztrpčen a rozeznán Stalinovým nepřátelským stanoviskem k Ukrajině. Ale katastrofální důsledky urychlené a násilné

kolektivizace země dle stávků nebyly motivovány národnostními, nýbrž třídními důvody. Stalin ve své ideologické posedlosti předpokládal, že hnací silou socialistického země dle stávků budou chudí venkované bez rozdílu národnosti. Nejhorší následky dopadly na ukrajinské sedláky, kteří měli prosperující hospodářství a odmítali vstupovat do kolchozů. Vysídlení 30 000 kulackých rodin na východ dovršilo dílo zkázy. O hladomoru způsobeném násilnou kolektivizací země dle stávků se u nás již psalo a píše, ale méně je známo, že Chruščov již v roce 1944 požádal Stalina o změnu ukrajinsko-ruských hranic. Svůj návrh motivoval tím, že by Ukrajina měla být rozšířením teritoria symbolicky odměněna za válečné utrpení. Stalin návrh zamítl a Chruščov musel počkat ještě deset let, než se splnil jeho sen. (Dokonce ani dekret o předání Krymu a západních regionů Ruska Ukrajině nebyl schválen v souladu se zákonem; při hlasování v předsednictvu Nejvyššího sovětu bylo přítomno pouze 13 členů z 27, pro přijetí zákona nebylo dodrženo quorum.) Říká-li Putin, že to byl špatný zákon, má pravdu. Po rozpadu Sovětského svazu se rázem miliony Rusů ocitli v cizí zemi, stali se oběťmi druhé kategorie, a ukrajinští nacionalisté se netajili svou nevráživostí k moskalským. Jestliže Tymošenkova si přejde vyhladit Rusko atomovým útokem, jak asi reagují miliony jejích obdivovatelů? Pokud by se v Kijev dostala k moci vláda xenofobní strany Svobody, Rusové by museli skládat zkoušku z ukrajinštiny a z dějin země (dovedu si představit, co by se tam o Rusku dozvěděli) a do legitimity by jim dali rázítka „přisloušník menšiny“. Pohled na současně statistiky, udávající frekvenci ukrajinštiny a ruštiny na Ukrajině, je výmluvný. Vypovídá o snaze ukrajinských úřadů oběť ruského podvodu ukrajinizovat. Od jednoho ukrajinského úředníka pracujícího na Krémle jsem se před lety dozvěděl, že se zavádí dabování starších oblíbených ruských filmů do ukrajinštiny – ale ne každý Rus jim potom

rozumí. Dosahuje-li počet Ukrajinců v zemi téměř 77 %, pak z nich ruštinu jako matešský jazyk má 10 %, to znamená, že ukrajinsky hovořících Ukrajinců je necelých 68 %. Rus je podle sčítání víc než 17 %, ale ruština je matešským jazykem téměř 30 % obyvatel země. Na Krymu, jímž se ještě budeme podrobně zabývat, je dorozumívacím jazykem ruština, přitom z 24 % Ukrajinců na poloostrově 10 % má ruštinu jako matešský jazyk; ukrajinských Ukrajinců je na poloostrově pouze 14 %. Nerozumím tomu, proč představitelé Evropské unie, kteří kladou na jazykovou otázku tak velký důraz, nepovažují toto hrubé porušení lidského práva ukrajinskými nacionalisty za nic důležitějšího, co by jim mohlo vadit.

Po rozpadu Sovetského svazu 93 % obyvatel Krymu žádalo, aby poloostrov získal status autonomní oblasti, a vláda v Kijev návrh schválila. (Poznamenávám, že představitelé pravicových nacionalistických stran se nejméně od dob oranžové revoluce programově vyslovovali proti autonomii Krymu.) V květnu 1991 proruská skupina vystupuje s požadavkem, aby byl Krym vyhlášen republikou a získal nezávislost. Vyhlášení srpnového referenda se podařilo ukrajinským úřadům překazit. Krize kulminuje v roce 1994, kdy stoupenci samostatnosti získávají v místním zastupitelstvu většinu. V červnu prezident Kuchma dosáhl toho, že krymští separatisté ustoupili; ve hře byl také příslib ekonomických výhod. Představme si, že by se většina obyvatelstva již před deseti lety v referendu vyslovila pro odtržení. Způsobilo by to mezinárodní pozdvižení? Bylo by Rusko cejchováno jako agresor, který ohrožuje Ukrajinu, západní Evropu i životní zájmy NATO? Po oranžové revoluci se situace zásadně zhoršila, prezident Jušenko se vezl na vlnu ukrajinského nacionalismu, který se vyhrává především negativním vztahem k mocnému sousedu, Rusku. Jušenko,

podporovaný Tymošenkovou, „ikonou oranžové revoluce“, hrozil vypovědím smluv, které přiznávaly městu Sevastopolu zvláštní status, a které Rus město zaručovaly pronájmem přístavu do roku 2017. Kdyby se Jušenko nedostal do sporu s Tymošenkovou a kdyby se oba nemuseli vzdát svých funkcí – byla na něj totiž uvalena žaloba pro korupci –, možná bychom se do kalí krymské krize o pár let dříve. Samozřejmě by se o porušování smluv Kijevem moc nemluvilo.

Na otázku, proč se na Západ našlo pár vlivných politiků, kteří přijali verzi Tymošenkové o ryze politické motivaci jejího procesu, můžeme dát symetrickou odpověď: její zastánci vsadili na budoucí politickou roli charismatické politiky, a ne jaké přidružené korupční záležitosti je nezajímaly. Umění politiky spočívá také ve schopnosti někdy něco nevidět.

8. Živnou podmínkou každého nacionalismu jsou romantické představy o výjimečnosti národa a všudypřítomnost nepřítelů – ten je přitom také nezbytnou podmínkou existence každého vojenského seskupení. Moment nepřítelů – u ukrajinských nacionalistů jsou to především Rusové – nechci zlehčovat. Krutý národnostní i sociální útisk, kterému Ukrajinci byli v průběhu staletí vystaveni, nelze zamlčovat ani podceňovat. Podílel se na tom carský režim, polští pánové, rakouští monarchisté a milíci, sovětská bolševická a – last but not least – Němci, jejichž armáda, v této snové spolupráci se zvláštními oddíly SS, vstříbila Ukrajinu od komunistů, Židů a všech podezřelých a rasově nestýchných živlů. Zdaleka ne všichni ukrajinští občané považovali německé okupanty za spojence v boji s ruskými a židovskými nepříteli. Pokud měli někteří na počátku války iluzi, že Hitler uzná jejich samostatný stát, krutě se mýlili. Přesto Stjepan Bandera spoléhal na Hitlera a akceptoval podmínky hry, které führer stanovil a v případě nutnosti

i m nil. Ne náhodou prezident Jušenko, hrdina oranžové revoluce, který se dostal do potíží a snažil se získat podporu krajní pravice, krátce před abdikací dekoroval Stana Bandera titulem Hrdiny ukrajinského národa. Toto rozhodnutí bylo vzápětí soudním rozhodnutím zrušeno, ale díky protiruským a protizidovským náladám byl vypuštěn z lahve a majdanská revoluce mu nahnala vítr do plachet. Velmi se obávám, že nová vláda vzešlá z plamenů na Majdanu a nastolená za potlesku amerických, bruselských, německých, polských (pro nebo izraelských?) ministrů a poslanců, bude mít co dělat, aby tlumila euforii některých nových ukrajinských politiků.

Na Majdanu se zjevně projeví skupiny lidí, kteří se manifestují a hlásí k Stanu Banderovi. Protože naše veřejnost není o něm a o činnosti jeho vojenských oddílů dostatečně informována, snadno se šíří polopravdy i vyslovené lži. Pevně-li si někdo vyjádření představitelky našeho odboje, která Jušenkovo rozhodnutí udělit Banderovi nejvyšší státní poctu přijala s uspokojením, říká si, že to asi s jeho terorismem nebude tak zlé. Naproti tomu starší pamětníci, kteří zažili, s jakou krutostí a odhodláním si po válce banderovci razili cestu z východu do Rakouska a do Německa (sarkasticky bychom mohli říci *heim nach Reich*), nemohou nebýt šokováni, když mezi vlajkami, které nesli ukrajinští demonstranti v Praze, zahlédli také znaky Banderova hnutí. Na fotografii z Kijeva, kterou mám před sebou, pochoduje početný dav za velkým transparentem s nápisem *Bander – náš hero!* Uprostřed jde silák s převislým knírem, v ukrajinském kožišu a klobouku, který mává za sebou. Vedle něho kráčí muž ve vojenském svetru s nápisem *Svoboda* a s emblémem strany – je to sevřená pravá ruka se vztyčenými třemi prostředními prsty. Tentýž

nápis a znak je vidět na po etných vlajkách, které se vznášejí nad zástupem.

Lidé si kladou legitimní otázky: byl Bandera ukrajinský vlastenec, který zasluhuje úctu za statečný boj proti ruským bolševikům, nebo zaslepený stoupenec každého, kdo jde proti nim? Z jakých zdrojů pramenila jeho vášnivá láska k národu? Mohli bychom si představit, že by řekl s Janem Kollárem: Zvoláš-li Slovan, nech se ti ozve lov k? Vždy pro n ho a jeho stoupence nejv tšími nepřáteli byli Rusové a Poláci. Velmi si zakládali na rodové sounáležitosti, na genetické příslušnosti, ale ta je spíš izolovala než spojovala s etnicky blízkými sousedy. (Nemohu tu nepřipomenout slova v dce slovenských nacionalistů Jozefa Tisa, který v roce 1939 prohlásil echy spolu s Židy za nejv tší nepřátele slovenského národa. O ma arských grófech ani slovo. Také jméno válečného zloince Bély Tuky se v této souvislosti zamluje – kdo dnes ví, že tento politik ma arského původu byl slovenské veřejnosti doporučen heslem „Tiso Tuka, jedna ruka“?)

Přimknul se Bandera k Hitlerovi veden zásadou – nepřítel mého nepřítel je můj přítel – nebo ho spojovalo s nacisty ještě něco jiného? Bezpochyby ano – především přesvědčení o pokrevním, mýtickém založení vlastenectví, které se napájí, o išuje a posiluje se tím lov ka s rodnou zemí, půdou. V našich masmédiích jsme se mohli v poslední době setkat se z ejmou falzifikací Banderova vztahu k nacistům. Takzvaní znalci ukrajinských dějin prohlašovali, že Bandera nechtěl splnit Hitlerovy příkazy, a to byl důvod, pro ho dal führer internovat v koncentračním táboře Sachsenhausen. Kdo nezná podrobnosti této události, může z ní vyvodit nesprávné závěry. Bandera nebyl obyčejným *häftlingem*, právě tak, jako jím nebyl francouzský politik Léon Blum, Ferdinand Peroutka a další významné osobnosti porobených národů. Tyto politiky, novináře nebo v dce

odbojových skupin Hitler vyadil z jejich prostředí, ale držel je v zajetí, které jim dovolovalo v přijatelných podmínkách dožít se chvíle, kdy by snad mohli být nacistům k užítku. Banderovi dokonce dovolili zvěnit i do bojovnosti svých tajných oddílů. Proto nemá pravdu ukrajinský plukovník Litvin, o němž ještě uslyšíme, ani Jušenko, ani Ahnybok, ani paní Kavalírová. Nebyl to hrdina a nemá pravdu ani jeho obránci, kteří se pokoušejí zachránit jeho památku tvrzením, že bojoval na obě strany. Bandera nebyl politickým vědcem v ideovém, kulturním nebo osvětovém smyslu slova. Již v mládí ho fascinoval terorismus; jeho vzory byli ruští revolucionáři, *narodovolci* nebo nihilisté, předchůdci bolševiků, kteří viděli smysl svého odboje ve fyzické likvidaci představitelů carské moci. Lenin, jak známo, nebyl stoupencem individuálního teroru, nevěřil, že atentáty mohou změnit režim. Ne tak Bandera. Svůj nacionalismus dokazoval teroristickými činy; již jako pětadvacetiletý se podílel na zavraždění polského ministra vnitra Bronislava Pierackého. Trest smrti mu zmírnili na doživotní vězení, a za osvobození vydil německé armádě, která v roce 1939 obsadila internátní tábor, v němž si odpýkával trest. Bandera našel se svými osvoboditeli rychle spolupracovat. Ještě před vypuknutím války Němci vycvičili dva dobrovolnické ukrajinské pluky, *Nachtigal* a *Roland*, které při obsazení Lvova pomáhaly wehrmachtu a zvláštním jednotkám SS i v okolí od komunistů, Rusů, Poláků, Židů a jiných podezřelých živlů. Nebyly to však jediné dobrovolnické ukrajinské oddíly zařazené do svazku SS. V roce 1943 Himmler provedl nábor dobrovolníků z Halic, bývalých obyvatel Rakouské monarchie, u nichž nacisté předpokládali loajalitu vůči Německu. Na výzvu reagovalo 84 tisíc dobrovolníků, z nichž byly sestavy dvou Halické divize. První padla do zajetí v bitvě u města Brody, druhou, která ještě neměla plný stav mužstva a zbraní, zničila Rudá armáda na konci války v letech.

Krvavé události ve Lvov a na západní Ukrajin v prvních týdnech a měsících války barvitě líčí americký spisovatel Jonathan Littell v románě *Laskavé bohyně*. Autor obeznámený s bohatým historickým materiálem líčí osoby, prostředí a události s maximální možnou objektivitou. Jeho schopnost vcítit se do mentality elitních důstojníků SS, zejména vzdělaného a intelektuála, umožňuje postihnout dosud neznámé a neobjevované aspekty nacistického vojenského a administrativního aparátu. Skutečnost, že fanatičtí ukrajinští nacionalisté vítali německé oddíly s nadšením, nelze zamíjet. Jejich působení nebylo zanedbatelné, seznámíme-li se s polským Polákem, které Banderovy oddíly během bojových akcí zabily: sto tisíc lidí už předstává počet obyvatel velkého města. O tom, jaké ztráty Banderovy oddíly, nazývané Němci *Banderabwehrung* (Banderova obrana), způsobily Rudé armádě, jsem v dostupných statistikách nenašel žádné údaje.

V běžných historických materiálech jsem nikde nenarazil na fakta, která by svědčila o tom, že by se Banderovy oddíly stěly s Němci. V jedné německé stati jsem našel výrok, že se Banderovci dostali „ein wenig“ (trochu) i do konfliktu s německou brannou silou. Ale co toto „něco“ znamená, se mi nepodařilo zjistit. V žádném případě Ukrajinská povstalecká armáda (UPA) neměla nic společného s akcemi ukrajinských partyzánů proti německým okupantům. Banderu s Hitlerem spojovala nenávist k Rusům a Židům, o nichž byli přesvědčeni, že mor bolševismu, který vynalezli a šíří, musí být stejně vyhlazen. Ne kdy, postupně s tím, jak se krok za krokem projevuje výsledek války, mám obavy, že přijde doba, kdy už k prohlášení Banderu za hrdinu bude stačit jen jeho statečný boj proti Rusům, bolševikům. Dobře chápu ukrajinského plukovníka Litvina, že svůj obdiv k Banderově povstalecké armádě dost dobře nemohl motivovat jen

jejím bojem proti sovětské, ruské, bolševické moci. A dobře mu rozumím, pro jistotu řekl, že ne všichni banderovci byli hrdinové. Ale k tomu se ještě vrátíme.

9. Bandera a mnoho ukrajinských nacionalistů spojoval s fašismem jeden významný moment – antisemitismus. Halič, kde se narodil v patriarchální rodině řeckokatolického popa, patřila k území, kde pravidelně docházelo ke krvavým protizidovským pogromům. Zabíjení desetitisíc Židů během povstání Bohdana Chmelnického v 17. století se nemohlo nezapsat hluboko do povědomí venkovských lidí, že židovští farizejové nesou odpovědnost za ukřižování Ježíše Krista (evangelium sv. Matouše 27, 25). Na druhé straně míní mnohých pověrčivých lidí, kteří považovali Židy za přirozené spojence bolševiků, mohlo vzniknout jen v zemi, kde většina Židů patřila k chudině. Nacistická propaganda, která nazývala komunisty židobolševiky, našla u Bandery a jeho stoupenců živý ohlas. Bandera neměl žádné zásadní důvody, aby se stavěl proti německým nacistům. Potvrzují to i základní fakta jeho životopisu, který jsme sledovali do chvíle, kdy byl ohleduplně internován v Sachsenhausenu a v Krakově. V září 1944 byl spolu s několika svými stoupenci propuštěn na svobodu, odjel do Berlína a se stal spolupracovníkem Abwehru, německé výzvědné služby. Jeho krycí jméno bylo Seryj, Šedivý. V únoru 1945 se ujal velení UPA a celý jeho další život byl spjat se západním Německem, které mu poskytlo nezbytné podmínky k životu a bezpečnosti v etnické osobní ochraně. Měl mohl být Bandera Adenauerovu státu a americké nebo britské okupační moci prospěšný? Předešlým svým vlivem mezi ukrajinskými emigranty, kteří po boku *wehrmachtu* a Gestapa bojovali proti Sovětskému svazu. Ve chvíli, kdy podle Churchillových slov spadla na východ železná opona a rozhořela

se studená válka (našt stí slovo rozho ela je pouhý oxymóron), západní spojenci se za ali zabývat tzv. 'neuv itelným plánem' (Churchill v termín), který zahrnoval nezbytné p ípravy na p edpokládaný vpád Stalinových vojsk do západní Evropy. Tehdy, sotva uschla krev posledních ob tí války, ude ila hv zdná hodina hrdin protisov tské války. Hitlerovy vojenské, zpravodajské, noviná ské, diplomatické i v decké elity dostaly zelenou. (Odkazují na n mecký sborník *Hitler's Eliten nach 1945* redigovaný Norbertem Freiem, 2003.) Na tomto boomu nového k ižáckého tažení na Východ se bohat p iživovali n me tí vysídlení spolu s ute enci z východu, z Pobaltí, z Ukrajiny, z Balkánu i odjinud. Auto i televizního dokumentárního filmu o Banderovi nás neušet ili vzrušených výpov dí o itých sv dk hrdinných in banderovc . Je t žko uv itelné, že sedmdesát let po porážce Hitlerova N mecka jsme mohli na obrazovkách vid t otev enou obhajobu vále ných zlo inc , že nám budou hrdí sv dkové ukazovat oprátku, na které v šeli bolševiky, zrádce a r znou cizí – i eskou – hav . Není vylou eno, že mnozí banderovci probíjející se po válce na západ se už t šili, jak podpo í Antibolševický blok národ , který v roce 1943 ídil Bander v p ítel Jaroslav St cko.

V únoru 1946 ukrajinský básník Mykola Bažan obžaloval na plénu OSN Banderu jako vále ného zlo ince. Ale Ameri ané ho nechali na pokoji. Britové také, protože jejich výzv dné služb po válce pomohl identifikovat podez elé osoby.

Bandera zem el podle r ení ' ím kdo zachází, tím také schází'. N meckým policejním službám se poda ilo Banderu ochránit p ed šesti (!) pokusy o atentát, ale sedmý, bezmála v p ítomnosti osobní ochrany, rázem ukon il jeho dobrodružný život. Stalo se tak v jeho mnichovském dom 15. íjna 1959.

10. Představa, že Krym je součástí Ukrajiny, byla pro ruské občany poloostrova i pro místní Tatary za vlády sovětského režimu ním nepodstatným. O změně hranic se rozhodlo někde v Kremlu, život lidí na Krymu to nijak neovlivnilo. Situace se radikálně změnila po rozpadu SSSR. Ruská дума v roce 1992 zrušila platnost Chruščovova zákona o přičlenění Krymu k Ukrajině a o rok později poslanci udělili Sevastopolu status ruského města, které, podobně jako Gibraltar, leží na území cizího státu. Před ruským parlamentem i v tšiny obyvatel Krymu nevyslyšel ani Jelcin ani ukrajinský parlament.

Situaci, která nastala na Krymu po rozpadu Sovětského svazu, dokumentuje soubor proslovů, přednášek, rozhovorů a statí plukovníka Sergije Litvina nazvaný *Za ukrajinskij Krim* vydaný v Kijevě 1997. Všechny projevy jsou spojeny jedinou myšlenkou, jediným cílem – provést nekompromisní ukrajinizaci poloostrova. Podle plukovníka, který vystupuje spíše jako politruk než jako voják, boj o poloostrov není dobojován, řešení otázky, komu patří Krym, se dotýká samých principů ukrajinské státnosti. Zásadně je proti jakémukoli separatismu, nesouhlasí s federalizací, autonomií, samosprávou, dvojjazyčností. V roce 1992 vystoupil proti referendu, které nazval útokem proti ukrajinské státnosti. Plukovník nestojí stranou přímých politických a ideologických bojů, naopak zaujímá vyhraněné stranické a ideologické postoje, které lze vystihnout jednou základní pohnutkou, jednou hnací silou. Tou je – nenávisť k Rusům, odvůdkým utlačovatelům ukrajinského lidu. Nejinaké pitomé rozdíl mezi Rusy a jejich vládou ztělesňující carský nebo sovětský režim. Sovětizaci Ukrajiny v roce 1919, kterou vojensky řídil Ukrajinec Antonov-Ovsienko (Ovsjejenko) považuje za nešťastí, nezmíní se však o tom, že ve dvacátých

letech, kdy se ještě uplatovala Leninova idea osvobodování národů, získala ukrajinština a na které formy kulturní tvorivosti podporu, o jaké se jí v carském Rusku ani nezdálo. Je velmi zlé – nejen pro Ukrajince, ale i pro ostatní národy SSSR v etn. Rusku, že tu vzápětí vstupujeme do jedné z nejtemnějších chodeb a jiného labyrintu této části východní Evropy. Stalin usurpoval ve 30. letech veškerou moc pro sebe a začal uplatňovat svou vlastní národnostní politiku, za kterou se dostal již po revoluci s Leninem do sporu. Tehdy mu Lenin vyčetl, že jeho emisari si dovolují jednat s lidmi v regionech, než si troufli carští úředníci.

Horáky, které prožili venkovští ve 30. letech, patří k jedním z nejhorších a s sledky Stalinovy diktatury. Chruščovovo přání, aby byli Ukrajinci alespoň symbolicky odškodněni za hladomor 30. let zvtěšením hranic svého území (tento dříve samozřejmě musel zamlčet, uvedl proto válečné utrpení), nebylo vůbec šetrné – jednak tím v té době nikomu nepomohl, jednak připravil v budoucnosti, kterou si nemohl vybavit ani v nejtemnějších myšlenkách, konfliktní situaci hrozící výbuchem. S ní se dnes potýkají nejen politikové, ale především obyčejní lidé na Ukrajině i v Rusku. Konflikt, který má hluboké kořeny v nedávné i daleké minulosti, se stal dnes nebezpečnou kauzou, ve které si Spojené státy a Evropská unie vyizují své nevyřešené a historicky podmíněné spory s Ruskem.

Po této odbočce vraťme se ještě ke spisku plukovníka Litvina. Jeho pohled na minulost Ukrajiny a Sovětského svazu totiž evokuje zásadní otázky, které se vynořily z dýmu pneumatik na Majdanu a dodnes zamožují možnost mírového řešení starých národnostních sporů. Jde o hodnocení Ukrajinské povstalecké armády (UPA), která bojovala po boku německé armády a speciálních oddílů SS. Bandera a jeho stoupenci byli nacistům vědomi, že si mohou po jejich boku vyizovat s nenáviděnými utlačovateli

staré ú ty. Plukovník Litvin p ívítal oslavy 50. výro í založení této armády, a její p sobení glorifikoval tvrzením, že to byli ukrajinští vlastenci, kte í hrdinn bojovali proti p esile dvou nep átel – proti sov t m i proti nacist m. Ve skute nosti N mci, ani když pásy svých tank rozrývali ukrajinskou p du a zapalovali vesnice a m sta, nevzbuzovali v ukrajinských nacionalistech (rozlišujeme mezi vlastenci a nacionalisty) žádnou nev li, tím mén nenávisť. Nadšen vítali sílu, která rozvrátí nenávisť né panství ruských bolševik , polských pán a židovských vyko is ovatel .

11. N mci podporovali boj Banderovc proti spole nému sov tskému nep íteli, ale m li výhrady v í jejich vypjatému nacionalistickému cít ní. N me tí nacisté uznávali pouze nacionalismus germánských národ , naproti tomu Slovany považovali za mén cennou rasu a jakýkoli uv dom lý národní cít u kteréhokoli slovanského národa považovali za n co nepat íného, pokleslého, nežádoucího. Ukrajinští nacionalisté si nedovedli nebo necht li p edstavit, že nacisté nemají v plánu je po válce oce ovat ani tolerovat – již p edem byli p ípraveni podrobit je stejnému ponížení, jaké uchystali Rus m, Polák m, Srb m nebo ech m. Bandera a jeho stoupenci ne etli Hitler v *Mein Kampf* nebo n které jeho výroky nebrali v úvahu. Uniklo jim, co psal o Rusku: „Organizace ruského státního útvaru nebyla výsledkem státnických a politických schopností Slovan v Rusku, nýbrž spíše jen zázra ným p íkladem germánského prvku v pod adné rase.“ Na druhé stran z ejm s Hitlerem souhlasili, když se dovídali z nacistického tisku a brožur o tom, že za bolševismu se Ruska zmocnili Židé. Také následující *führerova* slova odpovídala jejich p esv d ení, které bylo, jako v mnoha podobných p ípadech, otcem p ání: „Obrovská íše na východ je p ed zhroucením. A konec židovského panství v Rusku bude také konec Ruska jako státu.“

Myslím, že Oleg ahnybok, mluvčí strany Svobody, by nebyl tímto výrokem pobouřen. Již v roce 2004, v zájmu oranžové svobody, pronesl památná slova k Ukrajincům; vyzval je, aby se nebáli „popadnout automat“ a jít do boje „s moskaly, s židovskou špínou a jinou neistotou“, která chce uchvátit ukrajinskou zemi. Uvážíme-li, že v programu jeho strany je požadavek získat atomovou zbraň, pak výrok paní Tymošenkové, třeštické národní modly, která si přeje, aby se Rusko stalo spálenou zemí, dostane zvláštní příchuť. V této souvislosti se mi vybavil výrok jednoho amerického kongresmana, republikána, který řekl, že po přečtení otevřeného dopisu občanům Spojených států A plea for caution from Russia (Naléhavá prosba o obezřetnost z Ruska, *International New York Times*, 13. 9. 2013), v němž Putin varoval před podporou islamistických teroristů v Sýrii, mu prý bylo na zvracení. Zatím jsem neslyšel o jediném americkém ani západoevropském politikovi, v němž by výrok Tymošenkové vyvolal podobný hnus. Jak vidět, u politiků i zažívání podléhá ideologické kontrole.

Ústřední extrémních pravicových sil na Majdanu, jak se zdá, nebere americký prezident ani představitelé Evropské unie v úvahu. Hovoří s novým premiérem Ukrajiny, který svým vzezřením, vázankou, studentskými brýlemi a obstojnou angličtinou je pro západní politiky *salonfähig*, ale přitom jim nevadí, že nový prezident a nová vláda by se zřejmě nedostali tak snadno k veslu bez přímé vrhání molotovových koktejlů, podpalovačských vládních budov a mstitelů připravených šturmovat parlament a Janukoviče i jeho blízké vyjít krátkou cestou. Velmi pochybuji o tom, že se majdanští příznivci Stjepana Bandery, obdivovatelé německého *wehrmachtu*, nepřátelé *moskalů* a *židovské neisti*, vzdají svých cílů, že poslušně složí zbraň a zaadí se mezi slušné demokratické strany. Média, a nejen u nás, se snaží

ve ejnost uklidnit, že tyto „ultranacionalistické a radikální pravicové skupiny a *rowdies* fotbalového Dynamo Kijev se sice velmi zasloužily o ochranu pokojných demonstrant“, ale že „šlo o okrajovou a t žko ovladatelnou ást protestního hnutí, jak už to p i lidových hnutích bývá“. Citát vybírám z lánku pracovníka organizace lov k v tísni, (*Lidové noviny*, 15. 3.), jen nerozumím tomu, pro se výrazn pravicová politická aktivita n kterých len kryje firmou této dobro inné organizace.

Velmi bych si p ál, aby se politická situace na Ukrajin uklidnila, aby volby prezidenta i parlamentu prob hly, jak se sluší a pat í, aby v zemi vznikly podmínky pro společenský smír, pro pokojné soužití všech složek obyvatelstva bez rozdílu jazyka, národnosti, náboženství. Ale bojím se, e eno s Nerudou, že „cest ke spasení ještě konce není“. Bude z ejm dlouhá a bolestná. Kdo zaru í, že v zemi, kde se voln pohybují ozbrojené jednotky pravicových extremist , budou moct lidé nerušen volit? Skute nost, že p edáci t chto seskupení odmítli posílat své muže do dobrovolnických oddíl organizovaných vládou, je výmluvná – oni se necht jí p izp sobit žádné nadazené moci: v rukou mají kalašnikovy, to je jejich první a poslední argument. Situaci také vyhrocují vále né výzvy dnes již trochu omšelé „ikony oranžové revoluce“; jakmile se jí tém zázra n usadily ploténky odolávající dlouhé lé b v charkovské nemocnici, vyjád ila p ání, za které by se nemusel styd t ani p edstavitel Talibánu nebo Al Kajdy. ekal jsem, že po tomto výroku již nikdo z demokrat v Evrop a kdekoli na sv t nebude chtít mít s touto bohyní pomsty nic společného, ale mýlil jsem se. Komentáto i a média o ní dál mluví jako o regulérní adeptce prezidentského k esla Ukrajiny. Nikdo proti tomu nic nenamítá. Nikomu není na zvracení. Dokonce i *Le Monde* ji požádal o rozhovor, ale francouzský noviná její skandální výrok taktn zaml el. Zato nadávky hrnoucí se na Putina by se daly odhazovat vidlemi.

12. Lidé, kteří odepírají Rusku právo na Krym, mají krátkou paměť. Vycházejí z Chruščovova dekretu z roku 1954, a neohlíží se na staletou a tisíciletou historii poloostrova. To, co se odehrávalo před více než tisíci lety, bývá často jen zapomenutou bájí, o které se ve školách nikdy učí, jindy zase ne. Přesto nebo právě proto nebude na škodu dnes, kdy historická paměť, systematicky vymývaná s lovacími prostředky, trpí anémií, připomenout si která dávná i v jejich data.

Dějiny byzantského Krymu se dokonce na konci 8. století setkaly s pokřesťanství na Velké Moravě a v dějinách. Konstantin a Metoděj byli ještě před svou velkomoravskou misí pověřeni najít hrob sv. Konstantina, který zemřel ve vyhnanství v dalekém Krymu. Nález hrobu na ostrov nedaleko Chersonu se stal významnou událostí v dějinách východního pokřesťanství. Nebyla to samozřejmě náhoda, že rotundu na Levém Hradci byzantští kněží zasvětili tomuto svatci. Některé novodobí historikové se domnívají, že v baptistériu eckého Chersonu se o sto let později odehrál křesťanství sv. Vladimíra, otevírající novou kapitolu ruské vzdělanosti i státnosti. Po pádu byzantské říše Krym obsadili Osmané, kteří jej osídlovali muslimy, nepřáteli pokřesťanství. Vláda tureckých sultánů trvala tři sta let, poloostrov dobyla carevna Kateřina Veliká, která na místě Chersonu založila Sevastopol; toto opevnění město sehrálo v dějinách ruské říše významnou úlohu. Když se v roce 1854 pokoušela vojska Turecka, Francie a Anglie obsadit Krym, Sevastopol se po druhého roku bránil pevně. Tehdy sloužil v ruské armádě Lev Tolstoj; ve svých *Sevastopolských povídkách* oslavil nepatetické hrdinství obyčejných vojáků, kteří opustili město teprve tehdy, kdy se obrátilo v neobyvatelnou hromadu trosků. Podobný příběh město dobývání město na meckou armádou

o devadesát let později. Přestože německá vojska již obsadila poloostrov a postupovala dál na východ, pevnost stále odolávala. Pro Hitlera se dobytí významného vojenského cíle stalo prestižní v cíl, neváhal proto dopravit po železnici houfnici nejvyššího kalibru, která zasypávala město stovkami mnohatunových strel. Když pevnost po sedmi měsících padla, Sevastopol se změnil v jedno obrovské rumišť a Goebbels považoval za důležité vysvětlit Němcům, proč obránci vydrželi tak dlouho – prý ve chvíli smrtelného nebezpečí propadli instinktivní zvěsti, která je vlastní lidem podarabné rasy. Nebyli to jen politikové uměle okleštěného Ruska, kteří po pádu Sovětského svazu těžce nesli ztrátu Krymu, nýbrž i většina ruské veřejnosti. Proč? Protože se ztotožnili s imperiální politikou carské říše? Protože se nemohli zbavit nostalgie po sovětském režimu, po Stalinovi? Protože považují okupaci Krymu za zážitek velkého tažení na západ, jak nám to denně předkládají politicky korektní politikové i žurnalisté doma i v euroatlantickém prostoru? Myslím, že tomu mohou být jen lidé podléhající psychóze studené války. Ale Rusové se ptají: proč Turci s Brity a Francouzi napadli Krym necelých padesát let po Bonapartovském tažení na Moskvu? Měli na to právo? A proč německá vojska v červnu 1941 napadla Sovětský svaz a během pěti let barbarským způsobem zničila velkou část západního Ruska a Ukrajiny?

Nebyli to pouze představitelé carské aristokracie, vojenská, gubernátní, představitelé pravoslavní a kupci, kteří obsadili území osmanské říše a zabydli se na něm. Daleko dálejší osídlenci poloostrova byli ruští básníci, spisovatelé, malíři, umělci, vědci. Kdo by mohl z dnešního krymské kultury vymazat Puškinovu poému *Bach isarajská fontána*, Tolstého *Sevastopolské povídky*, prózu Antona Pavlovičevičeva, jehož dům v Jaltě je po generace poutním místem pro etnické ruské i zahraniční

návštěvník, obdivovatel velkého ruského spisovatele, lékaře, humanisty? Krym si osvojili také ruští básníci a umělci 20. století. Rád vzpomínám, jak jsem před lety se studenty slavistiky v Amsterdamu četl a rozebíral pravděpodobně veršovanou secesní pohádku *U samého moře*, ve které Anna Achmatovová říká ze svých divných vzpomínek prožitých na břehu černého moře. Se stejným zájmem holanďští studenti sledovali pobyt skupiny mladých uměleckých rebelů na statku v úžance nedaleko Chersonu, kde v průměrné idyle, jen pár let před běsnou válkou, básníci kubofuturisté se ušli u svých přátel, malířů, jak i v umělní slova napodobit Picassovu vzpouru proti akademismu, realismu, dekorativismu. Nevím, zda širší veřejnosti zná jména jako Velimir Chlebnikov, Benedikt Lifšic, David, Vladimír a Nikolaj Burljukovi, jako jejich sestra Ludmila, Vasilij Kamenskij nebo Aleksej Kružonych, ale tyto prokopníci nových uměleckých proudů osloví každého ruského vzdělance, kterému leží na srdci moderní ruská umělecká tvorba. Při této příležitosti nemohu nepoznamenat, že otec po etnických sourozencích Burljuk pocházel z hejmannského rodu záporožských Ukrajinců a jejich matka byla Běloruska. Ale koho by tehdy vůbec napadlo vést dělku mezi těmi bratrskými národy? Právě tak se echovs oblibou trávil léto na statku svých přátel na Ukrajině, a nikoho nenapadlo, že by jel do ciziny; když jednou v okolí vypukl tyfus nebo cholera, přerušil dovolenou a jako lékař se ihned a bezplatně vnoval v záchranu nemocných.

Spisovatel Viktor Jerofejev, známý odpůrce Putina a obdivovatel punkové skupiny Prostopánské písně (Pussy riot), v článku černého moře spisovatel, uvedl v italském listu *La Repubblica* (9.3.), uvádí řadu dalších jmen významných ruských básníků a umělců, kteří pobývali na Krymu a tomuto krásnému subtropickému průměru vtiskli pečeť svého severského proudu.

Jerofjev připomíná básníka, filozofa, republikánka nudismu Maxmiliána Vološina, jehož děm v Kockelbelu se stal Mekkou významných ruských básníků 20. století – Andreje Bělého, Mariny Cvetajevové, Osipa Mandlštama, Michaila Bulgakova a mnoha dalších. Jerofjev, jehož otec byl Stalinovým oblíbeným tlumočnickem, vzpomíná s neskryvanou nostalgií, jak v šedesátých letech se svými přáteli, Andrejem Vozněsenským, Jevgeniem Jevtušenkem, Vasilijem Aksjonovem a dalšími, trávil v novém Domšpissovatel v Kockelbelu krásné dny uprostřed zeleniny, nedaleko modrého moře zalitého sluncem. Autor lituje, že dnes se Krym nemůže stát místem setkání dvou národů a kultur, ale zapomíná, že Ukrajinci, jak o tom svědčí názory plukovníka Litvina, usilovali o plnou ukrajinizaci Krymu, v jeho správné a jazykové autonomii viděli ohrožení ukrajinské státnosti, přítomnost ruské vojenské základny na poloostrově jim byla trnem v oku a myšlenka, že by Sevastopol získal status ruského exteritoriálního města, jim byla zcela nepřijatelná. (Dokonce zakotvili v zákonech, že Sevastopol a Kijev jsou jediná města ve státě, jejichž starosty obyvatelé nevolí, nýbrž je dosazuje vláda.) Jerofjev se domnívá, že smíru mezi Ukrajinci a Rusy vadí militaristická politika Putinova, vyvraždící ze zaostalé sovětské mentality. V jiném článku uvedl v *New York Times* (10.10.2013) uvažuje o tom, že Evropany najdete jen v Moskvě a ve městech – venkov je zaostalý, ultranacionalistický. Potom se zmíní o paradoxní alternativě a o jejím ještě podivnějších následcích: „Vyvolat liberální povstání a nastolit liberální diktaturu?“ Asi netušil, že antcipoval události, které v Kijevě vypukly o několik měsíců později. Obávám se, že opravdových Evropanů je víc v Charkově a v Sevastopolu než ve Lvově a v Žitomiru a že ukrajinský ultranacionalismus nevládne pouze na venkově – pronikl i do samotného hlavního města. Zato termín „liberální diktatura“ je výstižný; obávám se, aby vývoj událostí nadal Jerofjevovi za pravdu. V žádném případě Ukrajina bude muset

prod lat velmi mnoho zm n, než se bude moci režim v Kijev považovat za liberální.

13. Když se Sov tský svaz v roce 1991 rozpadl, Nedrun Hadžioglu, šéfredaktor tureckého deníku *Hürriyet*, žádal p ipojení Krymu k Turecku. Nevím, kolik krymských Tatar , tureckých politik , p edstavitel muslimské obce a historik sdílelo tento názor, ale z ejm nebyl se svým extrémním požadavkem sám. Krymské Tatary spojovala s tureckými muslimy víra v Alláha a p esv d ení, které dávají dnes n kte í z nich hlasit najevo, že oni jsou p vodními osídlenci poloostrova, zatímco Rusové, a je jich v tšina, jsou p ist hovalci, vet elci. Turecký noviná si uv domoval, že takový historický výklad je zranitelný (cožpak Krym neosídlily dávno p ed Osmany slovanské kmeny, cožpak v Chersonu nebylo byzantské babtistérium již v dobách, kdy Osmané byli teprve hnáni Mongoly ze svých sídliš z dalekého východu do P ední Asie?), proto sáhl k právnímu argumentu, který, zdá se, v dnešní ukrajinské krizi hraje zásadní roli. Hadžioglu našel ve smlouv , která roku 1774 ukon ilya rusko-tureckou válku, pozoruhodný paragraf; píše se v n m, že v p ípad , když Krym vyhlásí nezávislost, automaticky bude p ipojen k Turecku.

Bu jak bu , významnou roli v d jinách Krymu hráli muslimští p ist hovalci, jejichž potomci z d vod , o nichž ješt budeme hovo it, dnes ve v tšin dávají p ednost spíš Ukrajín než Rusku. Vždy to dali znát p ítomností svých p edák na Majdanu; mezi ukrajinskými, banderovskými a unijními prapory se objevily i 'jejich' vlajky, p esn ji e eno vlajky Turecka, které z ejm považují za své. Na internetu se objevila informace, že krymští Tata i p sobili na Majdanu jako po ádková služba. (Uvažuji, jak by se kalifornské nebo texaské ú ady tvá ily, kdyby na n které z místních parád n kdo ne ekan rozvinul

prapor Mexika a vlajkonoši žádali návrat západních států Mexiku.) Krym nikdy nebyl součástí Ukrajiny a skutečnost, že se jí stal dekretem, který ve své době nijak neovlivnil život lidí na Krymu ani v Rusku ani na Ukrajině, vedl po rozpadu Sovětského svazu k podivným důsledkům. Rusové, přestože tvořili na poloostrově většinu, náhle se stali obyvateli cizího státu, a vláda v Kijev neměla zájem vycházet vstříc jejich jazykovým a kulturním, tím méně pak politickým nárokům a zájmům. Statistika národnostního složení krymského obyvatelstva uvádí různé údaje – jednak podle toho, kdo zadával soupis, jednak proto, že mnoho Krymčanů (z osobní zkušenosti vím, že s tímto označením jsem se na poloostrově setkal již před šedesáti lety) nerozlišovalo běžná jazyková a národnostní kritéria. Ve statistice Kijevského mezinárodního sociologického ústavu z roku 2003 se uvádí, že rusky mluvících obyvatel na Krymu je 82,3 %, ukrajinštinu používá 12,4 % a rusko-ukrajinským interdialektem, tzv. suržikem, mluví 5,2 %. Skutečnost, že ukrajinská vláda vycházela z Tatarského obyvatelstva od počátku vstříc, zatímco nároky Rusů odmítala, je nepříjemná, paradoxní. Nerozhodovala totiž blízkost jazyka a literatury, ani společné dějiny, náboženství, zvyky; potlačování etnického a kulturního společenství dvou bratrských národů bylo motivováno aktuálním zájmem státním a politickým.

V pohledu novodobých dějin Krymu nelze opomenout jednu z nejhorších kapitol – násilné přesídlení tatarského obyvatelstva. V květnu a červnu 1944 vydal Stalin dekret o vysídlení Tatarů, Bulharů, Řeků a Arménů z Krymu. Počet Tatarů se odhadoval na čtvrt milionu, ostatních „přisluhovanců meckých okupantů“ bylo necelých 40 000. Utrpení vysídleneců do tisíců kilometrů vzdáleného území ve Střední Asii se dá těžko vyjádřit. Chruščov na XX. sjezdu strany v roce 1956 v rámci kritiky Stalinovy vlády odsoudil násilné vyhánění po etnicky skupinách obyvatelstva do dříve osídlených krajín. Zmínil se

přitom také o Stalinovův nenávisti k Ukrajincům (oleje do ohně přilila úst ukrajinských povstalců a dezertérů v bojích proti Rudé armádě) a poznamenal, že „se jim vyhnul osud vyhnanců, protože jich bylo mnoho a nebylo je kam vysídlit. Ale i je by vyhnal.“

Sovětské dekrety, které otevřeně vyhnancům cestu domů a mluvy napravit křivdy, mohly sice splnit jen zčásti. Když jsem se zabýval touto otázkou, narazil jsem na podivný paradox. Stalin, jak známo, vůbec se nezabýval vinou jednotlivců, případně obcí a některých skupin obyvatelstva, a na všechny příslušníky Tatarů, případně Bulharů, Řeků nebo Arménů, uvalil kolektivní trest. Jednal spíše v duchu práva byzantského než římského – potrestání viníků dával přednost před vyváženou rovnicí viny a trestu. Jsou-li mezi potrestanými i nevinní, soudili byzantinci, Bůh je odmění. Na druhé straně Stalinova zvěle jakoby zcela anulovala otázku kolaborace zmíněných etnických skupin – hromadný trest by si již našel své hříšníky. O ústí Tatarů, Bulharů nebo Arménů v ozbrojeném boji po boku Němců se již nemluví. Ale dezerteři se přece trestá smrtí. Jak to vlastně všechno bylo? (V Německu se později po popravených dezertérech snažili po válce dosáhnout rehabilitace svých blízkých, ale soud jejich žalobu zamítl s odvoláním na platnost vojenské příkazy a zákona.) Když jsem se v článku uveřejněném v *Le Monde* (9. 3. 2006) dočetl o osudu Lemana Ametova, jehož otec Likia Mamutov se stal již v mládí přesvědčeným bolševikem, uvědomil jsem si celou hrůzu Stalinova rozhodnutí. Přestože Likia Mamutov bojoval proti Němcům v řadách Rudé armády, úřady to nebraly v úvahu – i se svojí ženou Usnié byl vyhnán ze svého domu v Bachisaraji a v dalekém Samarkandu, kde se živil jako truhlář, s nostalgií vzpomínal na Krym. Ve vzpomínkách krymských exulantů žádná země nebyla krásnější a úrodnější, než ta jejich, nikde nerostla hustší tráva,

š avnat jší réva, vonn jší tabák, nikde ovce nem ly hustší vlnu.

Myslím, že navzdory Stalinovým dekret m, nebo snad práv kv li nim, je t eba v novat pozornost kolaboraci Tatar a událostem, které se na Krymu za války odehrávaly.

N mci v roce 1942 zrušili kolchozy a založili malá hospodá ství, jejichž výnosy se odvád ly vojenské správ . V dubnu se tatarští nacionalisté pokoušeli z ídit vlastní vládu opírající se o muslimské výbory, o parlament a ozbrojené oddíly, ale N mci tuto aktivitu zakázali a z ídili tatarské výbory, které byly ízeny zvláštními vojenskými útvary. V dokumentech partyzánských oddíl na Krymu se nachází mnoho dokument týkajících se spolupráce Tatar s N mci. V únoru 1942 bojovalo n kolik tatarských oddíl na Ker ské front , pozd ji bylo v rámci n mecké armády vyzbrojeno asi 20 tisíc dobrovolník ; mnozí z nich byli dezerté i. N mci využívali Tatary v boji s partyzány. Štáb n mecké 11. armády dostal žádost místních Tatar , aby byli ozbrojeni a nasazeni do boje s partyzány. V hlášení partyzánských oddíl se objevují zprávy, vypo ítávající desítky vesnic, jejichž obyvatelé jsou ozbrojeni a p ipraveni zaúto it v lesích a horách. První zprávy partizánských komisa z let 1941 a 1942 jsou relativn optimistické (pravd podobn ješt vyjad ují vžití p edstavy sov tské propagandy), píše se v nich, že v tšina tatarského obyvatelstva na perifériích m st i v horách je nalad na protifašisticky. Situace se však postupn za íná m nit. V jednom raportu si partizánský velitel st žuje, že mnozí jeho lidé považují všechny Tatary za náhon í N mc , a nejsou s to rozlišovat, kdo je nep ítel a kdo ne.

V dokumentech o Krymu za druhé sv tové války se najdou listiny, které dokazují zájem Turecka pomáhat N mc m. Turecký generál Erkelet v roce 1942 doporu uje n meckému vyslanci v Istanbulu advokáta Mustafu

Fazila a spisovatele Egide Kemala, kteří jsou připraveni odjet na Krym, aby tam byli nápomocni krymským Turkům v boji proti společnému meckotureckému nepříteli. (Je třeba říci, že turecké dokumenty krymské Tatary dle sledu nazývají Turky. Vybavuje se mi, že ani Velimir Chlebnikov ve verších inspirovaných pobytem na Krymu nemluví o Tatarech, nýbrž o Turcích.) Nezávislost Krymu a kavkazských zemí prosazoval Nuri Paša (Nuri Kurgill), generál, který velel turecké legii SS. Němci vítali ozbrojenou pomoc tureckých dobrovolníků, ale neměli zájem na vytvoření Velkého Turecka; Krym chtěli připravit k Německu a osídlit jej výlučně německými osadníky. Pokusy realizovat tento plán již za války se však nesešly.

14. Mezi zámožnými příznivci a sponzory Euromajdanu nemohl scházet senátor John McCain, známý ještě před slednou reprezentant ideologie studené války, předtím Míši Saakašviliho, bývalého prezidenta Gruzie, jeden z významných a bdělých představitelů idejí a vášní studené války. V jeho blízkosti často zahlédneme Karla Schwarzenberga, který nevynechá příležitost blýsknout se svými antiruskými konexemi a zájmy. Občas mu v tom pomáhá dobrovolná organizace lovící v tísni. V kuloárech kijevských hotelů, stranou barikád a hořících gum, jsme zahlédli také zkušené politiky předsobící v Bushov kabinetu a v celé řadě institucí, jež se zabývají strategickými a taktickými otázkami zahraniční politiky USA. Nepřekvapuje, že v této společnosti neschází Goerg Soros, iniciátor a mecenáš sametových, oranžových a jiných revolucí, vybuchujících v oblastech, které dříve ovládal Sovětský svaz. Na Ukrajině předsobí stovky zahraničních nevládních organizací, jejichž názvy krásně slova jako "otevřená společnost", „mezinárodní obroda“, „demokracie“, „pomoc“, „liberalismus“ a podobně.

O tom, že tyto dobroinné společnosti byly podíl na oranžové i majdanské revoluci (která už podstatně ztemnila barvu), neměly být pochyb. Není divu, že Putinovi se tyto zahraniční organizace do té míry nelíbily, že je zakázal. Další důvod, aby byl nazván diktátorem.

Vraťme se k základní otázce. Máme se do té míry ztotožnit s nepřátelským stanoviskem ukrajinských, pobaltských, kavkazských i jiných národů se sovětskou nadvládou, že budeme jejich dobrovolnou účast v řadách SS považovat za něco ospravedlnitelného a že nás nepobouří pomníky, které se jim dnes v některých postsovětských státech vztyčují a okrašlují? Můžeme schvalovat nebo tolerovat oslavování lidí, kteří byli loutkami v rukou Hitlerova Německa a proti Rudé armádě bojovali se zbraní v ruce? Jejich odpor proti nešvarům Stalinovy vlády se zvrhnul v boj proti milionům obyčejných ruských, ale také ukrajinských, polských, lotyšských, estonských nebo uzbeckých vojáků, z nichž mnozí si již během několika týdnů války uvědomili, že tu jde o bytí a nebytí nikoliv panujícího režimu, nýbrž o záchranu holé existence vlastního národa i ostatních, které si chtěl Hitler podmanit a vyhubit. Ukrajínští, pobaltští, tatarští nebo němečtí nacionalisté v uniformách SS bojovali nejen proti rudým, nýbrž proti všem vojákům antifašistické fronty. S každým zabitým ruským nebo sovětským vojákem snižovali i naději každého anglického, amerického, francouzského, polského nebo českého vojáka, že se dožije nezraněného konce války.

Historie se nepíše u zeleného stolu. Hitler v knize *Mein Kampf* tvrdil, že Německo nemá nikdy bojovat současně proti Rusku a Anglii. To již dávno předtím tvrdil Bismarck, ale císař Vilém II. tuto zásadu porušil a Hitler tento hazard o dvacet let později opakovat. Některými západními politikovými a ideologovými sice již od poloviny 30. let Hitlerovi naznačovali, aby svou vojenskou agresi obrátil výlučně na východ (co jiného znamenal Mnichovský

diktát, než pokyn, aby se německá agresivní strategie držela tradičního východního směru?), ale došlo ke komplikaci, a Západní mocnosti považovaly za nutné uzavřít se Stalinem vojenský pakt. Z hlediska zásadního sporu mezi socialistickou zemí a kapitalistickými státy to byl paradox, ale z hlediska uchování základních principů mezinárodního dorozumění, z hlediska nebezpečí ohrožujícího západní demokracie, a nejen to, to byl i rozumný a nutný.

Ve chvíli, kdy se nad Evropou a světěm opěť zatahují mra na studené války, bývalí Hitlerovi spojenci mají za to, že se opěť mohou otevřeně hlásit ke svým hrdinským činům spáchaným v boji proti Rudé armádě, Rusům, Židům a jiným nepřítelům hákového kříže. V této souvislosti není od věci připomenout, že Hitler si základní složky svého světového názoru a programu vůbec nevymyslel. A to byl vypjatý nacionalismus, rasismus, princip nadřazeného národa, antisemitismus, vize dobytí životního prostoru (Lebensraum) na Východ (Drang nach Osten) – všechny tyto ideologické prvky vznikly v Německu dávno před založením nacistického hnutí. Narazíte-li dnes na některé starší i nedávné dokumenty týkající se vzniku druhé světové války, zamrazí vás. Na budoucí mapě Evropy, kterou sestavil německý generální štáb v roce 1911, vidíme červeně označené teritorium Německé konfederace zahrnující Holandsko, Flandry, Lucembursko, Rakousko, české země, Slovensko, Maďarsko včetně Polska a Pobaltí. Pod protektorátem měl být Balkán včetně Řecka a Otomanské říše. Železnice Berlín – Bagdad vyznačovala jihovýchodní obměnu tradičního Drang nach Osten. Ale i vojenští odborníci dovedli, že Ukrajina, obilnice Evropy, je na dosah ruky.

15. Postmoderní filozofie i spíše mentalita nesnáší antagonistická

stanoviska. Každý má právo na svou pravdu, nikdo nemá nikomu vnucovat svůj názor. Vzniká tendence vytvořit mezi krajními póly šedou zónu, ve které si každý najde to své. Tato taktika neplatí úplně ani ve vztazích mezi lidmi – kompromisy bývají nutné, aby se lidé domluvili. Ale i v 'malé historii' individuálních osudů platí protilehlé póly, nikdy je nelze zcela sprovodit ze svého. Zatušování a likvidace zásadních rozporů ve 'velké historii' jsou však neodpuštělné. Nad zájmy dílčími – národnostními, etnickými, náboženskými, ideologickými – panují nadřazené hodnoty, s nimi stojí a padá každá společnost, která se neváže partikulárními zájmy, ale hledá obecně platná pravidla existování a bytí celého lidstva. Bez nich se nemohou společnosti založené na různých principech dohodnout. Není to jen otázka abstraktně pojatých lidských práv, která, zbavena sociálního, historického, dobového obsahu, mohou být započtena do káry partikulárních velmocenských ambicí, není to ani otázka mezinárodních právních smluv ani nedotknutelnosti státních hranic, nýbrž věc zásadního významu. Krym patří z mnoha již uvedených důvodů k Rusku, ale pokud budou nastoleny demokratické vztahy mezi sousedními státy a regiony, pokud se jeden stát (Ukrajina) nestane vojenským nástupištem namířeným proti druhému státu (Rusku), pokud významná politička, kandidátka na prezidentské místo jednoho státu (Tymošenková) nebude vyhrožovat sousední zemi, že ji atomovým útokem promění ve spáleniště, pak se vztahy mezi státy mohou upravit do té míry, aby neprostopustnost hranic, zaručení jejich domov, nehrála zásadní úlohu. Každé zvyšování napětí mezi státy upevňuje hranice a vede k tomu, že se znepečetěné zóny vybaví vysokými ploty, minovými poli, příkopy, elektronickými idly. Kolik takových plotů vzniklo jen v poslední době? Prose tyčí na americko-mexické hranici, v Izraeli, v Saudské Arábii? Prose Indie opevňuje proti Pákistánu, Thajsko proti Malajsii, Španělsko proti

Maroku, Německo a Bulharsko proti Turecku? Vznikne-li neprostupná zeď mezi Ukrajinou a Ruskem, neprospěje to ani Ukrajině, ani milionům Rusů oddaným od svých bratrů a sester na východ. Pokud budou na Ukrajině působit politické strany a hnutí, která považují Stalina a Banderu za hrdinu národa (představitelé Právěho sektoru a strany Svoboda dokonce tvrdí, že nejsou běžnými stranami), potom jejich přítomnost, ideologie a praktiky budou bránit, aby se Ukrajina mohla kdy s Ruskem dohodnout na pozitivním řešení společných otázek a sporů. Zatočto okolností nejen politická reprezentace Ruské federace, ale ani zdrcující většina obyvatelstva této země nemůže pohlížet na Ukrajinu jako na spjatelený stát. Zvláštní otázky vzbuzuje Německo, které se snaží své hegemonní postavení v Evropské unii podepřít obnovou vojenského potenciálu (ne bez důvodu v zahraničních novinách tuto zprávu opatřili titulkem *Stalinův démoni nad Angelou Merkelovou*) a které v přípravě ukrajinské krize sehrálo a stále hraje významnou úlohu. Pokud německé nadace spojené s pravicovými stranami budou platit opoziční politiky cizích států, aby doma hráli hru, která odpovídá zájmům Washingtonu nebo Berlína, pokud německý ministr přirovná přilnutí Krymu k Rusku k Hitlerově anexi Sudet, nemůžeme říkat, že Rusko bude v tomto akcím lhostejné.

Čím větší nátlak bude Západ vytvářet proti Rusku, tím víc bude sahát k diplomatickým, hospodářským i vojenským hrozbám, s tím ostřejšími reakcemi z opačné strany se bude setkávat. Na vinu není Putinova zavidlost, plyne to ze samé podstaty sporu: hrozby a preventivní akce proti velmocím jsou vždy kontraproduktivní. Helmut Schmidt to řekl 26. března v rozhovoru s redaktory *Die Zeit*. Jeho slova ve prospěch ruského prezidenta dopadají v diplomatických a vojenských kuloárech Západu jako

hrách na st nu. Představitelé unijní politiky je přijímají jako naivitu nebo něco nepatřícího; bývalý kancléř totiž vyzývá Putinovy protivníky, aby se pokusili vžít do jeho situace (Indiánské přísloví praví – nenachodíš-li sto mil v mokasínech svého souseda, nemůžeš ho soudit), a neváhá prohlásit, že on sám na jeho místě by postupoval stejně, protože „historický vývoj Krymu je dle něj ležetější než mezinárodní právo“. Na druhé straně je potěšující, že mezi více než pětistovými komentáři, kteří na internetu *Die Zeit* reagovali na tento rozhovor, naprostá většina s názorem Helmuta Schmidta souhlasila.

V situaci, která nastala v důsledku násilí na Majdanu, nejde již jen o Krym nebo Charkov, ale o bezpečnost celé Ruské federace. Nejde tu o zneužití nespokojenosti Ukrajinců, kteří očekávali již od oranžové revoluce zlepšení hospodářských, politických, kulturních poměrů, a do jaké míry se přibližuje bankrotu? Nejde tu o záměrnou vinu? Proč je dnes Tymošenková, která už před lety spolu s Jušenkem politicky i morálně ztroskotala (oba byli soudně stíháni za defraudaci), západním politikům bližší než Janukovi? Odpověď je nabíledni – Janukovi nesouhlasil s připojením Ukrajiny do NATO, dával přednost košili před kabátem, Rusku před Evropskou unií i před německými *wahlverwandschaften*.

16. Není pravda, že všechny významné osobnosti USA a Evropské unie jednoznačně stojí za prohlášením prezidenta Obamy a bruselských politiků. Henry Kissinger, harcovník z doby sudené války, a v souladu s ním i Zbigniew Brzezinski, poradce prezidenta Cartera i prezidenta Obamy, žádají, aby Ukrajina získala plnou samostatnost, aby si uchovala v strategicky citlivém prostoru neutralitu a využívala výhod, které jí plynou jak z kontaktů s Ruskem, tak také se Západem. John J. Mearsheimer, profesor politologie na Chicagské univerzitě, autor knihy *The Tragedy of Great Power Politics* (Tragédie

velmocenské politiky) v článku uveřejněném v *International New York Times* (14. 3. 2014) vyslovuje nesouhlas s Obamovou podporou nové ukrajinské vlády. Podle jeho názoru ukrajinskou krizi nerozpoutal Putin; ruský prezident jednal v souladu s geopolitickými důvody, kterými se řídí každá světová velmoc. Rusko tolerovalo zařazení Polska a Pobaltí do NATO, ale nesouhlasí s tím, aby se americké rakety octly v Gruzii a na Ukrajině. To už není u soustavy, ale přímou hrozbou pro Ruska. Autor odmítá podporu, kterou američtí politikové a diplomati udělili vzbouřencům na Majdanu, a prohlášení amerického vyslance v Kijevu, který prohlásil, že je svátkem dne, který vejde do dějin, odmítl jako fatální omyl. Je v zájmu USA, aby ukrajinská vláda respektovala lidská práva, aby menšiny nebyly utlačovány a ruština získala status státního jazyka. Podobné názory zastává také Ian Bremmer, profesor Newyorské Univerzity, specialista na otázky Euroazie. (*INYT*, 26. 3.) Události na Ukrajině se zájmu USA bezprostředně nedotýkají, ale Rusko v nich vidí bezprostřední ohrožení vlastní bezpečnosti. Ukrajinská vláda považuje sankce Západu vůči Rusku za „komárčí štípnutí“, ale i s těmito opatřeními mají mnohé evropské státy potíže. Příliš silná prohlášení USA proti připojení Krymu k Rusku nejsou rozumná, protože budoucnost jejich oprávnění nepotvrdí, a jakýkoli krok zpět, jak se stalo v případě nedávných hrozeb vůči Sýrii, bývá nesnadný a zahanbující. Spojené státy by neměly uznávat životní zájmy Ruska a ukrajinskou vládu by neměly odrazovat od extrémních reakcí, které situaci jen zhoršují a u Rusů vyvolávají odpovědi podobného rázu. Nikolai N. Petro, profesor politologie na univerzitě v Rhode Island, v článku uveřejněném 3. prosince minulého roku v *INYT*, varoval západní politiky, aby nevytvářeli tlak na Ukrajinu, který by jí mohl postavit proti Rusku. Je nesprávné stavět Ukrajince před „civilizační výběr“ – buď budete patřit k Evropě, nebo se posunete na východ. Evropští politikové nedovolili, aby se Ukrajina stala součástí

Evropské unie, kdyby souasn využívala výhod plynoucích z lenství v Celní unii, která p edcházela vzniku Euroasijské unie. Rusko jako iniciátor východního seskupení nem lo proti tomuto ešení námítky. Pro to vadilo bruselským politik m? Pro Západ nevyužil možnosti, aby se Ukrajina, která je tisíci pouty spojena se svým východním sousedem, nestala bariérou mezi Evropou a Ruskem, ale naopak mostem usnad ujícím spojení mezi západem a východem kontinentu? Pro se západní politikové snaží za len ním Ukrajiny do EU vyrýt hlubokou hranici odd lující 'civilizovanou' Evropu od 'zaostalého' Ruska? Vždy i Rusové pat í do Evropy. Autor upozor uje na to, že obyvatelstvo Ukrajiny se bude nesnadno p izp sobovat liberálním normám, které jsou na Západ b žné. Kolik asu, kolik generací budou pot ebovat obyvatelé Ukrajiny, zejména na venkov , aby si osvojili nebo aspo tolerovali odlišné morální a mentální postoje, které jim bude v politice, školství, náboženství vnucovat Západ? (Dovedete si p edstavit pochod gay ve Lvov nebo v Žitomiru?) Evropa by nem la vystupovat jako elitní klub, který žadatele o vstup podrobuje ponižujícím procedurám. Autor, znalec evropských pom r , varuje p ed p ílišnými nad jemi, které ást Ukrajinc spojuje s rychlým lenstvím v EU. Vstup evropských a amerických hospodá ských, finan ních a obchodních spole enství spíš ješt víc oslabí ekonomiku zem (nedojde zase k nové lé b šokem?) a povede k jednostranné závislosti zem na cizí hospodá ské, politické i vojenské moci. Ministerský p edseda Jace uk, aniž by ho volby potvrdily ve funkci, se již obrátil na kanclé ku Merkelovou s žádostí o pomoc p i p ezbrojování armády, která by nem la být závislá na zastaralé ruské technice. Není to forma odm ny za p átelskou pomoc p i p ípravách a organizaci Majdanu?

Ne náhodou kritické hlasy k extrémním postoj m politik (n kdy oficiální rétorika lí í Rusko jako potenciální nebezpe í hrozící bezmála celému

sv tu) zaznívají z oblasti univerzitních odborníků, historiků, politologů, kteří neopírají svou argumentaci o ideologické, n když i citově podbarvené d vody, nýbrž o znalost faktů, historických souvislostí, racionálních úvah a prognóz.

17. Ukrajinská krize přichází ve chvíli, kdy se Spojené státy i Rusko nacházejí v citlivém bod svého vývoje po velkém dějinném přelomu, jímž bylo ukončení studené války. Zatímco američtí politikové i veřejnost si tehdy vychutnávali vítězství nad dlouholetým nepřítelem číslo jedna, Sovětský svaz se rozpadl a Rusko i jeho okrajové státy a oblasti prodávávaly hlubokou politickou, ekonomickou, duchovní, morální krizi. Dnes čtvrt století po velkém přelomu se situace mění. Proč? Protože zásadní dějinný a geopolitický přelom nebyl proveden rozumně, nedošlo k úmluvám, které by na dlouhou dobu zaručily mír. Vítězové cítili převahu, která vede k sebeklamu, a obyvatelé Sovětského svazu museli čelit chaosu nejen hospodářskému a politickému, ale také ideovému, kulturnímu, mentálnímu. Přestože si USA stále udržují prvenství ve špičkových vědách, v laboratorních výzkumech a technologiích a přestože žádná jiná země se ani náznakem nemůže rovnat vojenské síle Pentagonu, dnešní americká společnost již řádky let prodává zmrzlý, které životní podmínky a psychologickou rovnováhu obyvatel zhoršují. Dosud téměř neotesitelné sebevědomí Američanů stále podrývá finanční krize 2008, kterou se dodnes nikdo komentátory snaží bagatelizovat, přestože její následky stále přetrvávají. Jak je možné, že mamutí banky a mezinárodní společnosti se znovu vracejí k starým praktikám, které vedou k povstným bublinám (nepovede přelomná těžba bídlicového plynu k podobnému fiasku?); pro Detroit, kdysi přední průmyslové centrum země, vyhlásilo bankrot; pro stát nebylo s to omezit a odstranit následky povodní na jihu země a pro se

neustále vrací p ízrak rasové nenávislí? Mín ní lidí skli ují nedokon ené, vleklé a pustošivé války na P edním východ a v Afghánistánu. Situaci zhoršuje obrovský státní dluh, strmý hospodá ský r st íny, rostoucí sebev domí jihoamerických republik vyma ujících se z tradi ní závislosti na USA, rozbití bipolárního d lení sv ta, nejistota politické a vojenské strategie v í p evrat m v arabských zemích a další podobné faktory. Všechny tyto viditelné zm ny se negativn odrážejí v každodenním život Ameri an , vytvá ejí pocit nejistoty, strachu z budoucnosti, ohrožení tradi níh hodnot, hledání rychlého východiska. Masová kultura, reprezentovaná v první ad hollywoodským filmem, tyto zm ny výrazn odráží a stup uje. Knižní kultura se v d sledku krize a zm nách ve výrob a distribuci octla na dn , z n hož není úniku. (Zaznamenal n kdo u nás, že velkoobchod Amazon zdecimoval malá kníhkupectví a že se chystá ovládnout výrobu knih?) Ne náhodou nej ast jšími nám ty masové kultury jsou katastrofy, války, násilí; diváci jsou již od útlého mládí vychováváni k tomu, že zlu lze elit jen se zbraní (pokud možno zázra nou), že od budoucnosti nelze o ekávat nic dobrého, že strach, krev a slzy pat í k životu a že existenciální podmínky lov ka, lidský úd l, *condition humaine*, m že zmírnit pouze osobní state nost, vytrvalost, neústupnost. Zvláš negativním p íznakem a d sledkem zmín ných zm n je postupné oslabení, drolení americké st ední t ídy, která odedávna ur ovala životní zp soby i mentalitu Ameri an a vytvá ela tak bezpe nou základnu demokracie. Již d íve se sice kde kdo v Americe cht l stát z kamelota milioná em, ale lidé v d li, že si to musí zasloužit prací, vzd láním, znalostmi. Touha po vysoké profesionalit , zejména v p írodních v dách a v technice, vedla d íve mladé lidi ke studiu a usilovné práci. Dnes se stává ideálem chlapc a dívek st ední t ídy spíš životní styl miliardá , dob e však v dí, že cesta k n mu nevede p ed technické, praktické obory, ale p es bankovníctví,

hru na burze, obchodování s cennými papíry. V dí také, že k tomu pot ebují hrá ské ctnosti, odvahy k hazardu, schopnost dostat se v as k tajným informacím, osvojit si chytrost a chladnokrevnost. Nápadný je nejen pokles zájmu o exaktní v dy, ale p ímo odpor k nim. Racionalitu nahrazuje obskurantismus, pov r ivost, spoléhání na Boha, kterého si m že každý, v etn rituál , vytvo it podle svého gusta. Falešní proroci, vášniví kazatelé napodobují triky populárních popových hv zd. Nescházejí ideologové, kte í obhajují aktuální stav alarmující nerovnováhy. Tvrdí, že nebety ný rozdíl v majetku by byl zavrženíhodný, kdyby se privilegovaná hrstka dostala k pen z m v rozporu s právem, ale k tomu prý v USA nedochází, na to jsou soudy p ísné – tak pro se roz ilovat? Jiný ideolog sp chá, aby st ední t ídu vy ídil jako zapšklou malom š áckou vrstvu, která brání plynulé spolupráci t ch naho e, *high brow*, a t ch dole, *down brow*. Náš slavný filma v USA zase varuje p ed socialismem a chválí harmonické soužití všech se všemi. V domí, že USA ztrácejí svou výjime nost a p evahu, napl uje mnohé Ameri any vášnivou touhou, aby se vrátily staré dobré asy, kdy pochode svobody oza ovala nejen celý kontinent, ale i ostatní zem sv ta tonoucí v temnotách zaostalosti, útlaku, tyranie.

Tuto nostalgii za alo výrazn vyjad ovat pravicové hnutí *Tea Party*, které je sice v Kongresu zastoupeno pouze 20 % stourenc , p esto však hraje v tábo e republikán rozhodující roli. Obama a demokraté jsou napadáni jako lidé, kte í nezt les ují americké ideály, pošlapávají americký sen state ných dobyvatel Západu, spol ují se s nep áteli svobody a demokracie, váhají rázn zakro it proti každému, kdo poškozuj zájmy USA, zájmy zem vyvolené Bohem a posv cené prací, modlitbami a ozbrojeným bojem desítek generací p edk . Obama v n kterých svých projevech mírnil excesy ' ajového' patriotismu, dal najevo, že výlu nost a vyvolenost si p isvojují i lidé jiných

národ, ras a náboženství, ale tím jen přiléval oleje do ohně. Poslední jeho nejistota a zaváhání ve věci syrských chemických zbraní nepřispěla k zesílení jeho prestiže doma ani ve světě. Naopak, pozitivní body sklízel Putin. Místo toho, aby seděl jako šéf poražené velmoci skromně v koutku, troufl si obnovovat prestiž Ruska, upozoroval, že se s ním nedá jednat jako s chudým přibuzným. Když do těchto souvislostí vpadla ukrajinská krize, Obamovi se naskytla příležitost, aby rázně umlěl své domácí oponenty a nepřátele. Jeho rychlé obrácení kormidla jistě ovlivnilo i jiné děje, o nichž se můžeme jen dohadovat, ale zdá se, že motivy ekonomické ustoupily před argumenty politickými, mocenskými, právními, ideologickými, psychologickými.

18. Stručná charakteristika dnešního Ruska (vím, že každá stručnost nese v sobě riziko nepřesného zobecnění) bezpochyby můžeme že Putinovo chování v ukrajinské krizi objasnit tím, že je zasadíme do děležitých souvislostí, jež si mnozí lidé, a nejen u nás, neuvdomují. Když Václav Havel ve svém vystoupení v americkém Kongresu v roce 1990 žádal, aby USA pomohly Rusku, nevím přesně, co mi na mysli. Ale již v té době jsem se podivil, že Jelcyn odmítl pomoc ekonomů, kteří, jako Paul Krugman nebo Joseph Stiglitz, byli odpůrci neoliberalní doktríny Chicagské školy, a přijal v Kremlu protizvaně 'harvardské hochy', emigranta Andreje Šlejfera (Andrei Shleifer) a Jonathana Haye, stoupence nekompromisní léby šokem. Za to, že radili Anatoliji Čubajsovi, otci ruské privatizace, byli placeni americkou státní organizací, přitom však neváhali využít tuto mimořádnou pozici pro osobní obohacení. Za zpronevěru mnohamilionové částky byli souzeni americkým soudem a stín dokonce dopadl i na Lawrence Sammerse, jejich chráněnce, prezidenta Harvardské univerzity, finančního experta, který radil americkým prezidentům, kdykoli v okolních zemích

propukaly finanční krize. Lidé v Rusku dobře ví, jak dopadla americky řízená ubajsova reforma. Byla to spíš katastrofa, která vedla u 70 % obyvatel k citelnému snížení životní úrovně, zato však dala vznik malé jednoprocenní elitě superbohatých lidí, oligarchů. Ubajsová privatizace hájí tím, že to byla jediná možnost, jak zlomit vliv komunistů. Jelcyn zase prohlásil, že nemohl ignorovat rady Mezinárodního monetárního fondu. Lidé v Rusku, a nemusí to být jen znalci ekonomických zákonů, si dnes, kdy jsou zpřístupněny dokumenty o Jelcinově násilném zavádění kapitalismu, uvědomují, jaké síly byly ve hře. Když slyší o pomoci USA Ukrajině, Polsku nebo jiným postsovětským zemím, nemohou se zbavit nepříjemných pocitů. Někteří domácí odpůrci Putina, kteří by rádi Rusko co nejdříve zliberalizovali a z nichž nejméně jeden kritiku ruské politiky publikuje v amerických i jiných západních časopisech, si zřejmě neuvedomují, že naprostá většina Rusů nechce žít podle západního vzoru. Cizí je jim životní styl, mentalita, povýšenost úspěšných – to znamená bohatých jedinců, kult komiksových hrdinů, individualismus, soutěživost, ztráta historického kontextu a další atributy podníčené systémem kapitalistického společenství, která se koncentruje, jak hlásají ideologové amerického neoliberalismu, do jediného ústředního bodu – do osobního obohacování, do honby za peníze. Nejbohatší a nejmocnější země světa obyčejným lidem v Rusku neimponuje, naprostá většina z nich neví o hodnotě západního luxusu. Můžeme si o tom myslet, co chceme, můžeme to považovat za oblomovštinu, zaostalost, nedostatek osobní iniciativy, ale nic na tom nezměníme. Tuto skutečnost nemůžeme ignorovat. Viktor Jerofejev sám v jednom článku napsal, že Putin nikdy zmírňuje nálady, nostalgie, předsudky, které panují v ruském společenství. Bezpochyby tam najdeme názory, zvyky a mravy, s nimiž nemůžeme souhlasit. Ale můžeme

souhlasit s poměry v Saudské Arábii, v Kuvajtu a jiných státech ovládaných nepoetnou náboženskou a militantní elitou? Můžeme souhlasit s tím, že se na americko-mexické hranici stělí, že tam teče krev? Představme si, že by Itálie nebo Španělsko podobným způsobem hájila neprostupnost svých hranic. Nejen v Rusku, ale ani na Ukrajině a v kterékoli zemi světa nemůže řešení ekonomických a politických otázek nebrat v úvahu společenský kontext, aktuální i historické tradice a souvislosti.

Privatizace jelcinovské éry je jedním velkým historickým omylem nebo – přesněji – krádeží obrovských majetků, jíž se obohatila hrstka představitelů nastupující elity dožívajícího režimu. Výmluvné je Sorosovo varování adresované předteli Berezovskému, s jehož privatizačními praktikami nesouhlasil, varoval ho, aby nepřekračoval hranice zákonu, jakkoli byly na začátku 90. let notně oslabeny.

Západní politikové, experti a komentátoři, nadšeni porážkou sovětského impéria, neuvěřovali bohužel příliš pozornosti tomu, co se v těchto přelomových dobách dalo v myslích obyvatel Ruské federace. Neuvěřovali si jejich frustraci, zklamání, hlavně i ztrátu iluzí z včerejší i předvčerejší minulosti, neměli zájem prožívat s nimi nejistotu z neznámé budoucnosti diktované u cizích zelených stolů. Pro idealisty, jako byl Gorbachov nebo Sacharov, nebylo místa. Skutečnost, že se Putinovi během několika let podařilo situaci uklidnit, že v zemi zavládl relativní klid, že se lidé poněkud vzpamatovali z historického šoku a že zase nabyli, ne-li sebedůvěry, tak aspoň domů, že jejich budoucnost již není beznadějná, tyto procesy nezbudily u vedoucích politiků v USA a v Evropě uspokojení, spíše naopak. Zatímco Jelcyn se choval, jak se slušelo na představitelů poražené mocnosti, Putin není ochoten pokračovat v této roli, nesedí v koutě, dokonce dává najevo, že je reprezentantem země, která se vzpamatovává z dlouhodobé nemoci.

19. Zvlášť citlivým bodem se stává vztah Rusů i lenínových bývalých sovětských národů ke druhé světové válce. Odpůrci bolševismu nebyli jen primitivní vojáci z Hitlerových ozbrojených oddílů SA a SS, ale také vzdělaná a šlechtickými tituly ověřená generalita Wehrmachtu a elita právníků zastávající významná místa v Ribbentropově diplomacii. Mezi lidmi, které fascinovalo Hitlerovo hnutí, bylo i mnoho cizinců. Anály kolaborace, spolupráce s nacisty, ukazují, jak křehké bylo povodní demokratické, socialistické nebo náboženské přesvědčení některých evropských politiků, spisovatelů, umělců. V této společnosti najdeme i Josepha P. Kennedyho, zakladatele slavného amerického rodinného klanu, Angličana barona Oswalda Mosleyho, spisovatele Ferdinanda Céline, Hamsuna, Ezra Pounda a mnoho dalších. Rozpaky vzbuzuje i skutečnost, že v první fázi války, kdy Hitlerova armáda slavila úspěchy na všech evropských bojištích, mezi vyznavači nacistické agrese najdeme i v hlasné německé filozofy, právníky, včelce – M. Heideggera, C. Schmitta, W. Heisenberga, Richarda a C. F. Weizsäckera, E. Jüngera a další. Když v rozhodující fázi války nejvíce tíhla německého úderu dopadla na Sovětský svaz, západní politikové dovedli provést rozpor mezi západním kapitalismem a východním komunismem. Tato spolupráce umožnila porazit a zažehnat hrozbu totálního krachu základních kulturních a civilizačních hodnot celého lidstva.

Ve chvíli, kdy bylo Německo poraženo, staré rozpory se rychle zaktualizovaly. Málo je znám fakt, že Roosevelt zemřel 12. dubna 1945, téhož dne, kdy se zabýval odpovědí na Stalin v dopis. Byl to jeho poslední, nedopsaný dopis. Sovětský diktátor si stěžoval, že americká strana nedodrжуje dohodnutou smlouvu o hospodářské pomoci, a Roosevelt, znepokojen touto stížností, začínal, co bylo potřebné. Američtí ani britští

politikové však už neměli zájem Stalina podporovat. Podle Trumana a Churchilla již nebylo možné ani správné udržovat se Sovětským svazem přátelskou spoluprací. Ve chvíli se opět objevila bolševická hrozba, nastala éra studené války. Oliver Stone a Peter Kuznick v knize *Historie Spojených států, o které se nemluví* (The Untold History of United States, 2012) uvádí důkazy o tom, že Stalinovo drastické přitahování opratí v evropských zemích pod jeho kontrolou zaátkem 50. let bylo důsledkem aktuální vojenské hrozby, kterou Truman i Churchill nemínili jen jako plané inženýrské zbraně. A nezapomeňme – v rukou měli atomovou zbraň. V té době se západní zpravodajské služby snažily všemi dostupnými prostředky podnícovat vnitřní opozici v komunistických zemích. Stalin na tyto vyhrážky reagoval po svém, jak byl zvyklý. Klade se otázka, zda by za příznivějších mezinárodních okolností nemohly země, jako Československo nebo Jugoslávie, jít k socialismu svou cestou. Studená válka podizujícím všechno vojenským kritériím takový vývoj znemožnila. Kloká rovnováha sil, která svět několikrát posunula na práh horké války, skončila porážkou sovětského bloku. Nastala chvíle, aby se znovu zamíchaly a rozdaly karty. Jak plynula léta a písmých ústníků a oběti druhé světové války ubývalo, otevřeně i skrytě se začaly oživovat staré lži o tom, že vlastně Hitler měl pravdu, když hájil Evropu proti východním hordám (co jen se již za první světové války popsalo novinového i knižního papíru o nebezpečných barbarech z Východu!), kolik historiků, novinářů a politiků se našlo, kteří tak i onak zaali výsledek druhé světové války relativizovat a pustili se dokonce do neuvěřitelných historických alternativ. S jednou takovou ním neomluvitelnou úvahou přišel polský historik (!) Pavel Wiczorkowski, který v článku uveřejněném v deníku *Rzeczpospolita* (28. září 2005) projevil lítost, že se koncem 30. let nepodařilo Polsku uzavřít spojení s Německem a že se

polská armáda nemohla podílet na dobytí nenáviděné sovětské říše. "Mohli jsme – lituje polský historik – najít své místo po boku říše, téměř stejné jako Itálie... Potom bychom byli v Moskvě, kde by Hitler a Rytz-Szmygli po jeho boku sledovali pohledku vítězů polsko-německých vojsk." Pravicoví politikové polštít udělali, co mohli, aby vyšli Hitlerovi vstříc (Göringa nezbýdarma zvali na hony do polských lesů, ne náhodou se ihned po Mnichovu přidali k Němcům a Maňarům, aby si s radostí urvali kus československého teritoria, a uvažovali dokonce, že uvolní Wehrmachtu koridor při útoku na Sovětský svaz). Ani oni, ani Wiczorkowski, podobně jako Štěpán Bandera a mnozí jiní nepřátelé Sovětského svazu, náležející k 'rasově méněcenným' východním a jižním národům, si nepřipravili Mein Kampf a nezamysleli se nad základními tezemi Hitlerova kréda.

V našich novinách se objevila fotografie z demonstrace na Krymu ukazující starou ženu, která má Stalinovu fotografii z nějakého časopisu nebo kalendáře. Mělo-li tento snímek posloužit jako důkaz toho, že Putin kráčí ve šlépějích sovětského diktátora a že tedy vzbouřenci na Majdanu mají sto důvodů elitě tomuto nebezpečí (podobně jak mu vzdorovali jejich otcové a dědové v jednotkách *Banderabwehr*), pak to byl trik velmi pochybný. Tu starou Rusku nemělo nikdo podezírat, že by tím barvotiskem propagovala Stalinovy zločiny, ona jen připomíná dobu, kdy Rusko pod Stalinovým vedením vyhrálo Velkou vlasteneckou válku. Toto vítězství zachránilo nejen miliony obyvatel SSSR, ale i ostatní evropské národy před krutým útlakem a vyhlazováním. Nikdo u nás i nedaleko od našich hranic nemá zřejmě zájem, aby se zapomnělo, že na prvním místě v *endlösung*, konečných řešení národnostních otázek, byli právě obyvatelé české kotliny, moravského a slezského území. Pro akademické ústavy, zabývající se válkou a jejími důsledky, již dávno nevydaly německé

dokumenty, kde stojí černé na bílém, jak vy istit eskomoravský prostor od nežádoucího etnika, které se – podle Hitlerova výroku – zabodlo do boku n meckého t la?

Nejsem nekritickým obdivovatelem a obhájcem Putinovy vlády a n které jevy a tendence politického, kulturního a duchovního života v Rusku m napl ují obavami. Nesouhlasím s knihami, články a projevy, v nichž se ožívují stará ruská traumata. Nelíbily se mi jednostranné oslavné stat v nované jubileu Nikolaje Danilevského, který v knize *Rusko a Evropa* (1871) vyjád il p esv d ení o velkolepém poslání Ruska a dalších slovanských národ , jejichž vnit ní integritu narušují zhoubné vlivy Západu. Není mi lhostejno, když tu články, jejichž auto i odmítají moderní ruské um ní, Malevi e, Kandinského, Filonova, Chlebnikova, Šnittka a další protagonisty nových um leckých výboj jako osoby pomýlené, poplatné cizím úpadkovým vliv m. Ale p itom jsem si v dom toho, že n které projevy dnešního ruského undergroundu diskreditují hledání nových tv r ích možností a pat í spíš do oblasti společenské patologie. Na druhé stran se však nemohu zbavit ned v ry, když se v Rusku ožívují sta í démoni velkoruského patriotismu, když se velebí carská Rus a její planetární spasitelská úloha, když ochránci patriarchálních hodnot propadají xenofobii a obo ují se na stoupence nových ideových, filozofických, um leckých proud . Míra vzájemné nesnášenlivosti konzervativc a liberál (jsem si v dom schemati nosti t chto ozna ení) dosahuje v ruské kultu e neobvyklé intenzity. Sv d í o tom polemická vým na názor i nadávek mezi exulanty (!) Solženicynem a Sinjavským v 80. letech i dnešní stále se prohlubující propast mezi extremisty r zného typu (pat í k nim práv tak Limonov spojující narudlý nacionalismus s amoralitou, jako dívky bojující s Putinem prost edky náboženské blasfémie a obscenity) a 'politicky

korektními' um lci, kteří sklízají pochvalu politické elity, ale i značné části veřejnosti. Mezi tímto póly se pak pohybují tvrci, kteří koneckonců nevyhovují ani podzemním rebelům ani dekorovaným básníkům nebo malířům. Sergej Jerofejev a další dnešní ruští liberální spisovatelé a umělci si možná upínají, aby ruská kultura, nejen umlecká, udržovala živý styk se vším tvořivým, co vzniká ve světě. Ale této misi nemohou dobře dostát tím, že budou bydlet v cizině a své námitky – za hlasité pochvaly západního politického establishmentu – budou hlásat v západních novinách a revuích. Když tu prohlášení jednoho z nich o tom, že při volbě mezi divším porádkem a dnešním chaosem, mezi 'nudou' a 'krví', dává přednost krvi, nemohou než pokrýt rameny. Co se vlastně skrývá za touto falešnou a za vlasy přitaženou volbou? Připomíná mi to výrok jednoho našeho rockera, který se uchýlil ve vysoké politice: Mám-li volit mezi dobrem a svobodou, volím svobodu!

Není dobré, že Rusko je dnes hnáno do izolace. Jako by se tím navracel neblahý stav, který Stalina přiměl uskutečnat nový společenský řád na ostrově obklopeném nepřátelským mořem. Syndrom obklíčení vedl k další sledkům těm paranoidním. Lidé v SSSR se od konce 20. let mohli spoléhat jen sami na sebe; tento pocit v nich vyvolával neblahé přesvědčení o mesiášském poslání sovětského Ruska spojený s podezřavým vztahem ke všemu cizímu, zahraničnímu, nekomunistickému.

Bude-li Západ opakovat kardinální chybu a vytvoří kolem Ruska izolaci ze vzduchu, zježenou raketami, radary a novými elektronickými zbraněmi, bude-li Rusy dráždit odstrašováním (to už zní téměř jako povstné humanitární bombardování), nemohou od obléhence očekávat nic jiného než stupňovanou reakci – zvýšené podráždění, podezřavost, glorifikaci armády, vzbuzení neblahých duchů starého patriotismu. Viděli jsme, jak přehnaně reagovala

na útok teroristů 9/11 zemí považovaná za kolébku demokracie. Prezident Bush vyhlásil v hodině nebezpečí heslo, které situaci jen zhoršilo: Kdo nejde s námi, jde proti nám! Bylo by velmi zlé, kdyby obléčení vzbudilo v Rusku staré demony, nejen z dob sovětských, ale i carských, pravoslavných, samodržavých.

20. Je nějaké východisko z ukrajinského labyrintu? Vzejde-li z voleb vláda, kterou uzná Ruská federace, a podaří-li se nové vládě eliminovat extrémní pravicové živly, bude-li ruským regionům a všem menšinám zaručena autonomie, mohou se společně řešit palčivé otázky. Bojím se však, že vrhači molotovových koktejlů a Banderovi fanatíci potomci se nevzdají jen tak. Hrozí, že se bude opakovat scénář, který Američané uplatnili v boji proti sovětům v Afghánistánu. Vsadili tehdy na kartu islámského fanatismu, podnikli všechno možné, aby jej oživil a posílili, a došli k – Talibánu. Bude-li i v případě Ukrajiny platit známá teze, že státy se při životě udržují zásadami a silami, které je vyvolaly v život, v budoucnosti se ještě dají očekávat krušné chvíle.

Co nám žeme ukrajinskému lidu přát víc, než aby se jeho země nestala objektem a nástrojem hospodářských a politických ambicí žádné velmoci. Jako samostatný stát na pomezí západní a východní, severní a jižní Evropy, nepodléhající žádnému vnucenému vojenskému ani politickému paktu, by mohla a měla rozvinout všechny své hospodářské, politické a kulturní možnosti ve prospěch svých sousedů.

Je tato perspektiva fikcí? Snem? Zbožným přáním? Naivitou?

PhDr. Mojmír Grygar (nar. 1929), literární v dec a historik, studoval u Jana Muka ovského. Od roku 1954 pracoval v Ústavu pro eskou literaturu SAV, nejprve jako aspirant, od roku 1957 jako v decký asistent, od roku 1961 jako v decký pracovník (CSc. 1961 prací Um lecká reportáž jako literární druh) a pozd ji vedoucí odd lení teorie literatury. V letech 1969–1971 p sobil jako hostující profesor Slovanského seminá e univerzity v Amsterdamu a po rozhodnutí z stat v cizin natrvalo se zde 1971 stal v deckým pracovníkem, pozd ji univerzitním docentem (do roku 1993, kdy byl penzionován). Založil zde studium bohemistiky jako hlavního oboru (p ednášel rovn ž na kated e rusistiky), podílel se na organizaci tzv. eských dn , s nimiž se pojilo po ádání tematických v deckých sympozií, v novaných tvorb Václava Havla (1980), Jaroslava Haška (1983), Jaroslava Seiferta (1985), Bohumila Hrabala (1987), Jana Amose Komenského (1992) aj. Od za átku 70. let je lenem Nizozemské literárn v dné spole nosti a AILC (Mezinárodní spole nost srovnávací literatury) a od roku 1980 Spole nosti pro v du a um ní (USA). Od roku 1991 vyu oval na domácích univerzitách (mj. v Praze a Olomouci).

Vydal mj.: Um ní reportáže (studie, 1961); Rozbor moderní básnické epiky (studie, 1970); Terminologický slovník eského strukturalismu (1999); Trvání a prom ny (soubor studií, 2006) a d.

Médiokracie je pojem sklovaný v různých kontextech. Zpravidla se jím míní skutečnost, že masmédia mají významný vliv na společenskou dnu, který obasperstvá nejen v ambici, ale – za jistých okolností i schopnost formovat i deformovat události na politické scéně. Jako by média vskutkem la „moc“. Je ovšem pravdou, že média jsou asto p dorysem pro realizaci partikulárních zájmur itých sil na politické i ekonomické šachovnici. Média pak jsou mnohdy výslednicí p sobení t chto zájm , a to je na hony vzdaluje jakékoli aspiraci být objektivním zrcadlem, natož m ítkem událostí.

V zájmu zdravého vývoje společnosti nesporné je, aby vliv médií neperostl ve skutečnou, by jen symbolickou moc médií – v médiokracii, tedy stav, kdy média p edur ují události a kastují hodnoty, nikoli aby je jen ve snaze o maximální nestrannost zobrazovala a zachycovala.

ISBN 978-80-87957-04-2